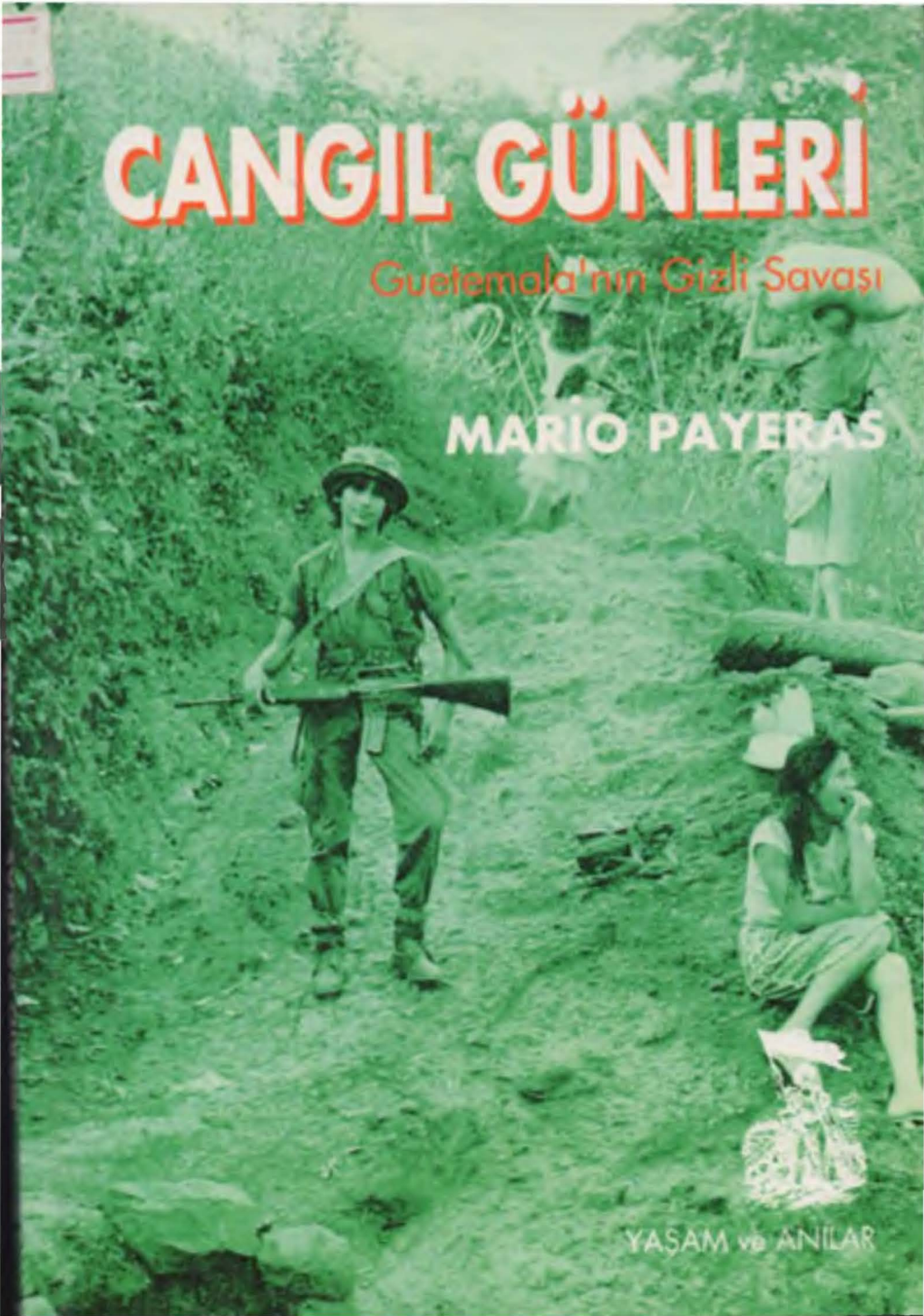
CANGIL GÜNLERİ

Guatemala'nın Gizli Savaşı

MARIO PAYERAS

YAŞAM ve ANILAR

YAŞAM VE ANILAR DİZİSİ

CANGIL GÜNLERİ

Guatemala...Acılı ülke...Tüm kıtada Indigena /Yerli uyanışının, rönesansının bir türlü bastırılamadığı topraklar...Geçtiğimiz günlerde yıllardır hükümetle gerilla güçleri arasında devam etmekte olan barış görüşmelerinde bir ön anlaşma sağlandı. Bu küçük ülkenin eski Maya halkının ve diğer yerli halkların kimliğini meydan okurcasına ortaya seren direnişi 1954'te ABD'nin demokratik Arbenz hükümetine karşı düzenlediği CIA darbesinden bu yana dinmek bilmiyor. "Kirli Savaş" modeli bu yanık topraklarda 40 yıldan beri adeta bir labaratuar gibi deneniyor. Yerli halkın direnişi 70'lerin sonunda, tam bitti derken yeniden yeşerdi. Mario Payeras'ın tanıklığı, kendi külünden sürekli olarak yeniden doğan bir halk direnişini başarıyla yansıtıyor.

BELGE YAYINLARI: 230
Birinci Baskı: Mayıs 1995

The Days of Jungle
Monthly Press 1984

Dizgi: Arba
Baskı: Ceylan Ofset
Kapak Düzeni: Zehra Şenoğuz
Cilt Güven Mücellithanesi
BELGE ULUSLARARASI YAYINCILIK
Divanyolu Caddesi Işık Sokak Ali Faik Han 6 / 5
Sultanahmet İSTANBUL
Tel: (212) 516 81 98
Fax: (212) 638 34 58

Mario Payeras

CANGIL GÜNLERİ

Guatema'nın Sessiz Savaşı

Türkçesi: Oğuz Önderer

Guatemala'nın Sessiz Savaşı

Orta Amerika'daki krizi içine alan tartışmada garip bir sessizlik var. Bu sessizliğin bir ucu da Guatemala'ya dokunuyor. Guatemala 7.2 milyon insanıyla, bu kıtadaki en yoğun nüfuslu ülke. Bölgenin en güçlü ekonomisine sahip. Ancak, Ronald Reagan, örneğin, Orta Amerika'daki cepheleşme politikalarına destek aramak üzere, Kongre'nin 27 Nisan 1983'deki birleşik oturumunda yaptığı konuşmada, Guatemala'dan hemen hemen hiç bahsetmedi. Bölgedeki anahtar ülke, Reagan'ın konuşmasında her ikisi de gelişigüzel olmak üzere, adından iki kez sözedilmeye layık görüldü.

Bugün kamuoyu tartışmalarının ana konusu kuşkusuz, ABD'nin doğrudan müdahalesidir. Kongre, Guatemala'nın askeri ya da ikinci derecede ekonomik yardım için yeterli niteliklere sahip olmadığına karar vererek, 1977'de Guatemala'yı insan haklarını ihlal eden ülkeler listesine yerleştirdi. Ardından bu müdahale gizli, ihtiyatlı ve -zorunlu olduğu yerde- üstü örtülü olmuştur. Washington Guatemala'nm küstah parya rejimi üzerinde, politik yapının tabiriyle, çok az "baskı gücü"ne sahiptir ve son altı aydır sınırlı ve ihtiyatlı bir uzaklığı korumaktadır. Ne var ki ABD son yıllarda insan hakları ihlallerinden belli bir rahatsızlık duymasına rağmen, Guatemala'ya doğrudan müdahale etmeyi şimdilik zorunlu görmüyor. ABD, ancak nazik dış politika denkleminin tüm diğer seçenekleri önemsizleştirdiği, yani "tehdit edilen ulusal çıkar", "kabul edilebilir politik bedel"e denk düştüğü noktada bunu yapacaktır. O an birkez 1954'de ardından 1967-68'de geldi. İlk kez CIA, Jacoba Arnez'in hakkıyla seçilen reformist hükümetini devirerek bu işi yaptı; ikinci kez bu işi yapmak, yerel ordunun bir gerilla hareketine topluca saldırmasına yardım eden yeşil berelilere düştü. O zamandan beri, ABD himayesi altında kurularak bölgedeki en öldürücü güç haline gelen Guatemala Silahlı Kuvvetleri büyük oranda kontrolü sağlıyor. Bu, karşıdevrim için tasarlanmış profesyonel ve teknik açıdan oldukça iyi do-

natılmış bir ordu. ABD'li bir görevlinin bir zamanlar bu ordunun Salvadorlu emsalini alay edercesine karakterize ettiği gibi, "Bir Ondokuzuncu Yüzyıl Jandarma Teşkilatı" değil. Bugüne kadar Guatemala'nın devrimcileri, Nikaragua'daki devrimciler gibi, devlet iktidarını ele geçiremediler. Sandinista Zaferi'nin hemen arkasından gelen aceleci iyimserliklerine rağmen, bunu hemen yapacağa da benzemiyorlar. Ayrıca, Orta Amerika bataklığı ABD'yé 1980'den beri, sonuca ulaşmayan bir müdahalenin bile politik bedelinin ne kadar yüksek olabileceğini gösteriyor. Her iki nedenden ötürü ABD, Guatemala konusundaki fikirlerini kendine saklayarak, müdahale için fırsat kolluyor.

Öyle de olsa, kamuoyu tartışmalarında Guatemala'nın dışlanması dikkati çeken bir konu olmayı sürdürüyor; özellikle bölgesel polemiğin içinde ifade edildikleri terimler gözönüne alındığında bu durum açıkça görünüyor. Sağdan, feryat eden Orta Amerika'yı güç bloku düşmanlıklarının arenasına çekecek iki kutuplu bir dünya görüşü konusunda sürekli ısrar; soldan ise, Washington'a ve onun bölgedeki köle rejimlerine karşı cephe alan devrimci meydan okumanın tamamen bir iç olgu olduğunu söyleyen eşit derecede ateşli karşı hamleler var.

Her iki değerlendirmeye göre de, Guatemala bölgesel krizin risklerini kendinden daha küçük olan El Salvador ve Nikaragua devletlerinden çok daha net biçimde üzerinde taşıyor.

Şu anda, El Salvador sınır çizgilerinin çekileceği yer olarak görülebilir. 1981 başlarında Dışişleri Bakanı Alexandr Haig küçük El Salvador'u "üstesinden gelinebilir", Soğuk Savaş hareketleri için uygun ve risksiz bir ortam olarak değerlendirdi. Haig, Sovyet müdahalesi tehlikesinin olmamasını da tesbit ederek El Salvador'un daha cazip bir ülke olduğu sonucuna vardı. O günden beri, yönetimin hitap değişikliğinin nedeni buydu. Bugün Guatemala'da açık sınıf savaşının zalimliklerinin neredeyse farkına varılmıyor. Tüm dağlık bölge Kızılderili topluluklarının katliamı ve yerlerinden edilmesi, kent ölüm taburlarının reformist politikacılara karşı saldırıları; Kosta Rika'nın dış borcu veya Belize'nin bağımsızlığı gibi gazetecilikle ilgili meraklar. Kısaca, birkaç inçlik sütunları harekete geçiriyorlar, ama onlar, esas olarak El Salvador ve Nikaragua dışında oynanan "gerçek" bölgesel krizle bağlantısı olmayan istisnai durumlardır.

Yine de Orta Amerika'nın geleceği için hayati önemi olan sa-

vaşlar Guatemala'da verilecektir ve sırf insan bedeli bugüne kadar gördüklerimizi şüphesiz aşacaktır. -Şurası da unutulmamalıdır ki, Guatemala muhalefeti, dinlemeye istekli olan herkese 1954'den beri siyasi şiddet olaylarında şimdiden 85 bin kişinin öldüğünü söyleyecektir.

Birleşik Devletler Kara Kuvvetlerinin kaçınılmaz doğrudan müdahalesi en çok Guatemala'da olasıdır. -1960'larda yeşil berelileri gönderdiği gibi.

Zaten Washington El Salvador'da kazanamayacağı bir savaş tuzağına düşmüştür. Aynı mantık Guatemala savaşını -sonunda günışığına çıktığında- daha da kazanılamaz yapacaktır. Yerel ordunun kontrolden çıkması bir faktördür. Kirkpatrik'in yıpranmış otoriter sağı demokratikleştirme fantazisine umut bağlayacak güvenilir bir politik merkezin olmayışı da diğer bir faktördür. Guatemala'da, hatta El Salvador'dan daha fazla, merkez etkisini kaybetmiş, solmuş ve ölmüştür. Kısmen, ordu tarafından izin verilen kontrollü politik şema içerisinde gereksizleşmiştir. Kısmen de fiziksel olarak imha edilmiştir. Üstelik ABD desteği için gerçekçi bir seçenek sunabilecek bir tehlikenin yolunu kesmek için de değil. Washington, sözün kısası, yaratmak için çok şey yaptığı bir canavar karşısında sıkışıp kalmıştır. Önemi Pentagon ve Devlet Bakanlığının standart stratejik göstergeleriyle -büyüklüğü, yeri ve hammadde zenginliği- ölçüldüğünde Guatemala özgür dünyanın vazgeçemiyeceği bir yer olarak nesillerdir El Salvador'un önünde gidiyor.

Meksika ile uzun ve pratik olarak savunmasız bir kara sınırını paylaşıyor. Bu sınırın arka tarafı Meksika'nın geniş güney petrol sahalarına yakın. Guatemala'nın, bir zamanlar övüldüğü kadar büyük olmasa da, hem kendi petrol hem de İzabol gölünün kıyısı boyunca zengin nikel yatakları var. Pentagon plancıları buradan muhtemel bir askeri üs alanı, Panama Kanal Bölgesinde üslenen birlikler için ileri karakol olarak sözediyorlar. Ekonomik cephede, 260 milyon dolar kadar olan doğrudan ABD yatırımları bölgedeki en yüksek yatırım miktarı. Exxon, IMB, Texaco ve ITT gibi tekel devleri El Salvador veya Nikaragua'da hiçbir zaman yapamadıkları biçimde, Guatemala'da kök saldılar.

Bu yatırımlar ansızın gelmediler. Karşıdevrimci devlet gibi oradaydılar, çünkü Guatemala bir zaman önce komünizmden kurtarılıp Hıristiyan Batı medeniyeti için güvenli bir yer haline ge-

tirilmişti. El Salvador ve Nikaragua dış politikanın durgun kollarıydı, Guatemala ise yatırım, kalkınma ve antigerilla stratejileri için tam tüylenmiş bölgesel kobay. Guatemala'yı Doğu-Batı satranç tahtasına iten Ronald Reagan değildi. Guatemala, CIA'nın 1964 de Ulusal Saraya Albay Carlos Caotillo Armas adlı adi bir diktatörü yerleştirmesinden beri orada. Gerçek şu ki, Guatemala'nın şimdi azan krizi ilk soğuk savaşın çocuğudur. Doğrusu, İran ve Yunanistan ile birlikte, Guatemala Soğuk Savaş'ın ne olduğu hakkında önemli bir veri sağlıyor. Mevcut politikaları meşrulaştırmak için Reagan'ın Truman Doktirini'ni açıkça diriltmesi Guatemala'nın yenilenen savunmasının kaçınılmaz olacağını yeniden düşünme konusunda çok az şüpheye yer bırakıyor. Eğer ABD Guatemala'yı bir süper güç sorunu olarak iddia etmede haklıysa, solun bunun tamamen bir iç mesele olduğu konusundaki ısrarı, parodoksal bir biçimde, daha da doğrulanıyor.

Yakınlarda çıkan bir kitap bu durumun doğruluğunu anlamlı bir biçimde kanıtlıyor; kitap Guatemala devrimini "Bitirilmemiş Tarih" olarak adlandırıyor. Savaş sonrasının ekonomik patlama yıllarında ABD Orta Amerika'nın nazik ekonomilerinden yeni bir rol talep etti. O dönemin arkaik kahve temelli tiranları bu görevi yapacak durumda değildiler, kıstak'ın her tarafında, ekonomik değişiklik, sanayileşme -hatta reformdan sözeden modernleşmeyanlıları tarafından süpürülüp götürülmüşlerdi. Kosta Rika'da, işe yeni başlayan bir refah devletine rağmen, sonuç seçim demokrasisi; El Salvador, Nikaragua ve Honduras'da ise sağ-kanat ittifaklarının değişik biçimleriydi. Ne var ki hiçbir yerde süreç, 1944 den sonra Guatemala'da başlayan "devrimci" süreç kadar şiddetli olmadı. İki başarılı hükümet yerel oligarşiye karşı cephe alıp kitle mobilizasyonu için yer açmakla kalmadı. Aynı zamanda United Fruit Company biçimindeki ABD tekelleriyle mücadeleye de girişti. Bu doğal olarak, reform sürecinin iç çelişkileri, sosyalist transformasyonun yakınlaşması tartışmasından başka, onların nemesisini* getirdi. Doğan burjuva demokrasisinin vahşi yokedilişi Guatemala devriminin tam kalbinde oldu. Bu, kolektif

* Jonathan L. Fried, Marvin E. Gettleman, Deborah T. Levenson ve Nancy Peckanham Guatemala in Rebellion: Unfinished History (New York: Grove Press, 1983)

ulusal bilinci -El Salvadorluların 30 bin kişinin öldürüldüğü 1932 Matanza'sından daha fazla- 1954'den beri kışkırtır.

Guatemalılar, içindeki kurşuni gölgelerin karşıdevrimin nüanslarından başka birşey olmadığı uzun bir karanlıkta yaşıyorlar. Yasal bir muhalefetin yeniden gruplaşmasına olanak tanıyan bir alan olmadan, silahlı isyana giden yol, sevgisi azalmış subaylara veya nostaljik demokratlara, hayalperest sosyalistlere veya toplumdışına itilmiş Mayalı Kızılderililere uzun süredir mantıklı görünüyor.

Devrimin kökleri bu derinlikte uzanırken, ayaklanmanın kabahatini Küba'ya yüklemek Devlet Bakanlığının en kötü niyetli propangandacıları için bile zor. Bunu yapacak inandırıcı olmaktan uzak girişimlere ise pek itibar yok. Şurası da hatırlanmalıdır ki, Guatemala Devrimi başladığında Fidel Castro, bir Cizvit Lisesi'nde 16 yaşında bir basketbol yıldızıydı. Guatemala'nın devrimcileri tarafından verilen savaş, işte bu yüzden iki anlamda yerlidir. İlk olarak bu devrimciler, El Salvador veya Nikaragua'dakilerden daha da fazla, yapılarını ve ideolojilerini Kübalı veya diğer dış tavsiyelerden oldukça bağımsız bir şekilde kuvvetlendirdiler. İkinci olarak da, Kızılderili çoğunluk giderek artan bir biçimde, savaşın temel kahramanları haline gelmektedirler. Turizm girişimcileri ve solcu entellektüeller tarafından hemen hemen aynı biçimde uzun süredir, pasif ve çekingen olarak adlandırılan bu halk, sessizliği tahakküme karşı durmak bilmeyen yaratıcı isyanlarının bukalemun derisi olarak geliştirdi.

Şimdi, bu sessizliği ilk olarak Mario Payeras'ın uzun zamandır beklenen kitabı bozdu. Mario Payeras'ın konusu, 1972 ve 1976 arasında Ixcan'ın uzak kuzeydoğu cangıllarında* Ejercito Guerrillero de Los Pobres'in (EGP) -Yoksulların Gerilla Ordusu- ilk kadrolarının oluşum yılları. Mario Payeras'ın stili bize gerilla savaşının özünün sert ve romantik olmadığını, yarattığı algıların yine de şiirsel olabileceğini hatırlatıyor. Eğer şiirsellik bir gerilla liderine yakışmayan garip bir nitelik, diyalektik sertlik için beklenmeyen bir dost olarak görünürse okuyucu, bir gerillanın motivasyonunun son derece insancıl olabileceğinin onaylanması için Payeras ve Şilili yazar Marta Harnacker arasında yapılan 1981 tarihli röportaja başvursun: **"Ixcan deneyimi size ne öğretti?"** diye

* Cangıl: Vahşi Orman.

soruyor Harnacker. Başka konular arasında Payeras bunu **"Companeroslarımızı sevmeyi ve gerçek anlamda saygı göstermeyi öğrenmek Şubat ayında sarı tamborilb çiçeğini sevmek kadar önemliydi"** diye yanıtlıyor.

Savaş cephesinden gelen herhangi bir mikroskobik görgü tanığı gibi, Payeras'ın önümüze koyduğu öykü de, bunu çevreleyen tarihin daha geniş sahasına bulunması güç ipuçları sunuyor. EGP'nin öyküsü askeri baskı ve mevcut yönetimden sözediyor; şehirlerdeki politik çalışma hatta bir kent gerilla cephesi fikirleriyle bizi umutlandırıp kıvrandırıyor. Payeras ayrıntılı bir liste talep etmiyor, ama bir çerçeve istiyor. Meksika'dan sınırı geçen adamlardan oluşan bu küçük gruptan önce neler oldu ve kitabın son sayfasının yazılmasından beri neler gelişti? Ixcan'ın boğucu cangılının ötesinde Guatemala'nın geri kalan kısmı 1972-76 arasında nasıl hareket ediyordu?

Birçok kez, Payeras, grubundan sağ kalanlar olarak sözediyor ve Guatemala'daki gerilla savaşının önceki şekillenmesine üstü kapalı bir şekilde değinerek, Edgar Iberra Cephesi hakkında konuşuyor. Ve bu da, Guatemala Solu'nun sessizliği için bir diğer ipucu. Söylenilenlere rağmen, daha önceki gerilla hareketi uluslararası tanıtımın azami derecede utandırıcı düşmanca bakışı altında öldürücü hatalarım yaptı. Ama daha da kötüsü, sonraki özeleştiri kendini savunma nedeni olarak aşırı hevesli bir kendi kendini tanıtmaya yöneldi. Regis Debray **"Yeterince röportaj verdikleri zaman"** diye yazdı iğneleyerek, **"en iyi otoriteden; kendi otoritelerinden duydukları şeylere inanmaya başlamışlardı."**

1960'larda uluslararası basın toplulukları, sakallı ve fişekleri gerçek-canlı gerillaların yanında resim çektirmek için toplandılar. Sürüler halinde Venezüela'ya, Kolombiya'ya ama en çok Guatemala'ya gittiler. Çünkü bu, Küba Devriminden bu yana en coşkulu gerilla hareketiydi ve 1966'larda devlet iktidarına saldırı için hazır gibiydi. Ancak iki yıl içerisinde, dünyanın her tarafında gazetelerin manşetlerini ele geçiren bu hareket hemen hemen yok edildi.

Görünüşe bakılırsa, bunun nedeni hava bombardımanı, arayok et operasyonları ve gerillaların seçilmiş operasyon mıntıkası, doğu dağlarını mahveden napalmdi. Fakat, Ordu'nun karşıdevrimci kampanyası, sol içerisinde zaten başlamış olan si-

yasi bir ayrılıp-dağılma sürecini yalnızca hızlandırdı. Sorunlar, baştan beri gizli olarak vardı. Hareketin kökleri, düşük ordu maaşi, yolsuzluk ve benzeri nedenleri öne süren, Kübalı sürgünleri Domuzlar Körfezi çıkartması için eğitmek üzere Guatemala teritoryasının gizlemeye bile gerek görmeksizin yönlendirdiği genç subayların başarısız 1960 Kasım darbesine kadar uzanır. Kendi sınıfını cezalandırmayı -asillere alışılmamış bir kibarlık yaparak- reddeden yüksek bir komutan tarafından suçları bağışlanan genç subaylar dağlara çıktılar. Daha ünlü olanların ikisi Marco Antonio Yon Sosa ve Luis Turcious Lima'ydı. Fakat ordu subayları, Fort Bragg ve Fort Benning'de kazanılmış yeteneklerini bir düşmana karşı kurnazca yöneltseler de, filizlenen bir devrimci hareket için ille de uygun politik liderler olmuyorlar. Savaşın siyasi ve askeri kavramlarını birbirine geçirememek onları başlangıçtan beri çileden çıkardı. Bu durum, sert iç öfkenin büyük bir kısmını açıklıyor. 1960'ların gerillaları, sayıları hiçbir zaman beşyüzün üstüne çıkmadığı halde, ne birleşik tutarlı bir politik stratejiye ne de bunu gerçekleştirebilecek birleşik tutarlı bir örgüte sahip değildiler. Çoğalan akronimler -FAR, MR-13, FGEİbu sürekli çıkmazın işaretleriydi. Bir tanesi savaşın politik yönetimini Troçkist damşmanlardan oluşan küçük bir kadroya emanet etti. Bir diğeri yerel Komünist Parti'nin hareketin "beyni" haline gelmesine izin verdi. Bunlar eşit derecede hayali olan burjuva reformunu hızlandıracak bir tür düşük seviyeli baskı grubu olarak muamele görerek pahalı bir bedel ödediler.

Hedefler ve metodlar konusundaki karışıklığın bu şaşırtıcı seviyesi tarafından kuşatılmış olan bu ilk gerillaların, sadakati çok gerekli olan bir halkın çevresinde faaliyet gösterecek foquismo'nun en kötü aşırılıklarının kurbanı olmaları hiç şaşırtıcı değildir. Savaş alanları olarak doğu Izabel bölgesini ve Sierra de Los Minas'ın kıraç, sert tepelerini seçtiler. Bugün savaşın temel alanı olan kuzeybatı Altiplano'ya hemen hemen hiç önem verilmedi. Çok fazla sayıda kişi Komünist Parti'nin, Altiplano'nun yerli köylülerinin -nüfusun yarıdan fazlasını oluşturdukları haldedevrimci girişime yeteneksiz -isteksiz- bir güç olduğu konusundaki ısrarının kurbanı oldu. Doğu da, Ladino köylü nüfusu arasında, gerillalar yarattıkları spontane sempati -ve bu gerçekten yeterli değildi- ne olursa olsun yabancı olmanın izini asla yenemediler. Spontaneliğin zaferin büyük bir parçası olduğuna

güvenen gerillalar, bugün, eğer çok trajik değillerse gülünç gibi görünen güvenlik hatalarına imkan verdiler. Karşıdevrim tüm ağırlığını Sierra de Los Minas'a verdiğinde, gerillalar 8 bin kişinin çoğundan sorumlu olan sivil yandaşlarını korumaya ne yazık ki hazırlıklı değildiler.

Durumun önemini sonradan anlamanın dirayeti gerillaları toplumun kenarında faaliyet gösteren küçük bir güç olarak gösteriyor. Ancak 1966'da, orduyu askeri sahada kötü sıkıştırıyorlardı ve politik ifadeleri örgütlü güçlerinin çok ötesinde yankılanıyordu. Bu etkinin doruğunda o yıl, Guatemala rara avisi, görünüşte temiz başkanlık seçimi tarafından hazırlıksız yakalandılar. Sivil aday Julio Cesar Mendez Montegro kesinlikle bir reformist gibi konuşuyor ve davranıyordu. Ama, solun kaderci bir biçimde gözden kaçırdığı sorun, Ordunun, onun iktidarı devralıp reformist bir programı harekete geçirmeye izin verip vermeyeceğiydi.

Af ilan etti ve gerillalarda bölünmelerine karşın, sonunda onun iyiniyetine güvendiler: Yalnızca taraftarlarını demobilize etmeyi başaran pahalı bir yanılgıydı. İş çevrelerine uygun "reformist", planlanan tarihte görevi devraldı. Ama ordu verdiklerinin karşılığım aldıktan sonra -Mendez'den gelen bir anlaşma önerisinin ardından- gerçek siyasi güç, savaşın idare edilmesindeki kayıtsız şartsız yetki ile birlikte, Ulusal Saray'dan kışlalara doğru yer değiştirdi.

Bu ordunun iktidar tekeline tırmanarak yükselişinde diğer bir adımdı. 1970'lerde ulusal güvenlik adına Güney konisini silip süpürenlerin pekçok anlamda ideolojik habercisi olan 1963 darbesi havayı sertleştirdi. Sonra 1965'de yeni bir anayasa geldi, bu anayasada ordu, sivil politikacıların içerisinde seçim oyunu oynayabilecekleri dar sınırları zorla kabul ettirdi. Nihayet, 1967-68'de iktidarın merkezine doğru yönelmesi için uygun bir sis perdesi olarak, ordu, seçim demokrasisinin komünist gerillalardan korunmasını üstlendi. Ordunun karşıdevrimci "Guatemala Operasyonu" solu ezdi ve orduya, siyasetin sınıf savaşı olarak tanımlandığı bir sürecin tam yetkili sonsöz sahibi olmayı bıraktı. Siyasi katılımın kurumsal kanallar vasıtasıyla önü sürekli kesildi.

Yeni subaylar kuşağı yalnızca etkili savaşçılar olmakla değil aynı zamanda işadamı ve teknokrat olmakla da övündüler. En kıdemli üyeleri, o zaman "Zacapa Kasabı" olarak daha iyi tanınan

General Carlos Arana Osorio'ydu. 1968'de antigerilla operasyonlarından sorumlu olan General iki yıl içerisinde başkanlık mevkiine yerleştirildi. Yeni politik modeli idare eden askeri elit için devlet iktidarı giderek, agro-exporting, endüstri, finans ve gayrimenkul yoluyla zenginliğe doğru giden bir hareket sahası haline geldi.

Burjuva zenginliğinin muhafızları birdenbire, re'sen hak sahibi olarak Guatemala'nın önde gelen ekonomik gücü haline geldiler.

Days of Jungle, "Cangıl Günleri" 1972'de başlar, Arana'nm başkanlığından birbuçuk yıl sonra. O zamana kadar, ordu ülkeyi boğucu bir hakimiyete almış gibi görünüyordu. Katliamın etkisini gösterdiğine ve direnişi parçaladığına inandılar. Fakat işte burada, Guatemalalı gerillalar -veya politik askeri örgütler; 1970'lerde sözlüğe sessizce giren yeni terim- kendilerini diğer çağdaş Latin Amerikalı Hareketlerden ayırdılar. Etkisinin zirvesinde yokedilen, Guatemala solu başarısızlıklarının tepeden tırnağa analizi temelinde önemli bir yeniden dirilmeyi başlattı. 1968'in parçalanmış sağ kalanları geri çekildiler ve tekrar gruplaştılar. Dört yılı aşkın bir süre zarfınca onların hareketlerini, yönelimlerini, ittifaklarım dikkatle izlemek hiç de kolay bir mesele değildir ve ne de bizim buradaki görevimizdir.

Payeras'ın öyküsündeki grup, eski Edgar İbarra gerilla cephesinin artakalanları, Foco teorisinin mantığım uzun süre sorguladı ve özellikle köylüler arasında, kitle katılımı gereksinimini vurguladı. Onlar şimdi sözlüğe yeni bir terim soktular: Halkçı devrimci savaş. Yirmi yıl sürebilecek uzun, zahmetli bir süreç. Devletin yerel yapılarının en savunmasız olduğu yerde bir köylü desteği ağı kurmak için Ixcan'ın vahşi ormanlarına giren işte bu adamlardı. Cangıl Günleri'nde anlatılan onların hikayesidir. Bu "aşılama" evresi uzun savaşın nasıl başladığıdır. Tabii, kabusumsu bir vahşi orman ortamında, umutsuz bir şekilde yoksul orman sakinleri arasından bir halk ordusu yaratmakla olduğu kadar, ishali ve sülükleri püskürtmekle de meşgul olan onaltı adam devrimi yalnız yapmayacaklar. Payeras'ın öyküsünü bu aldanmayla okuyanlar yanılacak, Latin Amerikalı devrimcilerin dillerinde dolaşan "tohum" ve "filizlenme" mecazlarının merkezi olduklarını unutarak bu çabaya canlılık kazandıran uzun vadeli görüşü de görmezden geleceklerdir.

Hareketin yeniden canlanmasında, Ixcan girişimi birkaç eşzamanlı alandan biriydi. EGP'de öyle.

1960'lardan sağ kalanlar ve bu dönemin acımasız derslerini kucaklayanlar ilk deneyimin en sıkıntılı sorunlarını -devrimci güçlerin nasıl birleştirileceğini- çözmeye çabaladılar.

Bu, ilk olarak, oldukça farklı üç coğrafi cephenin -geniş Kızılderili dağlık bölgeleri, güney sahilinin zengin tarım kuşağı ve kentler- özel sorunlarıyla uyuşmayı gerektiriyor. Sonra, modern Guatemala'yı karakterize eden başdöndürücü ırk, sınıf ve ideoloji mozaikinden birliği gayretli bir biçimde haketmek zorundalar. Ordunun egemen olduğu siyasi düzen yoksul çiftçileri, kırsal göçmen işçileri, ortakçıları hemen hemen aynı biçimde dışlıyor; kent fabrika işçilerine, marjinal gecekondu sakinlerine ve orta sınıf profesyonellerine acımasız bir şekilde zulmediyor. Her grup kendi deneyimlerini, duyarlılıklarını ve özel sorunlarım sunuyor. İdeolojilerde birbirleriyle uyum içine sokulmalı: Geleneksel Marksizm, Kurtuluş teolojisiyle; Mayalı Kızılderililerin yirmi iki etnik grubunun tarihsel şikayet konuları, uzun zamandır işsiz olanların isyankar öfkesiyle.

Yalmzca, sınıf çatışması ve etnik taleplerden meydana gelen birleştirilmiş çözüm yoluyla Guatemala devriminin özel niteliğini elde edebileceğine inanan EGP, en büyük önemi kuzeybatı dağlık bölgelerine verdi. Diğerleri daha fazla kent temelli bir yaklaşıma dayandılar. Bir grup, FUERZAS ARMADAS REBELDES (FAR, ya da Asi Silahlı Güçler -1960'lardan gelen adın varisleri) bir dizi acı yenilgiden sonra, çoğu, kuzey yönünde Meksika ve Beleze'ye doğru yayılan Peten bölgesinin vahşi ormanlarında kısa ömürlü gerilla cephelerini tekrar açmaya çalıştığında bu sonuca ulaştı. 1971'e gelindiğinde FAR başkentin fabrikalarına ve sıcak güney sahil ovalarının uçsuz bucaksız plantasyonlarına yürümeye hazırdı.

Bu değişme onları tam anlamıyla kent perspektifi olan geleneksel komünist Partido Guatemaltero del Trabajo'ne (PGT,Guatemala İşçi Partisi) yaklaştırdı. Partinin hararetli 1969 kongresinde silahlı mücadele ve cephe savaşına sıcak, sözlü bir vaat oldu, ama uygulamada PGT askeri çalışmaya sokulmadı. Hem FAR hem de PGT şimdi görüşlerini belirsiz, bir kitle tabanı olan işçi sınıfı partisi hedefine yerleştiriyorlar; fakat özellikle komünistler, (onların) yarı legal (ve böylece oldukça görülebilir) çalışmaya bağlı kalma konusundaki ısrarlarının, onlara güvenlik

güçleri ve ölüm taburları için kolay vurulan bir hedef bıraktığım anladılar.

Diğerleri için hala, bu kent çalışması, çok etnikli Guatemala'da ırkçılık eğilimi gibi bir sabit fikir. FAR'm, Quezaltenango ve San Marcos'un batı Kızılderili alanlarmda faaliyet gösteren Batı Cephesi yeni çizgi için özel bir istisna oldu. Eylül 1971'de EGP çekirdeği Meksika'dan girişe hazırlanırken muhalifler Batı Altiplano'nun yerli yoksul çiftçileri ve Piedmont'un işçileri arasında bağımsız çalışmayı başlattılar. Ancak sekiz yıllık sessiz hazırlıktan sonra -bu dönem sırasında tek bir ateş açılmadı- Organization del Pueblo en Armas (ORPA, Halkın Silahlı Örgütü) adı altında varlıklarını açıkladılar. Bu teori oluşturmanın büyük bir kısmı kent işçi sınıfı hareketinin ölü olduğu varsayımlarından doğdu. 1954'den beri işçi sendikalarına bölüştürülen sert davranış ve özellikle Arana'nın iktidardaki ilk aylarının ağır baskısı gözönüne alındığında, Ordunun gönül rahatlığı Sol'un ümitsizliği kadar mantıklı göründü. Fakat, 1970'lerin Guatemala mücadelesini yalnız kırsal mücadele olarak tanımlamak tarihsel bir haksızlık olur. Bir fark varsa o da karşıtının doğru olduğudur. EGP ve tamamlayıcı örgütleri aktif fakat suskun kalırlarken, siyasi çatışmanın ön cephesi -ve kamuoyu- işçi sendikalarını Orduya karşı konumlandırdı.

Devlet okulları öğretmenlerinin 20 bin kadarı 1973'de başarılı bir grevle öncülük yaptılar. Demiryolu, elektrik, tütün işçileri onları izledi; nihayet 1976'dan 1980'e kadar tüm işçi hareketi hükümete cephe aldı. Bu on yıllık dönem, kent ve kır arasında, bir örgüt ve diğer örgüt arasında uzun ve çok gayret isteyen bir yakınlaşma dönemi oldu. EGP, FAR, ORPA ve PGT arasındaki birlik anlaşmalarına şekil vermek on yıl sürdü. Onların karşılaştıkları sorunlar Guatemala'ya özgü değildi. El Salvador'da olduğu gibi, Solun Birliğine doğru hareket, eşzamanlı bir biçimde üç seviyede belirginleşiyor. Lider kadrosu teorik olarak engel çıkaran önemli şeyleri çözmeye çalışırken, daha pratik zekalı taraftarlar kitlesi sabırsızlık ve anlayışsızlıkla huzursuz olabiliyor. Karşılıklı etkileşimin en çok olduğu kadrolar orta-seviyedeki kadrolar. Mücadele ettikleri gruba ateşli bir şekilde sadık olduklarından, sekter çekişmelere ve yeraltı mevcudiyeti tarafından beslenen yeraltı görüşüne en fazla eğilimli olanlar onlar.

1976 yılı Cangıl Günleri'ne bir son veriyor. Tüm belirtiler bu-

nun sakin bir yıl olacağı fikrini veriyordu. General Kjell Lavgerud yönetiminin ikinci yılıydı ve General, Guatemala siyasi yaşamının sınırlı bir açılışım teklif edecek kadar muhalefetin yeterince kontrol altında olduğunu düşünüyordu. Ancak, çoğu kez olduğu gibi, kapağı kaldırmak yalmzca tencerenin nasıl şiddetle kaynadığını gösterdi. Felakete yol açan Şubat depreminin hemen arkasından, gecekondu sakinleri ve kilise mensupları militan söylemlerini muhalefete ilave ettiler. Devrimci işçi hareketi ulusal kapsamlı bir örgüt içerisinde olgunlaşmaya başladı. Direniş terörü doğurdu; terör yeni bir direnişi doğurdu. Bu 1970'lerin diyalektiğiydi.

Guatemala, halk hikmetine göre, ölüm taburunu icadetti. On yıllık süre bir türlü geçmek bilmezken, bu taburların eylemleri giderek vahşiyane bir biçimde belirginleşmeye başladı. Gecenin karanlığından faydalanarak işaretsiz Cherokeef polis ekip arabalarıyla sürüklenerek götürülenlerin kesilmiş cesetleri, fırtına mecralarında ve köprü altlarında tiksindirici bir oranda -günde on, onbeş, yirmi ceset- ortaya çıkmaya başladı. İşçi, köylü ve öğrenci liderleri ana hedeflerdi. Hatta ılımlı politik şahsiyetler, seçim oyununu ordunun kurallarıyla oynamayı kabul etmiş katıksız Hıristiyan Demokratlar ve Sosyal Demokratlar da.

Ölüm taburları, Arana, Lavgerud ve sonra Lucas Garcia'nm başarılı rejimleri döneminde vahşileşirken, Ordu tarafından çizilen politik şema giderek basmakalıp görünüyordu. Herbiri rezillikte daha nefes kesici olan bir hileli seçimi diğer bir hileli seçim izledi. 1978 "Mart Seçimi"nde kayıtlı seçmenlerin yalnızca üçte birinden biraz fazlası sandığa gelmek zahmetine katlandı. Lucas yetişkin nüfusun sadece yüzde sekizinin desteğini elde edebildi. Ordunun "sınırlı demokrasi" diye adlandırdığı model artık lime limeydi, sistemin dikiş yerleri sökülmeye başlamıştı.

Sendika Hareketi, katliam ve seçim sandığı yoluyla barışçı değişim elde etme umudundan vazgeçmiş merkez politikacıları tarafından yeraltına inmeye zorlandığından, solun politik askeri örgütleri, giderek daha fazla sayıda Guatemalalıya generallere karşı yegane uygulanabilir ve geniş tabanlı alternatif olarak görünmeye başladı. Sol için en iyi taraftar toplama etkeni Ordu'nun süregelen idaresiydi. Generallerin gangstervari rekabet metodları tarafından bir kenara sıkıştırılmış işadamları ülkenin "Somozanize" edildiğinden yakınmaya başladılar. Devletten zaten

dışlanmış olan işadamları serbest pazar sisteminin onlara daha iyi hizmet ettiğini anladılar. Silahlı Kuvvetlerin çok övülen monolitik birliği bile, üstlerinin masabaşı yolsuzluklarına ve Lucas'ın uluslararası alanda Guatemala'yı getirdiği Parya statüsüne içerleyen kara subaylarıyla çökmeye başladı. Gücendirilen ordu mensupları sol tarafından yenilgiye uğratılmanın, hem askeri hem de siyasi olarak, yalnızca bir zaman meselesi olduğunu ümitsizce, tehdit edici bir biçimde söylediler. Bir tahmin yapmaya zorlandıklarında, çoğu iki yıldan üç yıla kadar uzanan bir tahminde bulundular. Bavulları ABD dolarlarıyla dolu Guatemalalı kapitalistlerden oluşan sürüler, Salvadorlu ve Nikaraguali emsallerinin hemen arkasından Miami'ye hicret etmeye başladılar.

Bu, 1981'de ve 1982'nin ilk aylarındaydı. Başka bir deyişle, "Cangıl Günleri"nin sona erişinden altı yıl sonra.

Sofistike bir sivil destek altyapısının güvenilebilir yardımıyla dağlık bölgelerin tümü üzerinde solun etkisi vardı. Mart 1982 seçimlerine kadar, hareket birliğini ilan edecek bir konuma geldi: Yirmisekiz yıllık bir olgunlaşma sürecinin ve en derin kriz anında rejimi alt üst eden ihtiyatlı bir siyasi meydan okumanın son noktasına ulaşmış demeci.

Olaylar o andan itibaren kendi başlarına ayrı bir kitap olmaya hak kazamyorlar. Tarih hala yazılıyor. Ulusal Saray'da yeniden doğan bir muhafazakar protestan fanatik, süregelen kompleks savaşı renkli bir anekdota ve alelacele yapılan politik bir yargıya indirgeyenler için kudret helvası. Bir savaş aceleyle ilan edilip yapılacak olursa metodları ne kadar nahoş olursa olsun, ahlak değerleri gene de kendilerini kandırabilirler. Bir TV haber bülteni nasıl ifade etmişti: **"Guatemala Ordusu belki vahşi, ama en azından başarılıdır."**

General Efrain Rios Montt, Mart 1982 darbesiyle iktidarı ele geçirdiğinden beri herşey değişti ama hiçbir şey değişmedi. Christmas'a kadar, Rios Montt'un Halkla İlişkiler Bürosu'nun boş umudu -"Victoria 82" karşıdevrimci esas planı tam bir başarı olmuştu- dünya kamuoyuna uzanan tellerin üzerine itaatkar bir biçimde yeniden döşeniyordu. Savaş, bize dendiğine göre, sona ermişti. Doğruların temkinli bir araştırmasından sonra, yegane mantıklı, olasılı sonuç kesinlikle bunun karşıtıdır. Belirtiler, ordunun düşmanın yararlanmasını önlemek için, bütün mahsülü ve ziraat araçlarını imha etmesinin hiçbir şeyi çözmediğini ka-

bullendiğini ortaya çıkarıyor.

İsyanın objektif temeli -Guatemalalıların büyük çoğunluğunun maddi acısı- el sürülmemiş bir biçimde duruyor. Spiral ekonomik kriz daha da derinleşiyor. Ve Sol Latin Amerika'da bugüne kadar ortaya çıkan en tutarlı, güçlü, kana susamış karşıdevrimci kampanyaların birinden sağ olarak çıkmıştır. 5 bin ila 10 bin silahsız yerli **campesino**nun katliamı ve bir milyon kişinin doğup büyüdükleri yerlerden sökülüp çıkarılması, halkı daha öncekine göre daha açıkça düşman olarak tanımlanan bir ordunun aleyhine şiddetle döndürdü. Hızlı ve zalim bir zafer arayışında ordu, kıt olan stratejik rezervlerinin birçoğunu tüketti. Silahlı Kuvvetler yalnızca nazik statükoyu koruma limitine kadar yayılmıştı. 20 yılda ilk kez, yönetimlerini emniyete almak için acemi bir **coup d'etat*** tertibini son çare olarak kullandılar. Bunu yaparken de, ordu kurumu içerisindeki ve ordu ile sivil burjuvazi arasındaki büyüyen çatlakları açığa vurarak son meşruluk paçavralarını da terkettiler. Rios Montt yönetimi altında tüm Guatemala militarize edildi, çöken ulusal ekonomi savaş çabasıyla daha da fazla felce uğratıldı. Slogan böl ve yönet: Muhafazakar protestan sevgisi adına cemaatın cemaata karşı vahşice kışkırtılması. Rios Montt'un vaadedilen ülkesi gibi Sol için, Nikaragua'daki Sandinista zaferinin ardından gelen zafercilik anı geçmiştir; en iyi örgütlenmiş örgütlerin bile hazırlıksız oldukları 1982 travması da. Bu aşırılıkların yerine, uzun ve temkinli tarih görüşü kendi otoritesini yeniden kabul ettirmiştir. Bu ölüm saçan kanlı savaş 30 yıldır sürüyor. Bitmedi. Bizim kamu algımız açısından ve doğrudan ABD müdahalesi açısından ancak başladı.

Monthly Rewiev

* Hükümet darbesi, yn.

Önsöz

Guatemala'nın vahşi ormanlarında ilk gerilla birliğinin yaratılması örgütümüz için en zengin ve sahip olmaya en fazla değen devrimci deneyimlerden biriydi. Yolumuzu vahşi orman otlarım keserek açan bizler için, o yıllar Guatemala'da devrimci değişim için esas olduğuna inandığımız politik kararları şekillendirme ve sonuna kadar yaşatma yıllarıydı. Ne yazık ki, buraya dahil edilen birkaç anekdot, bu ilk deneyimlerin bizim için içerdiği anlamın zenginliği konusunda yalnızca bir his yaratabilir.

Bu ilk yılların iç öyküsünü bilmeyen devrimcinin ve bu parçaları pratik olarak öğrenen okuyucunun geçmişteki olaylar, hedefler, başarılar ve perspektifler konusunda birçok sorusu olacaktır. Anlaşılabilir -ve bir anlamda zorunlu- boşluklar vardır. Bir öykü olarak, yazarın izlenimlerini ve deneyimlerini, onun algıladığı biçimde başarısızlıkları ve başarıları yansıtma girişimidir. Bu nedenle, öyküler tarihsel tanıklık olduğu halde dengeli değillerdir; en önemli gerçekleri ve olayları önemsedikleri halde toplam bir tammlamaya varamıyorlar. Bu, yalnızca kolektif olarak gerçekleştirilebilecek ve geleceğe bırakılması gereken bir görevdir. Bu arada, yaşadığımız şeyleri yazmak önemliydi: Zaman ilerliyor ve anılar unutulmaya yüz tutmuş gibi görünüyorlar. Burada, ayrı ayrı olaylardan oluşmuş bir biçimde tammlanan tarih sonuçtan çok uzaktadır. Hala katedilecek uzun bir yolumuz var. Bu zaman süresince, Kuzeybatı Guatemala vahşi orman dünyasım dönüştürmek için başlangıçta yola çıktığımız fikirlerin pekçoğunun pratikte doğrulandığını ve deneyimle zenginleştiğini söylemek yeterli olacaktır. Gelecek birkaç yıl bu değişikliklerin doğru olup olmadıklarım söyleyecektir. Görev son derece büyüktür ve deneyimimiz, gerillalarımızın üzüntü ve mutluluktan

oluşan sorumluluklarıyla yürüyüşe geçtikleri çevreyle sınırlıdır. Fakat bizden önce gelenlerin deneyimleri üzerine oluşturduğumuz noktaya kadar, diğer cephelerdeki companeroslarımız için, hatta diğer ülkelerde benzer koşullar altında silahlarım kaldıranlar için bir referans noktası olarak işe yarayabilirler.

Mario Payeras, 1979

19 Ocak

1972'de, Edgar İbarra Gerilla Birliği Guatemala kara sahasına girip yayıldı. Bu, daha sonraki yıllarda, Yoksul Halkın Gerilla Ordusu haline gelecek oluşumun çekirdeğiydi. Böylece, Guatemala dışındaki ateşli hazırlık süreci sona erdi. Bu sürecin tek bir acil hedefi vardı: Guatemala'ya dönmek ve dağlarda gerilla mücadelesini yeniden başlatmak.

Ne var ki, sınırı geçmek planladığımız gibi olmadı. Yirmibeş kişilik birimimiz gizlice ülkeye girmeyi ve yalnızca içerlerde gerekli bir destek üssüne bel bağlayabildiğimizde silahlı mücadeleyi başlatmayı düşünmüştü. Geçen on yılda katlandığımız yenilgi öğretici bir deneyim olmuştu. Bu sürecin önemli derslerinden biri plansızca yapılan eylem riskiydi. Bu nedenle, bu kez işleri doğru yapma niyetindeydik.

Aylar önce, planımızın bir parçası olarak, küçük bir compañeros grubu kendilerini Meksikalı diye tanıtarak Rio Ixcan kıyılarına yerleşmeyi başarmıştı. Ormanın Guatemala kara sahasına yakın küçük bir bölgesinde açık bir meydan yaptılar ve nehrin her iki kıyısında kulübeler inşa ettiler. Araziyi temizleyip mısır dikerken nehir boyunca yaşayan halkla dost oldular. Bu ilk girişim, bizim en yiğit companeroslarımızdan biri, Concepcion Garcia'nın yaşamına maloldu. İyi bir yüzücü değildi ve nehir geçişlerinin birinde akıntı tarafından sürüklenip götürüldü. Cesedini hiçbir zaman bulamadık. Fakat inşaasına yardım ettiği ufak orman meydanı ve kulübeler geriye kalanlarımız tarafından 1971 yılının kışında sınıra yaklaşmamızda kullanılan gizli üssü oluşturdular. Sakız işçileri ve bölge sakinleri tarafından kullanılan ıssız yolları izleyen ikinci bir grup birkaç yerleşim bölgesini gizlice geçerek ve çoğunlukla gece yolculuk ederek, Patara bölgesinde öncü gruba katıldı. Bu gerilla grubu silahların ve mütevazi askeri teçhizat depomuzu meydana getiren cephanenin büyük bir kısmını taşıdı.

Son grup Aralıkta ulaştı. Bu grup ben ve diğer iki kişiden oluşuyordu. Chipas da Comitan şehri ve Ixcan'ın Meksika tarafı arasında düzenli uçuşlar yapan ufak bir ticari uçakla geldik. Havadan, ufka kadar uzanan geniş vahşi ormanı görebiliyorduk. Küçük havaalanına indiğimizde, ağustos böceklerinin ince ve tiz sesleriyle nehirlerin gürlemesinin hakim olduğu buğulu vahşi orman dünyasına ayağımızı bastık. Sıcaklık boğucuydu ve ağır atmosferde zorlukla hareket ediyorduk. Rutubet ve malaryadan solgun sakız işçileri bizim silahlı kişiler olduğumuzu hissettiler. Aynı gece, tedarik merkezindeki Meksikalı işçiler bize nehrin Guatemala tarafından sürüklediği kurşunlarla delik deşik bir cesetten sözettiler.

Varışımızdan sonraki ilk günler sakindi. Plammız, sınırdaki kulübeleri artçı olarak kullanarak bölgeyi araştırmak, ileri karakollar kurmak ve savaş girişimimizi destekleyecek asgari bir toplumsal taban oluşturmaktı.

Yılın son günleri ve Ocak ayının ilk günlerinde çok meşguldük. Kulübelerdeki grup durumu idare ederken, geri kalanımız silahları gizlendikleri yerden çıkardı, malzemeyi taşıdı ve Guatemala kara sahasının daha içerlerine ilk kampı kurdu. Biz, şafaktan alacakaranlığa kadar çalışan bir karınca birliğiydik. Daha sonra hamaklarımızı asar, ateş yakar ve kulübelerden gönderilen tamale* dilimleri ve kaşık dolusu fasülyelerden oluşan hafif bir akşam yemeğinden sonra akşam haberlerini dinler ve samandan yatak yapardık. Bu, en heyecan verici olayın, bir jaguarın izlerinin keşfedildiği bir dönemdi. Aylarca uğraşarak iyi bir duruma getirdiğimiz muhteşem kütüphane iklim tarafından mahvedildi. Ondokuzuncu yüzyıl toplumbilimini kapsayan kitaplar beyaz karıncalar tarafından yenildi ve rutubetle lekelendi. Rus Devriminin Birinci Yılı, Yüzyıllık Yalnızlık ve Uzun Gölgelerin Ülkesi kurtarabildiklerimizdi. Geriye kalanı yağmura terketmek zorunda kaldık.

En az gayret yasası hareketlerimizi yönetmeye başladı ve iş gerekli eşyalara gelince mutlak realizm temelindeki bir öncelikler düzeni yaşamlarımızı idare ediyordu. Bu dönem sırasında, bir ileri devriye ormanın içerisine girip yayıldı ve yabani domuz eti ve

---

* **Tamale**: Mısır, kıyma ve kırmızı biberle yapılan bir Meksika yemeği (çn).

umutlu haberlerle geri döndü. Birkaç günlük yoldaki bir ağaç tepesinden, Huehvetenango'nun şüphe götürmez mavi dağlarını uzaktan bir an için görmüşlerdi.

Bu ilk günleri, vahşi ormanın temel gerçeklerini öğrenerek geçirdik. Kendimizi yeni bir dünyada bulduk ve yalnızca zaman, bize bunun referans noktalarını öğretebilirdi. Bunlar olmadan, pusula faydasızdı. Sivrisinek ve tatarcık belasına aldırmamak en iyisiydi. Tamalelerin sarılacağı doğru yaprakları ve iyi çay yapılan, ayrıca ev direklerini bağlamaya yarayan kamış türünü ayırdetmeyi öğrendik. Ormanı tanıyanlar geri kalanlarımıza çeşitli yılan türleri arasındaki farkı ayırdetmeyi öğrettiler. Kırmızı ve sarı halkalardan şeriti olan zehirli mercan yılanının alışkanlıklarını izah ettiler ve öldürücü barbamarill'nın kadife görünümünü tanımladılar. Colmovote'nin* cojon bitkisinin özüyle ıslatıldığında veya sıradan bir yapıştıcı bant parçasıyla kapatıldığında öldüğünü keşfettik. Hergün tapir izleri bulduğumuz halde, bir tapir görmemiz aylar sonra oldu. Bu süre içerisinde, ışığı ve etrafın hal ve şeklini gözlemleyerek irtibatlarımızı bulmanın temel kurallarını öğrendik. Şimdilik, pulkanatlılar ve ateş böceklerinin sessizliğini bozacak bir işe girişmedik

Olaylar, Ocak ayının ikinci haftasında başladı. Avcılar, çok fazla soru sorarak kulübelerimize çıkagelmeye başladılar. Biz hala rizikolu bir durumdaydık. Guatemala kara sahasında tek bir bağlantımız yoktu. Che'nin Bolivya'daki yenilgisini daima aklımızda tuttuk. Ormanda köylü destek tabanı olmayan ve sürekli hareket halinde olan bir gerilla birimi olarak, pat diye çıkagelen kuşkulu yabancılara karşı daima tek gözümüz açık uyuduk.

İki yıl önce, Rio Lacantün kıyılarının birkaç mil uzağında, önceki mücadele döneminden kalan efsanevi gerilla liderleri Marco Antonio Yon Sosa ve Socorro Siral katledilmişlerdi. Sürekli izlenen, uzun bir orman geçişinden bitkin düşen gerilla liderleri yanlarında gruplarından iki veya üç kişi bulunduğu halde Meksika kara sahasına saklandılar. Yon Sosa, himayesi altına sığındığı Meksikalı görevlilerin kendisiyle aynı askeri şeref duygusuna sahip olduklarına inanma hatasını yaptı.

---

* **Colmovote:** Sivrisineğin derinin altına gömdüğü kurt (çn).

Bu acı deneyim, alternatif bir eylem planı düzenleme kararımızda çok etkili oldu. Bir uzun gece sırasında içerdiği riskler ve avantajlar konusundaki şüphelerin kuşatması altında, bölgeden çıkmak için bir plan geliştirdik. Bunu Mexico City'deki companeroslarımızı uyaracak bir biçimde yapmak zorunda olduğumuzu biliyorduk. Onlar gerilla gücümüzün bir diğer kısmını oluşturuyordu. Başka yollarla ülkeye girmeye hazırlanıyorlardı. O süreçte Guatemala City'de yalnızca ufak bir gruba bel bağlayabiliyorduk. İkinci olarak, durumumuzun nazikliği konusunda düşmanı yanlış yola sevketmek zorundaydık. Sınır üssümüzü terkettiğimiz için artık şansa güvenmek zorunda olduğumuzu hiçbir zaman unutmadık. Bu koşullar altında ilk adımı atmanın çok büyük anlamı vardı. Son olarak, bu baskından aylarca süreceğini umduğumuz uzun bir yolculuk için yeterli erzak elde etmemiz gerekiyordu. 19 Ocak'ı takip eden sabah, ani bir eylemle iniş alanını ve tedarik merkezini ele geçirdik. Sahipleri Yon Sosa'nın öldürülmesine karışan iki küçük uçağa ateş açtık, şüpheli düşman ajanlarını sessiz kalmaları için resmi ve ciddi bir şekilde uyardık ve silahsızlandırdık. Epeyce bir erzak elde ettikten sonra, Rio Lacantun yolculuğu için deniz motorlarına el koyduk.

Bir sonraki gün, birkaç mil doğuya doğru, Rio Xaclbal kıyılarında, bir önceki gün ele geçirilen silahları ve tedarikleri aceleyle boşaltıyorduk.

Eylemin ve tehlikeli nehir yolculuğunun kazandırdığı zindelik son bulduğunda sabah ışıkları bizim küçük doğaçlama ordumuzu gerçek durumla karşı karşıya getirdi. Gerginlik ve gece nöbetinden bitik ve gelişigüzel bir biçimde silahlanmış olarak, iki küçük deniz motorundan ziyade, bir yük gemisinin ambarından çıkmış gibi görünen çok büyük bir tedarik dağıyla yüz yüze geldik. El konulan silahlar, mühimmat, sandıklar, ilaçlar, tarım aletleri, botlar, erzak çuvalları ve ağzına kadar doldurulmuş onbeş sırt çantası kıyıdan birkaç yarda* uzaklıkta bizi bekliyordu.

Uzaktan, bizi aramak üzere, çok erkenden, yola çıkmış, eşek arıları gibi vızıldayan, düşman uçaklarını güçlükle seçebiliyorduk. Ok yaydan çıkmıştı birkez. Arkamızda, iki ordunun aylarca sü-

---

***Yarda:** İngiliz ölçü birimi. Bir yarda 99, 44 cm, yaklaşık üç ayak (yn).

recek ortak operasyonu başlıyordu. Daha sonra Meksika ordusunun kendisini geniş nehir kıyılarının sınırlarındaki sonuçsuz takiplerle sınırladığını öğrendik. Güneye doğru, yalnızca haritalarda ve rüyalarımızda varolan bizim kutupyıldızımız Guatemala köyleri bulunuyordu. İlerimizde, Ceiba denizi ve cona caste ağaçları ufka kadar yayılıyorlardı. O gün beşyüz yarda ilerlemeyi güçlükle başarabildik. Dolu palaska ve sırt çantaları, bunların üzerine yığılmış iki-üç silah, bir ilaç kutusu ya da boynumuzdan sarkan bir çift botun ağırlığı altında çok yavaş hareket edebiliyorduk. Yoğun bitki örtüsünden geçerek ilerlerken elbiselerimiz paramparça oldu. İz bırakmamak için yol açmaktan kaçınıyorduk. Düşmemek için dikkatli bir biçimde dengede durarak, derin bir dere yatağına indiğimizde botlarımız çamurun derinliğine battı ve orada sıkışıp kaldık. Zaman zaman geriye kaydıktan sonra, yalnızca çift sıra yürüyerek diğer tarafa ulaşabildik. Yalnızca, deneyimli bir taşıyıcı olan Chacaj ritmik bir şekilde nefes alarak ve süratini değiştirmeden engelleri geçerek bir eli Mecapal'in veya saç bantının üstünde, sırtında 100 litrelik bir ağırlığı taşıyabildi.

Saç bantından asılmış bir yükü taşımanın bu geleneksel biçimine alışkın olmayan bizler için, Mecapal bir belaydı; kayarak görüntümüzü kesiyordu. Sonra, yükü omuzlarımızda taşımaya karar verdik, ama bu da ağrı ve dayanılmaz bir acı demekti. İlkel bu koşum takımı, bir silahın kayışı ya da atlarımızın koşum takımlarından birini, tahalıyı denedik. Bunlarda ağaca ya da dala takıldıkları zaman hızımızı kesiyorlardı. Eğer o anda, herhangi birisi bize, iktidarı ele geçirip sosyalist bir toplum inşa etmekten vazgeçmiş olsaydı herhalde ona çekip gitmesini söylerdik. Sonunda, terden sırılsıklam olmuş bir halde, sert toprağa vardığımızda Chacaj yükünü indirmiş ve nehir kıyısına yaptığı ikinci yolculuktan dönüyordu. Islak odunla ateş yakmak için uzun bir savaştan sonra, kıyıdan 10 dakika uzaklıkta çöküp, o geceyi orada geçirdik. Vahşi ormanı geçmeye bu koşullar altında giriştik. Sürekli olarak düşmanımızı veya ışığımızı arayan orduya ait helikopterlerin kanat sesleri şafakla başladı ve yalnızca gece durdu. Aslında, helikopterlerin başarısının sıfır olmasına karşın birkaç durumda tam kampın üzerinden geçtiler. Bunun üzerine, yürüyüş grupları organize edildi, nöbetçi programları başlatıldı ve sessizlik ku-

ralları ayarlandı. İlk aşamamın zor günleri başlamıştı. Yiyecek ve malzemelerin kaydedilmesinden sonra, malzemelerin yükümüzün büyük bir kısmını oluşturduğunu anladık. Disiplin ve rasyonel bir planlamayla, yirmi gün yetecek kadar yağ, pirinç, tuz ve şekerimiz vardı. Daha sonra, stratejik tedarik depolarımızda saklayabildiğimiz az bir miktar mısırı da aldık. Bunlar bir ay dayanabilirlerdi, ancak yürüşümüzün ne kadar süreceğini bilmiyorduk.

"Disiplin ve rasyonel planlama"; bütün günün tayını bir veya iki saatlik yürüyüşe yetecek kadar enerji sağladığından ve şafaktan alacakaranlığa kadar yürüdüğümüzden enerjimizin geriye kalan kısmının devrimci moralimizin ve irade gücümüzün çok bereketli rezervlerinden gelmek zorunda olduğu anlamına geliyordu. Bir haftalık böyle bir dietten sonra, geriye kalan periyodlar sırasında fırsat düştükçe yaptığımız sohbetler, çorba veya lapa benzeri yemeklerden sonraki konuşmalarımız ve rüyalarımızın pekçoğu yiyecek hakkındaydı. Ve yiyecek uzun gece toplantılarımızın en önemli konusuydu. Şüphe götürmez azarlayıcı bir tonla Sebastian başlardı: "Bugün kahvaltıda bir olay vardı..." Arkasından ne geleceğini hepimiz biliyorduk. Bu herzaman "bereketli rezervle" ilgiliydi. Suçlu yoldaş, Sebastian'm beş dakikada özetlediği konu üstünde bir saat veya daha fazla, konuyu dağıtarak ve açıklamalar yaparak konuşur, boş şeker torbasını kahve yapmak için kullanılan suya sokup böylece şeker miktarında ekonomi yapılması gerektiğinde onu yaladığını kabul ederek konuşmayı bitirirdi. Saat 10 da, uykulu kafamızı sallayarak akşam oturumunun final özetini dinler ve herbirimiz kolektif ekonomiye karşı bir suçun suçlusu olmayacağımıza ciddi bir şekilde söz vererek hamaklarımıza giderdik. Bu bizim iradi girişimimizdi, ayakta kalmamız kesinlikle bundan çıkarılan derslerle mümkün oldu.

Bu dönemde üç büyük "keşfimizden" birini yaptık: Mısır unu. (Doğal olarak bundan da önce ilk keşfimiz plastikti. Bu olmadan, yılın dokuz ayı yağmur yağan bir dünyada sağ kalınmaz, üçüncü parçanın keşfi lastik botlar ise hala uzak gelecekte bulunuyordu.) Aylarca süren çıplak ayaklı sürekli yürüyüşten sonra, keşfimiz şunlardan meydana geliyordu: Köylülerden kolayca elde edilen bir öğütücü yardımıyla kurutulmuş mısırı ince un halinde öğüttük. Bu bize çok değerli zaman kazandırdı, çünkü

çabucak pişiyordu ve mısırın hacmini azalttığından az yer kaplıyordu. Ancak bu sistem şüpheye yer bırakmayacak şekilde önemli bir zaman ve mısır tasarrufu anlamına gelsede, giderek artan derecede yetersiz beslenmeye de yolaçtı. Daha sonra, sistematik avlanmayla aldığımız protein miktarını arttırabileceğimizi öğrendik, fakat başlangıçta az sayıda avlanma fırsatı vardı ve içimizden sadece birkaç kişi deneyimli avcıydı. Bununla birlikte bazı av hayvanları öldürüp, kıtlıktan çıkmış gibi tümünü yiyip bitirdik. Tüyler, pençeler ve kıkırdak kısmı hariç, tüm hayvan pişirildi, kemikler dahil eşit bir biçimde paylaşıldı. Kömür üzerinde ızgara, açlık zamanlarının birinci sınıf yiyeceğiydi.

İkinci hafta yürüyüşü sırasında, olağanüstü birşey oldu. Bir gün, Rio Piedras Blancası geçtikten hemen sonra, keşif elemanlarımız plastiğe sarılarak ağaca asılmış bir bohça buldular. Dikkatli bir keşiften sonra, bölgeyi ihtiyatlı bir biçimde araştırdık. Üç aydan kısa bir süre önce kesip açılmış kuzeyden güneye uzayıp giden bir patika vardı. Orakla biçilip bir yana bırakılmış otlar esrarengiz bohçanın asılı olduğu ağacın dallarının aşağısında bir yerde sona eriyordu. Bir tuzaktan şüphelendiğimiz için bir süre geri çekildik ve izledik. Yaklaşık bir saat sonra ve aşırı bir dikkatle bohçaya yaklaştık. Dikkatlice bağlanmıştı ve şüphe götürmez bir şekilde yiyecek kokuyordu. Gerçekten, bilinmeyen bir nedenle oraya bırakılmış erzak içinde duruyordu. Birkaç gün yetecek kadar tuz, kaynatılmış yumurta, toz haline getirilmiş kuru kırmızı biber ve kurutulmuş tortilla* vardı. Belki de patikayı açan ve geçici olarak başka bir yere gidenlere aitti, ancak düşman tarafından kurulan bir tuzakta olabilirdi.

Devriyenin, guruldayan karnı tarafından harekete geçirilen bir mensubu yiyeceğin bize sempatizan köylüler tarafından bırakılmış olma olasılığını gözönünde bulundurdu. Hediyeyi kabul etmemizi ve hemen oracıkta tüketmemizi önerdi. Gelgelelim, yiyeceğe dokunmadan ayrılıp, birimin geri kalanına bulduğumuz şeyi anlatmak için geri döndük. Ertesi gün, meseleyi tartıştıktan sonra, geri gittik ve yiyeceği alıp götürdük. Aldığımız şeyin bedelini karşılayacak bir miktar para ile birlikte kim olduğumuzu ve

---

* **Tortilla:** Meksika'da yapılan bir çeşit pizza (çn).

mücadelemizin nedenlerini açıklayan bir mesaj bıraktık. Aylar sonra, erzakların, mesajımızı ve parayı bulan bazı patikacılara ait olduğunu öğrendik. Bu ufak olay bizim iyi tanıtım mektubumuz haline geldi, namusluluğumuzun öyküsü kişiden kişiye ulaştı ve zamanla tüm bölgeye yayıldı. Geçici haritaları izleyerek birkaç gün durmaksızın doğuya doğru devam ettik. Helikopterler sürekli olarak üzerimizde uçtuğu için olanca dikkatimizle hareket ediyorduk. Helikopter gürültülerinin haricinde sessizliği bozan yegane ses, yabani domuzların ani koşuşmaları ve papağanların uzaktan gelen acı acı ötüşleriydi. Arasıra muazzam gövdeleri konvoyumuzdan çok daha uzun olan devrilmiş ceiba ağaçları buluyorduk.

Artık güneş ışıklarını göremiyorduk ve zaman duygumuzu kaybetmeye başlamıştık. Şüphesiz, o vahşi ormanı yüzyıllardır geçen ilk insanlardık. Zaman zaman, çukur şeklinde hela delikleri kazarken Kızılderili sanat eserlerini ortaya çıkardık. Geçmişin büyük insan göçlerinin izlediği rotanın bu bölgeden geçmiş olduğu gerçeğinin kanıtını üzerlerinde taşıyorlardı. Şafakta, kuşların kulak tırmalayıcı sesleriyle uyanıp kalktık ve tüm gün hemen hemen sessiz bir biçimde yürüdük. Görev ve sorumluluklarımızı düşünüp taşınmak, en güç sınıf temeline dayalı motivasyonlarımızı dikkatle gözden geçirmek için fazlasıyla zamanımız vardı. O bitmez tükenmez günler sırasında herbirimiz neyi düşünüyorduk?

Biz bir etnik ve sosyal geçmişler mozağiydik. Jorge, Juyian ve Mario ; Achi ve Cokehikel Kızılderililerdiydi, ancak ortak dil ve kültürlerine rağmen homojen bir grup oluşturmuyorlardı. Lacho'nun zihni bir zamanlar ona yabancı olan ve çekici gelen bir kültürün ortasında Kızılderili kimliğinin muammaları ve acılarıyla meşguldü. Diğerleri, bu sorunlardan çok acı ve ızdırap çekmediler, onlar halkın maddi çıkarlar tarafından sevk edilen dünyayı örgütleyip bölüştürmesiyle daha fazla ilgiliydiler.

Cahaj, Toribio, Atilio, Jacobo ve Efrain Pasifik sahilindendiler. Bir dereceye kadar sömürülmüşlerdi. Hepsi o bölgenin ticari ekonomisinde farklı konumlarda bulunmuşlardı, bu yüzden de farklı şekillerde düşünüyorlardı.

Kapitalizmin yasaları onların hepsi için ortak olan mülkiyet sahipliği ve amelelik, tahsilleri, çocukluk yoksullukları ve sefaletlerinden doğan sorunlar, onları hem ayırmış hem de bir-

leştirmiş, fakat sonunda onların isyan etmesine yolaçmıştı.

Alejandro ve Minche Doğu bölgesindendiler. Her ikisi de köylü kökenli olmasına karşın koşulları farklıydı. Alejandro çok yoksuldu ve Minche nispeten daha iyi durumdaydı. Aynı topraktan filizlenmişlerdi ama herbiri farklı bir biçimde gelişmişti. Alejandro çiçeklenen bir portakal ağacıydı, Minche dikenli bir kaktüs.

Sebastian, Victor, Edgar ve Benedicto kentlerden geliyorlardı, hem belli bir miktarda derin ve geniş bilgi hem de belli zayıflıkları edinmişlerdi. Diyalektiği -maddenin sürekli hareket halinde olduğunu- öğrenmişlerdi. Fakat zayıflıkları onların zihinsel tutumlarını, bütün maddelerin içerisinde hareket ettiklerini bildikleri atomlarınkine eşit bir hızla değiştirmelerini önlüyordu.

Onbeşimiz birlikte yürüdük. Yalnızca zaman herbirini meyva verecek kadar olgunlaştırabilirdi. Lider kadromuz kolektifti ve liderlerimiz Las Minas Dağı ve önceki şehir direnişinin emekçileriydiler. Onlardan biri, Victor, gerillaların hiçbir zaman geri dönmedikleri on yılın haritaları ve bir pusulayla vahşi ormanda kendi durumunu belirlemekte ısrar etti. Küçük gücümüzü askeri olarak nasıl yönlendireceğini biliyordu, fakat gerilla biriminin bir çekirdek olarak aynı zamanda bir ordu ve politik örgüt olması fikri hiçbir zaman onun perspektifinin bir parçası değildi. Bizim sadece onun doğruluğunu kanıtlamak için değil aksine yeni bir gerçekliği oluşturmak için orada olduğumuzu asla kavrayamadı. Önümüzde pekçok deneyim uzandığını farketmeye başlıyorduk ve tarihin kişiler tarafından değil gruplar tarafından yapıldığını zaten biliyorduk.

Bir sonraki keşfimiz vahşi ormanda zamanın seslerle ölçülmesi oldu. Güneş doğup sabahın ilk gürültüleri sona erince, ilerleyen saatlerde yalmzca vahşi güvercinlerin ötüşü duyulurdu. Bazı bölgelerde maymunların gürlemeleri veya uçan dişi hindilerin tiz sesi ufuk anlamına geliyordu. Bunu duyunca öğle yemeği için vaktin geldiğini farkediyor ve kahvaltıdan arttırdıklarımızı yiyorduk. Akşam alacakaranlıkta papağanların ve macovlarm* kulak tırmalayan sesleri odun taşıma, ateş yakma ve hamaklarımızı asma saatinin sinyalini veriyordu. Sonra kuşların sessiz olduğu saatler başlardı ve sadece gece dolaşan memeli

*Macov: Tropikal Amerika'ya özgü iri bir papağan türü (çn).

hayvanları duyardık. Nemli tropik gece, Coatilerin* bağırışları ve grup oturumlarımızın özeleştirileriyle dolardı. Nehrin yakınında zaman, şafak sökene dek tropik kuşların kesilip yine başlayan aralıklı şarkısıyla ölçülürdü. Hergün aynı rutin takip edilirdi. Yürürken, gevezelik eden maymunlarla dolu büyük ağaçların yanından geçerdik. Zoolojik saatle yaşanan birkaç haftadan sonra vahşi orman bize belli bir program olmadan ve belirsiz bir limana doğru yolculuk yaptığımız ucu bucağı belli olmayan bir okyanus izlenimi veriyordu. Arkamızda yalnızca çok büyük cangıl kelebeklerinin kanat çırpışları vardı.

Sınır eylemimizden bir ay sonra Rio Xaclbal ilerisindeki bataklıklara ulaştık. Bu, gerilla birliğimizin tarihinde unutulmaz bir andı, çünkü orada ilk yaşam belirtilerini bulduk. Güneş ışığından yoksun olması nedeniyle değişik bir takvime göre çiçek açarak, ormanın gölgelik bir yerinde büyüyen bir Seville portakal ağacıyla karşılaştık. Şubat ayı olduğu halde önceki yılın yavan meyvalarım hala muhafaza ediyordu.

Orada, Toribio iki geyik öldürdü. Onların ve birkaç yabani hindinin eti içimizi kemiren açlığı bir nebze azalttı.

Cangılın yarısını geçtikten sonra, artık aç ve üstübaşı yırtık pırtık bir orduyduk. Uzun bir süre güneş ışığı olmadan yaşayanlara özgü solgunluk ve terli giysilerimizin çok pis kokusu, çoğunlukla içgüdü rehberliğinde ilerlediğimiz için, gölge adamlardan oluşan birliğimizi karakterize ediyordu. Çoğumuz bir deri bir kemiktik ve her günün yürüyüşünü saplantı haline gelen açlığımızı unutmamın bir yolu olarak yerine getiriyorduk. Mısır stoğumuz hemen hemen bitmişti ve en fazla bir iki gün yetecek kadar şekerimiz vardı. Yağımız önceki hafta tükenmişti. Önceki gün bal petekleri ararken hemen hemen tüm ormanı kesmiştik, fakat ne yazık ki bu çiğ gıda şiddetli mide kramplarına ve sürekli ishale neden oldu. Eğer tam o anda o ilk köye ulaşmasaydık, durumumuz oldukça zor bir hale gelebilirdi. Bununla birlikte, yerleşik alanlara yakınlığımız düşmana rastlama riski anlamına da geliyordu. Geçtiğimiz cangılın aşırı sakinliği yalnızca hükümet askerlerinin bizi nüfus yoğunluğu daha fazla olan noktalarda bekledikleri an-

*Coati: Güney ve Orta Amerika'da yaşayan kedi büyüklüğünde bir cins memeli hayvan (çn).

lamına geliyordu. Umut ve tehlike hissimiz böylece köylülerin bize gösterecekleri tepki konusundaki endişe ile karıştı. Alejandro, ne küçük bir grup olduğumuzu düşündüğünde, arasıra yakında bizimle beraber yürüyen yeni katılanlardan oluşmuş uzun bir askeri kolun olacağı tahmininde bulunurdu. Bu onun halka olan sınırsız sadakatini kanıtlıyordu. Fakat daha fazla, Ordu'nun 1966 ve 1967'deki antigerilla saldırıları sırasında Zacapa yakınındaki köylerde tanık olduğu terörden sözederdi. Yakıp yıkılan kulübeleri ve gerillalarla işbirliği yapıp birdenbire onlardan kaçan köylüleri görmüştü.

Bu yüzden giderek daha fazla sayıda yerleşim tabelasıyla karşılaşırken hepimiz artan bir gerginlik geçiriyorduk. Aynı zamanda, yaşamlarımızın en güzel macerasını yaşıyorduk. Mısırın geriye kalanını bitirdiğimiz gün bir patikayla karşılaştık, bu patika iki yıl önce açılmış olmalıydı. Evvelki gün Rio Xaclbal'ın sığ bir yerinden yürüyerek geçmiştik ve harita da yalnızca bir nokta olan köyü arayarak güneye doğru yürüyorduk. O sabah nehre daha da yaklaşarak güneydoğu istikametine giden patikayı izledik. Öğleden sonra kıyının yakınında yabani otların istila ettiği bir bahçe bulduk. Saksağanların ani çığlıkları bizi alarma geçirdi. Oradan itibaren keçiyolu mükemmel bir şekilde görünebiliyordu ve güneye doğru devam ettik. Fakat karanlık bizi durmaya zorladı ve palmiye ağaçlarının meydana getirdiği bir mola yerinde eski bir patikacı kampı yakınında hamaklarımızı astık.

Uyumadan önce geriye kalan geyik etini ve son an için saklanan bir parça pilavı yiyip bitirdik. Şafakta yürüşümüze yeniden başladık, fakat önlemlerimizi iki katına çıkardık çünkü ufak bir köye yaklaştığımız gün gibi ortadaydı. Çamurların içinde, cangılın rutubetli gölgesi tarafından bozulması önlenmiş ilk ayakkabı izlerini bulduk, ancak bunlar çok eski izlerdi. Bunların üstünde, bir köpek pençesinin soğan şekilli izlerini seçebiliyorduk. Öğleyin, keşif devriyesi bir kırmızı biber ağaççığının büyüdüğü küçük bir meydanda terkedilmiş bir kulübe bulunduğunu rapor etti. Saz ile örtülmüş damı destekleyen çatal şeklindeki direkler kuş pislikleriyle bembeyaz olmuştu, çevredeki sahada yalnızca vahşi hayvanların ayak izlerini bulduk. Yıpranmış eski patika, her dal kırışımızda şiddetli bir yankıyla inleyen eski bir orman kütlesinin karşısından kıvrılarak güneye doğru devam ediyordu. Öğleden

sonranın ilk saatlerinde keşif kollarımızın bazı kulübelere rastladıkları haberini aldık.

Sık sık kullanıldığı anlaşılan yolun yanına saklanmamız emredildi. Köyden bütün görebildiğimiz temizlenmiş bir alanın parlak ışığı ve ağaçların gövdelerinde şurada burada eski balta izleriydi. Cangılda, yalnızca en üst dallardaki kuşların yavaş hareketleriyle azıcık bozulan derin bir sessizlik vardı.

Uzun bir süre kalplerimizin atışını dinleyerek bekledik. Sonra bir horoz köy istikametinde öttü. Aylardır ilk kez böylesine hoş bir ötüş duymuştuk. Bir endişe ve sevinç karışımıyla birbirimize baktık. İşte, ülkemizin yoksulları, nihayet oradaydılar; ancak bize nasıl tepki gösterecekleri konusunda en ufak bir fikrimiz yoktu. Zaman geçtikçe başka sesleri —tavukların gıdaklaması, uzaktan gelen pala darbeleri, tavuklarını çağıran kadınların sesleri— teşhis ettik. Aniden köpeklerin şiddetli havlaması. Bu Companeros'larımızın köylülere yaklaştıklarının açık bir işaretiydi. Biliyorduk ki o an, iyi de olsa kötü de olsa, kaderimiz belirleniyordu. Takip eden birkaç dakika son derece gergindi, fakat companeromuzun yürüyüş tarzından ve yüzündeki ifadeden iyi haber getirdiğini tahmin ettik. Gerçeği söylemek gerekirse, daha iyi olamazdı. Köy çevresindeki keşiflerinde yalnızca eski izler bulmuş ve düşmanın varlığını gösteren hiçbir belirtiye rastlamamıştı. Companeromuz, keşif kolları evlere yaklaşırken derin sesi olan zayıf gür kaşlı bir çocuğun, silahlarına ve kıyafetlerine hiçbir şaşkınlık belirtisi göstermeden onları samimi bir şekilde karşıladığını ve onlara önceki gün köylülerin bizden sözettiklerini söylediğini rapor etti. Hepsi bu açıklık araziye son zamanlarda yerleşmiş altı aile vardı. Sınır eylemimizi radyodan duymuşlardı. Mısırları yoktu, ama ellerinde olanları bizimle paylaşmaya istekliydiler.

O gece köyün erkekleriyle tanıştık. Mücadelemizin amacını ve zafere ulaşacağımızı ağırbaşlı bir şekilde anlattık.

Rubelolom

Köydeki günlerimiz halkımızın yaşam koşulları ve özgürlük mücadalelerinin doğasında varolan zorlukları konusunda bize çok şey öğretti. Anlatılması mümkün olmayan talihsizliklere uğradıktan sonra cangıla yerleşen köylüler, ülkenin bütün bölgelerinden gelmişlerdi. Çoğu cahildi ve dış dünyayla tek bağlantıları radyoydu. Güneş ışığına ulaşma olanakları ve hareket gerektirmeyen yaşamları hariç, günlük koşulları birçok yönden bizim en kötü zamanlardaki koşullarımızdan pek farklı değildi. Hergün saatlerce yürümek, asırlık ağaçları yalnızca kollarının gücü ve baltalarının yardımıyla kesmek zorundaydılar. Cangıla giren herhangi bir yolun olmadığı dönemde toprak aramaya gelmişlerdi. Bu Ixcan'ın en kuzeydeki yerleşim bölgesiydi. Buraya tesadüfen rastlamıştık. Aslında aradığımız yer sadece haritada mevcuttu. Burada oturanlar nehrin öbür yakasında aylar önce pazarın kurulduğunu bile bilmiyorlardı. Yabani bitkiler veya barutları olduğunda avladıkları av hayvanlarının katkısı ve birkaç mil uzaktan satın alınan mısırla ayakta kalmışlardı. Rahatsızlıkları tipik yetersiz beslenmeydi. Yalnızca, toplumsal düzenin topyekün değişiminin çaresini bulabileceği hastalıkları tedavi etmek için bizden ilaç istediler. Ertesi gün çalışmaya gittik. Onların tarlalarda pekçok amele gerektiren işlerine yardım etmek için takımlara ayrıldık. Önemsiz hastalıkları tedavi ettik, kırılan kapıları onardık, odun kestik. Bu, Guatemala yoksullarının yapmak zorunda olduğu şeyleri onlara açıklamanın en iyi yoluydu. Ayrıldığımızda —vardığımızdaki kadar boş olan çantalarımızla— en azından zamanın yokedemiyeceği bir dostluğun tohumlarını ekmiş olmanın memnuniyetine sahiptik. Fakat yeni durumumuz esas itibariyle daha iyi olmamıştı. Bölgede Ağustos'a kadar mısır olmayacaktı. Birinci dönemin dersini an-

lamaya başlıyorduk: Rutinimizi mevsimlerin geçişine göre ayarlamak. Köyde bize, birkaç saatlik yolda belli günlerde bir pazarın kurulduğu daha büyük bir köyün olduğu söylenmişti. Bu köyü bulmak için yola çıktık. Yalnızca halk arasında kökleşerek uzun vadede ayakta kalabileceğimize ve yalnızca pazar ekonomisine sarılmış yoğun yerleşim bölgelerinde kendimizi yerleştirerek gerçek anlamda silahlı mücadeleyi genişletebileceğimize kanaat getirmiştik. Bir sabah, ufak bir tümsekten, cangılın panoramasını inceledik. Tamborilla ağacının ayıydı ve sarı çiçekleri zihinlerden silinmeyecek bir biçimde önümüzde uzanıyordu. Güneye doğru, korku dolu hisler uyandıracak biçimde gökyüzüne yakın, bizim menzilimizden de öte bir nesne, kuzey Chama dağ silsilesinin muhteşem zirveleri uzanıyordu. Orada, birkaç mil kuzeye doğru, önceden görülebilir bir gelecekte gerilla ordularımın örgütlenebileceği Kızılderili yerleşim birimleri olduğundan emindik. Bir süre hayal kurmaktan geri kalmadık. Fakat bizim realitemiz, tehlikeleriyle, yalnızlıklarıyla ve çok büyük uzaklığıyla cangıldı. Santa Maria Tzeja köyünü ararken kuş uçmaz kervan geçmez patikalarda kaybolduk, fakat yükseklik nedeniyle ilk kez yürürken terlemedik. O gece, nerede bulunduğumuzu tamamen şaşırdığımız için Rio Tzeja'nın kıyılarında uyuduk. Ertesi gün, bölgenin Kızılderili halkının gizli tanrılarına mumlar yaktığı ve eski dinsel ayinleri yaptığı yarasalarla dolu büyük mağaraları olan tepelerde duran küçük bir kayalık dağ silsilesi, El Cantil'in kenarı boyunca yolumuza devam ettik. Birkaç mil doğuya giderek nihayet, Uspantan şehrine bağlı bir Kızılderili kasabasına geldik. Varlığımızı öğrendiklerinde orada oturanlar ya kendilerini evlerine kapattılar ya da dağlara kaçtılar. Birden durum dramatik bir hale geldi. Bazı companerolar kaçanların peşine düşmeye ve geri dönmeleri için uyarmaya mecbur kaldı. Bunlar hiçbir zaman unutmayacağımız anlardı. Birdenbire kendimizi terkedilmiş caddelerde yürürken bulduk. Orada kalıp bizimle konuşabilen birkaç sakinde kendilerini dialektlerinin arkasına gizlediler ve onlardan bilgi hatta yiyecek satın almak bile imkansızdı. Bu yer Dolares olarak adlandırılıyordu. Herbirimize iki tortilla ve aradığımız kasaba konusunda belli belirsiz bilgiler, buramn sakinlerinden alabildiğimiz şeylerin tümüydü. Orada, ilk kez Maca sözcüğünü duyduk; bizim için, o zaman "hiç yok"dan daha kötü birşey anlamına gelen çok kötü bir sözcük. Çünkü bu

kökleri geçmişte olan reddedilmeydi. Bize mısırları olmadığını söyleyen aynı insanların tahıl ambarlarında, hayatta kalmak için çok fazla ihtiyacımız olan şeyin tepeciklerini gördük.

Yolda birkez daha, uzak kasabalardan gelen tüccarlara rastladık. Bizi, kayıtsız aynı zamanda tehdit edici alçak ve gırtlaktan çıkan seslerle selamlayarak, sorularımızı baştan savma bir biçimde yanıtladılar. Elbette, birkaç yıl sonra yollarımızın tekrar kavuşacağını bilmiyorlardı. Daha sonra güvensizliklerinin nedenlerinden bazılarını öğrendik. Yıllar önce, gerillalardan oluşan silahlı bir devriye güneye giderken köyden geçmiş ve birkaç günlüğüne kamp kurmuştu.

Bütün köylülerin gözü önünde, onlara bir topluluk lideri tarafından satılan domuzu kesip yemişler ve yollarına devam etmişlerdi. Daha sonra gerillaları ararken kasabaya gelen hükümet askerlerinin tepkisi, şaşırtıcı değildi. Özellikle sert bir subayın emirleri gereğince askerler domuzu satan adamı yakaladılar, bağladılar ve vücudunu bir hafta nehirde yüzer tuttular. Pekçok köylüyü ağaçlardan iple bağlayıp sallandırdılar ve sahte infazlar yaptılar.

Santa Maria Tzeja etrafında şöyle bir dolaştıktan sonra hemen hemen tüm paramızı köy dükkanlarında harcayarak cangıla geri döndük. Olası ihbarcıları yanıltmak için, gelişimizde antigerilla devriye gibi davrandık ve tüccarları bize mal satmaya zorlar gibi yaptık, ancak bu sözkonusu değildi. Bu tür kurnazlıklar sayesinde, düşman bölgedeki varlığımızı farketmekten öte birşey yapamadı. Satın aldıklarımızla yüklenmiş bir kayak* üzerinde Rio Tzeja yolunu izleyerek geri döndük. Bu yaptığımız uzun yolculukların en tehlikelisiydi, çünkü nehrin kıvrımları ve dönüşleri yüzünden birbirimizden ayrıldık ve bize tamamen yabancı olan bir bölgede yolumuzu bulmak zorunda kaldık. Kayağımız hızlı akıntıda ters döndü ve devamlı yolumuzu kaybettik. El fenerlerimizin pilleri birkaç hafta önce bittiğinden çamurlu yollarda zifiri karanlıkta yürümek zorunda kaldık. Sonunda, biraz da mucizeyle, tekrar karşılaştık ve geceyi ateşin etrafında kuruyarak geçirdik. Ertesi sabah, radyoda bölgede olduğumuza dair belirtilerin olup olmadığını soran bir albayın uzaktan gelen sesini duyduk.

* Kayak: Eskimo balıkçı kayığı (çn).

Sürekli açlığımız, birkaç gün için. satın aldığımız yiyecekler tarafından bastırıldı, gerçi herzaman olduğu gibi yiyecek değişikliğinden ishal olduk. Sindirim sistemlerimiz aşırı değişimlerden iflas etti. Birkaç gün önce bazılarımız öylesine kabızlık çekiyordu ki, dışkılarımızı boşaltmaya faydası olması için parmaklarımızı kullanmak zorunda kaldık. Yağ eksikliği ve sıcaklığın yolaçtığı sürekli su kaybı barsaklarımızı kurutmuştu. Dışkılarımız katı ve pürtüklüydü. Şiddetli kanamaya yolaçıyordu. Bununla birlikte ishal dönemleri sırasında sanki ağızlarımızdan anüslerimize direkt bir yol vardı. Daha bir bardak sıvı içeceği bitirmeden soğuk terler dökerek ve bağırsaklarımız çatlarcasına — ya da üzüntüyle altımıza kaçırarak— çalılara koşmak zorunda kalıyorduk.

Bu mükemmel hafta, yeniden sigara içebildik, çünkü satın aldığımız şeyler bu çok gerekli savaş tedariğini de içeriyordu. Sağladığı keyif ve rahatlamaya rağmen, tütün aramızda daima bir anlaşmazlık kaynağıydı. Tiryaki olan kişiye ya kara çalındı ya da başka bir şekilde kötü davranıldı. Fırtınalar ve alabora olan kayıklar da bir sigara izmaritini muhafaza etme tedbirini gösteren ve çok yorucu bir gün sonrasında hamağında bunun keyfini çıkarmaya başlayan gerilla kaçınılmaz olarak daha az tedbirli bir companero tarafından kendi bireyciliğine büyük serbesti sağlayarak hırsız gibi davrandığı için azarlandı. Bu herzaman bir sorundu. Fakat sürekli tütün arayışımız devrimci sabır konusunda bize bir derste verdi. Birgün köydeyken, haftalarca guarumo yaprakları içerek idare etmek zorunda kalan birisi medeniyete dönüşümüzün onun uzun yoksunluğunun sonu anlamına geldiğini düşünerek kulübelerden birinin sahibine tütün olup olmadığını sordu. Evet yanıtı alınca havalara uçtu. Bu insiyatifi gösteren companero biz diğer sigara tiryakilerine zaferane bir bakış fırlattı. Herbirimiz düz sarı renkli yapraklardan oluşan kalın bir demet düşlüyorduk.

Cana yakın ev sahibimiz bizi üstü açık iç avluya götürdü ve çömlek bir saksıdaki ufacık tütün bitkisini gösterdi. Mart güneşinin yardımıyla, sahibine —zamanı mevsimlerle ölçüyordu— çok fazla memnuniyet vererek, tabii zamanla, kuşkusuz gelişip büyüyebilirdi. Bu, özellikle bizler, yavaş büyüyen devrim ağacını ekenler için sabrın önemi konusunda bir dersti.

Mısır, tuz ve şeker istihkaklarımız Ixcan ve Arta Verapaz bölgeleri arasındaki doğal sınır Rio Chixoy'a doğru hareket etmeye başlamamıza olanak verdi. Yerleşik alanlara ulaşma arzusu hiç aklımızdan çıkmıyordu ve Verapaz bölgesi bizi bir mıknatıs gibi çekiyordu. İçinde bulunduğumuz mahrumiyete ve takip edilmemize rağmen, kendimizi tecrit olmuşluğumuza son verecek her riski üstlenecek kadar güçlü hissediyorduk. O zamana kadar kampdaki yaşamın katılıklarına giderek alışmaya başlamıştık. Hatta bazılarımız giderek iyi avcı bile olmuşlardı. Zorunlu hareketsizlik günlerinde, kuşların uçuş yollarını öğrenmek için sabahın erken saatlerinde giderlerdi. Birkez kuşların beslenme noktalarını ortaya çıkardıktan sonra, kurşunlarımız olduğu sürece av hayvanları temin edebiliyorduk. Akşam sülünlerle ve vahşi hindilerle kampa geri dönerlerdi. Bir yaban domuzunun avlanması tesadüfi bir olaydı, çünkü bu hayvanlar belli bir yol izlemiyorlardı. Tuhaf kokuları ya da alt ve üst çeneleri kapandığında çıkan ses onların işaretiydi. Genellikle üç veya dört yabani domuzu yere yıkan şiddetli bir darbeden sonra tüm birlik onları kampa getirir ve keserlerdi. Kaşla göz arasında eti kaplayan yeşil sineklerden meydana gelen büyük kümelerle çekişerek, eti uzun parçalar halinde keser ve ateşin üzerinde yavaş yavaş kızartırdık.

Daha sonra tüketmek için bir kısmını kuruturduk ,böylece birkaç hafta yetecek kadar stokumuz olurdu.

Tam bu zamanlarda, yaşamımız açlık ve yürüyüş dönemleri tarafından kontrol ediliyordu. Sabahın ilk ışıklarıyla kalkar ve radyodan altı haberlerini dinlerken kahvaltıyı hazırlardık. Bu iş saat yedide bitince, un tayınımızı azar azar dağıtırdık. Herbirimiz tüm porsiyonu yemek veya birazım öğle için saklamakta serbesttik, çünkü karanlık olana kadar ateş yakılmıyordu. Yeterli irade gücüne sahip olanlar porsiyonlarının üçte birini ufak sardalya kutusunda bir tarafa koyarlardı. O soğuk lezzetsiz lapanın düşüncesi bütün sabah boyunca hiç aklımızdan çıkmazdı. Kendine en fazla hakim olanlar istihkaklarına el sürmemeye saat ona kadar dayanabilirdi. Bazılarımız bu irade gücü testine ısrarla devam ettiler, çoğumuz iki üç başarısızlıktan sonra vazgeçti.

Saat sekize kadar hareket etmeye hazır olurduk. Bu aynı zamanda uluslararası haberleri dinlediğimiz zamandı. Amerika'mn Sesi nemli gökyüzünden geçerek radyomuza ulaşabilen tek prog-

ramdı. Böylece zorlu yola çıkma görevi programın tekrar tekrar çalan şarkısı olan çıngırtılı Broadway melodisiyle aynı zamana rastlıyordu. Bugün bile o melodiyi duyunca, hemen çig banbu sürgünlerini yediğimiz günleri ve ilk sabah terimizden olan tuza toplanan arı sürüleri peşimizde, öncü kollarımızın cangılda bir yol açmasını bekleyerek yürüyüş sırasında uyuduğumuz mola yerlerini anımsıyoruz. Chixoy'a doğru yaptığımız yürüyüş esnasında hatırlanmaya değer olaylardan biri de geyik avıydı. Victor ve Julian bu maceranın baş oyuncularıydı. Rutin bir avda olan Victor hayvanı gördüğünde nehri izliyordu. Bir süre için hayvanı gözden kaybetti ama sonra dörtnala koşan şişman bir erkek geyiğin ayak sesleriyle hayrete düştü. Tüfeğini doğrulttu ve birkaç el atış hedefini buldu. Kötü bir biçimde yaralanan hayvan nehre atladı ve karşı kıyıya ulaşmayı başardı. Fakat silah sesleri ve gürültü tarafından dikkati çekilen Julian orada hayvanı bekliyordu. Elinde pala ürkmüş hayvanın üzerine atıldı ve işini bitirdi. İki avcı kocaman hayvanın ölüsünü nehrin akıntısıyla kampa naklettiler. Körpe dili dışarı sarkan geyiği kıyıya çektiğimizde muazzam ağırlığının farkına vardık. Geyiğin böğürlerini keneler kaplamıştı ve öldüğü için kaskatıydı. Kurutulmuş eti bizi günlerce besledi.

Chixoy kıyılarına ulaştığımızda Mart olmuştu. En sonunda, uzun yürüyüşümüzün birkaç aydır manzarası olan ıssız dünyanın dış kenarlarına yaklaşıyorduk. Kekchi dialektini duymaya ve halkın suskunluğunu keşfetmeye başlamıştık. Aynı anda, her tür memnuniyet verici haber bize ulaşıyordu. Nehrin düzenli bir yol ve nehir köylerinin bazılarında ufak şeker fabrikaları olduğunu öğrendik. Sakinlerin çoğu uzun zaman önce oraya yerleşen gecekonduculardı. Uçsuz bucaksız cangıldan palalarla kesilerek kazanılan epeyce bir toprağa sahiptiler. Çok büyük ağaçların ve sazdan yapılmış mumlarımızın düşürdüğü kasvetli gölgelerde aylarca yaşadıktan sonra makavların* açık gökyüzüne uçuşları ve yoğun ışık bize birkez daha uzayın gerçek boyutlarını hatırlattı. Köylüler, eski püskü elbiseli, bir deri bir kemik kalmış saçı sakalına karışmış ve cangılın kustuğu bir grup aç bakışlı kazazedeyi içeri alarak şaşkınlık ve acıma duygusu karışımı bir ifadeyle bizi seyrettiler.

*Makav: Latin Amerika'ya özgü iri bir papağan türü (çn).

Sırf çıkarcılıktan bize yardım etmeye gönüllü görünen, çok eğlı ve ırkçı bir ladino bize tavuk ve bir paket sigara sattı, bu arada öğle yemeğimiz için yoğun bir biçimde tortilla açan Kızılderili kadınlarını zorlamak için ellerini çırparak, aşırı derecede sinirli, evin her tarafına koşuşturup durdu. Bize nehrin yukarısında erzak alabileceğimiz bir köy olduğunu söyledi.

Ertesi gün tenha nehir yolunu izledik ve bazı evlere rastladık. Bu, nehrin kıyıları üzerindeki kocaman ağaçların gölgesinde dağınık bir köydü. Etrafta hiçkimse görünmüyordu, evler kapalıydı ve çağrımızı sessizlik yanıtladı. Bazı avlularda kırılmış kuş kafesleri vardı. Çiçekler evlerin dayanak direklerinin çevresinde büyüyerek içerde tomurcuklanıyorlardı.

Komünal bir kulübede ilk canlıyı bulduk: Yüksek ateşten hasta olmuş, kafası mendille bağlı karyola uzanan yaşlı bir Kızılderili erkek. Zorlukla doğruldu. Pırıl pırıl bir bakışı, ince yüzü, ilerlemiş akciğer hastalığı olan birisine özgü kulak tırmalayan hırıltılı bir sesi vardı. Bu yerin Rubelolom olarak adlandırıldığını ve sakinlerinin toprak aramak ve yerel yöneticilerin adaletsizliklerinden kaçarak yıllar önce buraya gelen Alta Verepazlı Kekchi Kızılderilileri olduklarını söyledi.

Bitişik evdeki insanlar çok yüksek bir fiyat karşılığında bize bir salkım muz satmaya hazırdılar. İki genç avcının birkaç av hayvanının satışından aldıkları parayla aynıydı. Hiçbiri bizimle iki üç kelime İspanyolcadan daha fazla konuşmadı ve Achi dialektini konuşan companerolarımızı hiçbiri anlamadı.

Yolların nereye gittiğini ya da başka bir köyün mevkiini bilmediklerini iddia ettiler. Hala tahta aletlerin kullanıldığı bir çağda yaşıyorladı ve birçoğu tuzak ve sapanla avlamıyordu. Ufak miktarlarda tuz toplayarak ve aşırı dikkatle hareket ederek iki ya da üç gün köyün çevresinde dolaştık.

Olağan sessizlik ve halkın kayıtsızlığından şüphelendik. Birkaç noktada düşmanı farkında olmayarak birkaç dakikayla kaçırmıştık. Onlarda bölgedeydiler, aynı derecede dikkatle hareket ediyor ve eğitilmiş köpek kullanıyorlardı. Nehrin kıyılarında, helikopter tarafından kara birlikleri için atılmış boş konserve kutuları bulduk.

Birkaç gün sonra, 13 Martta, cangılın sessizliği silah sesleriyle bozuldu. Öncü koluna mensup gerillalardan biri şakağının

yakınından vınlayıp geçen kurşunun sesini duyduğunda tarladan biraz tatlı patates toplamaya gitmişti. Büyük bir olasılıkla, susturucu takılmış bir tabancayla çalılıkların arasından ateş açılmıştı, çünkü yalnızca boğuk bir ses duyulmuştu. Bu bizi alarma geçirmek için yeterliydi. Öncü hemen, bayırın arkasından ortaya çıkan ilk köpeği gördü. Sahibi arkadan geldi, fakat arkasındaki birşeyden dolayı dikkati dağınıktı. Bir saniye kaybetmeden bizim companero nişan aldı ve ateş etti. Diğerleri, şaşkın, ateş açtılar ve yaklaşık birbuçuk saat ateşi sürdürdüler. Geri çekilen öncü silah seslerini uzun bir süre duydu.

Bu arada, kampta, grubumuz üyelerinden biri kaybolmuştu, şafakta ava gitmişti ve öğlene kadar geri dönmemişti. Öğleden sonranın ilk saatlerinde öncümüz uzaktan, zorlukla duyulabilen silah seslerini rapor ettiğinde endişemiz arttı. Bu çok zor bir andı çünkü ortaya çıkan düşmanla bir çatışma olsa hareketi sürdürmek zorunda kalabilirdik, ancak üyelerimizden birini arkada bırakamazdık. Derhal araştırma grupları yolladık.

Böylesine kısa bir sürede, kayıp yoldaşımız yaşamının en ızdıraplı anlarını yaşadı. Cangılda kaybolmak, tek başına, öğretici olmasına rağmen, üzücü bir deneyimdir. Bu koşullar altında, 22 kalibrelik bir silahla kamp teçhizatı ve yiyecek olmadan, ne belli bir kampımızın ve ne de halk arasında bir destek merkezimizin olmadığı bir dönemde, ya gerilla gücümüzle toptan geri çekilme ya da yakalanma anlamına geliyordu.

O cangıl evreninde kaybolan companeromuzu bulmak saman yığını içerisinde iğne bulmak gibi birşeydi. Açlık ve tecrit olmuşluğun zorlamasıyla iskan edilmiş bir bölgede er veya geç ortaya çıkmak zorunda kalacağına ve orada mutlaka düşmanla karşılaşacağına karar verdik. Örgütle bağlantıları yeniden kurabilmesinin yegane yolu şehirdeki bir kadın companeroyla bağlantı kurmasıydı. Diğer taraftan, yaklaşık olarak doğuda bulunan Chixoy'a doğru olan yürüyüş yolumuzun güneyinde olduğunu biliyordu. Bu yüzden kuzey ve güneyi saptayarak yolumuzu pratik olarak bulabilirdi. Fakat pusula ve referans noktaları olmadan kuzeyin yerini bulamazdı. Daha da kötüsü, kapalı bir gündü ve bu da güneşin pozisyonunu saptamayı imkansız hale getiriyordu. Yine de, yere ince bir dal saplayıp, yılın zamanına bağlı olan farklılıkları hesaba katarak güneşin yolunu gölgesinden çıkarma

metodunu denedi. Ne yazık ki dal hiç gölge düşürmedi, ışığın şiddeti çok zayıftı. Arkasından başlangıç noktasına dönüş yolunu kaybetmeden, bazı tanınabilir noktaların yerlerini belirlemeye çalışarak beş-on keşif yolu açtı. Birkaç yıllık çalılarla kaplı yollar buldu. Eski avcıların yollarını gösteriyorlardı ve hiçbir yere varmıyorlardı. Kuş ötüşleri de yardımcı olamıyordu, çünkü bu bölgedeki kuşların alışkanlıklarını bilmiyordu. Saatler geçip, gayretleri sonuçsuz kaldıkça giderek aklı karıştı. Bu, kaybolan herhangi bir kişinin her ne pahasına olursa olsun atlatmak zorunda olduğu birşeydir. Birinin yolunu bulması sağduyusunu sürdürmesine ve sakin kalmasına bağlıdır. Her ikisini de yitirince, ışık, nemlilik ve benzeri şeyler hakkında kesin olmayan varsayımlarını biraraya getirerek kuzeyin bulunduğu yer konusunda içgüdüsünü takip etmeye karar verdi. İlerlerken, düşünülen güzergahtan uzaklaşmamaya çalışarak, daha hızlı yürümeye başladı. O sabahın erken saatlerinde bir sincap yakalamıştı, fakat umutsuz yoluna devam etme kararlılığı yüzünden fırlatıp atmıştı, herhalde çakmağı yanmamıştı, bu yüzden pişirmek için bir ateş yakmayı düşünmek anlamsızdı. Neredeyse bir koşu da bataklık arazilerini ve yalnızca yaban domuzu izlerine rastladığı tamamen yabancı vadileri geçti. Akşam alacakaranlıkta bilinmeyen bir yöne doğru kayarak giden çok büyük bir boğa yılanı gördü. Gerilla grubunun ilk izlerini bulduğunda karanlık basmıştı. Son kamp yerlerimizden birine çıkagelmişti. Artık oradan, önceki gün terkettiği siteye doğru, önceki hafta birliğin takip ettiği güzergahı yeniden tespit etmek kolaydı.

Kaybolduktan sonra kampı bulanlar, gözlerinde unutulması zor, garip bir parıltıyla gelirler.

Günler Geceler ve Silahlar

Rubelolom'daki deneyimimiz bize, hayatta kalma sorununun düşündüğümüzden daha kompleks durumları gerektirdiğini ve kendimizi yerleşik alanlarda basit bir biçimde konumlandıramayacağımızı öğretmiş olmalıydı. Gelgelelim, bir süre içinde olsa perspektifimizi tamamen kaybettik. Dış dünyayla hiçbir bağlantımız olmadığı bir dönemde ilk savaş bildirimizi yayınlamayı bile tartıştık. Savaşa angaje olma isteğimiz ufkumuzdaki bir tür seraptı. Umutsuzluğumuzun yüzünden nerdeyse, halkın kayıtsızlığının korkunun sonucu ve bizim askeri projemizdeki güven eksikliğinden kaynaklandığına inanıyorduk. Bu açıklama hiçbir şekilde mantıksız değildi. Yıpranmış bir ordunun olası zaferine inanmak somut realitelere güvenmeye alışmış olan insanlar için hemen hemen imkansızdı. Fakat realitenin kendisi bizi acil bir olasılık olarak savaşa karar vermekten caydırdı. Kahramanların kendilerinin barut olgusunu bile anlamadıkları bir dönemde gerçeğe giden yolumuzu ateşleyemezdik. Ateşli silahların kullanımı çok daha uygun bir anı beklemek zorundaydı. Bu dünyanın sakinleri bizim amacımızı kendi amaçları haline getirmeye istekli olmadan önce çok fazla şey olmak zorundaydı. Onları programımızın haklılığına ikna etmemizin yolu sözcükler ya da açıklanabilir silahlı çatışmalar değildi. Büyük planlarımızın şekillenmeye başlaması için küçük göçebe birliğimiz alışkanlıklarını değiştirmek ve daha oturmuş bir mevcudiyetle, yaşamın gerçeklerini keşfetmek zorundaydı.

Rubelolom'dan ayrıldıktan sonra daha önceki mola yerlerimize geri gittik. Şansın bize güldüğü ve azmin meyvelerini vereceğinden emin olduğumuz yegane köyü arayıp bulduk. Bu doğru bir karardı. Çünkü o zaman olağanüstü bazı insanlar tanıma fırsatını elde etmiştik.

Birkaç gün sonra, o bölgeye döndüğümüzde, saatlerce evleri izleyip giren çıkan köylüleri inceledikten sonra Şubatta tanıdığımız ilk Guatemalalıları birkez daha gördük. Bizi unutmamışlar, yokluğumuzda sal yapıp nehri geçmiş ve bir gerilla birliğinin hayatta kalması için temel olan tedarikleri aramaya cangıla gitmişlerdi.

Ormandaki yerimiz için, ailelerinin bile haberi olmadan, çeşitli mallardan oluşan muhteşem bir karışımı bize getirdiler: Tuz, şekerkamışı, ekmek, balık oltaları, plastik. Malları nemden ve hatta kendi isteklerinden korumak için dikkatlice sarmış paketlemişlerdi.

O andan itibaren bu insanların arasından kimin dürüst olacağı kimin boyun eğeceği netleşmişti. Yaşamın zorunluluklarını gençliğinden itibaren cangılda öğrenmiş —ve uzun yaşamı boyunca elde ettiği bilgelikten gurur duyan— kendinden sözetmekten pek hoşlanmayan namuslu Hıristiyan isimli iriyarı bir adam hatıralarımızda hala yankılanan sözleriyle bize samimi cesaret ve dayanışma yeteneğini vermişti.

Suskun ama çok güçlü bir karekteri olan başka bir ağırbaşlı adam, bizi anladığını ve ona güvenebileceğimizi bir bakışla ifade etti. Bir üçüncüsü daha önce karşılaştığımız uzun bacaklı çatık kaşlı bir delikanlıydı. Herbiri takma bir ad aldı, o andan itibaren birimimiz o ilk bağlılık alevine göz kulak olmak için onlarla kaldı. O süreç sırasındaki mutluluğumuzun şansımızdaki ani değişiklik yüzünden mi yoksa baharın gelişinden mi olduğunu hiçbir zaman anlayamadık.

Orman bal kokuyordu ve yolumuz sarı çiçeklerle kaplıydı. İlk yolculuğumuzda arkada bıraktığımız hububat ve diğer erzakları -ki yeni evimizde hasatı beklerken bunlara ihtiyacımız vardı- almak için sınır kulübelerine yaptığımız iki aylık uzun yürüşümüz sırasında birisi "Atotonilco" şarkısını söylemeye başladı. Bunun müziği ve sözleri bizim ruh halimizi çok güzel bir şekilde ifade ediyordu. Biraz sonra diğerleri şarkının sözlerini bilen Sebastian'dan onlar ıslık çalarlarken şarkıyı söylemesini istediler.

Köyde el sürülmemiş bir mısır tarlası ve yeraltına gömülmüş baltalar, çömlekler ve bizim için değeri ölçülemeyecek kadar büyük başka aletler bulduk. Metal kapkacaklar ve yiyecek mal-

zemeleri yağmurun acımasız etkisiyle harap olmuşlardı. Silahların metal kısımları zarar görmediği halde ahşap kısımları böceklerin birkaç saatlik sürede çiğnedikleri garip tünellerle delik deşik olmuşlardı. Bununla birlikte bu küçük felaketlerin sıklığı, o andan itibaren daha az tehlikeli izler bıraktı, çünkü önümüzde daha iyi zamanlar olduğunu hissediyorduk.

O zaman cangılın, örümcek ağlarının uzun zaman aralığının bir belirtisi olduğunu değil, ama içinde zaman aralığının ölçülebildiği isabetli yollardan biri olan, dünyadaki yegane yer olduğunu keşfettik. Bir yolda geri dönerken bizim bir saat önce bozduğumuz örümcek ağını tamamen yeniden örülmüş bulduk.

Bizim ilk fotoğraflarımız bu dönemden kalmadır; birimimizin Nisan patikalarında şarkı söyleyerek yürüyüşünü ve sözcükleri bilmeyenlerin mırıldandığı gençlik sürecini yansıtırlar. Köylülerle ilerleyen dostluğumuza rağmen, bizim durumumuz onlar için hala gizemliydi. Nereye gittiğimizi ya da bizi tekrar görüp göremiyeceklerini asla bilmiyorlardı. Sürekli olarak bizden söz ediyorlardı ve bazıları bizim tehlikeli yaşamımızı paylaşmak için giderek artan bir arzu göstermeye başlamıştı.

Birkez, bizim sürpriz ortaya çıkışlarımızın biri sırasında, yaşadığımız koşulları yansıtan bir olay oldu. Köylülerden ikisi köyden bir günlük yürüyüş uzaklığındaki nehrin aşağısında avlanıyordu. Şans onlardan yanaydı çünkü bir gün önce bir tapir öldürmüşlerdi. Köpeklerinin eşliğinde kıyıda büyük et parçalarını kurutuyorlardı. Sıkıntıda olduğumuzun farkında oldukları ve iki kişinin bu kadar fazla eti köye taşıyamıyacağını bildikleri için bunun büyükçe bir kısmını bizimle paylaştılar. Av için getirdikleri erzağın geriye kalan kısmım da bize verdiler. Her porsiyonu dikkatlice dağıttık. Bununla birlikte, ayrılma anında köylüler tortillalarından geriye kalanları köpeklerine attılar, muhtemelen bozulmuşlardı. Köpekler tereddüt ettiler -ölümcül bir hata- ve yemekleri sanki akıldışı bir gücün etkisiyle ortadan yokoldu.

Bu andan itibaren talihimiz daha iyiye doğru yavaş ama sürekli bir değişim gösterdi. Birgün helikopter uçuşları tamamen, başladıkları kadar ani kesildi ve cangılın sessizliği birkez daha, papağanların arasıra ötüşleri hariç, sürekli hale geldi. İşte o zaman, bize, nasıl bekleneceğini ve bekleme sırasında cangıl bilgeliğinin daha fazlasını nasıl elde edeceğimizi öğreten aylarca

süren bitmek tükenmek bilmeyen yürüyüşler ve karşı yürüyüşler başladı.

Hayvanları yöntemine uygun olarak nasıl keseceğimizi ve bitkiler aleminin nadir bulunan zenginlikleri; hurma, hurma sürgünü, sapodilla, zunzas ve diğerlerini nasıl toplayacağımızı öğrendik. Yönümüzü nasıl bulacağımızı, ormanın binlerce sesi arasında nasıl ayrım yapacağımızı, hem büyüme yaşını hesaplama hem de ayak ve pençe izlerinin anlamını çözmeyi, nehirlerin tahmini derinliğini hesaplama ve yıldızlara bakarak yönümüzü söylemeyi kısaca, öğrenme bilimini öğrendik. Şehirle yeniden bağlantı kurduk, nerelerde olduğumuz kırsal bölge dışında basında bizden haber bulmaya çalışanlar için tekrar belli olmaya başladı. İlk hasatın yaklaşması ve köyler arasındaki yolların açılmasıyla mesafeleri kısaltarak ve gündüz çalışmamızı daha verimli bir hale getirerek yiyecek tedarikleri almaya başladık. Bizim için hayati önemi olan bazı imal edilmiş malları düzenli olarak elde edebildik. Cangıl barınağımızdan köylülerle olan dostluğumuzu sabırla geliştirdik ve zaman geçitini umutla seyrettik. Ormanda, kış ve nihai düşman saldırılarına karşı; kulübe inşa etme ve hububat depolama mevsimi geldi. Birgün, biz farkına varmadan, açlık günleri sona erdi ve istihkaklarımıza göz kulak olan Robespierre Atilio'nun diktatörlüğü son buldu.

Bu büyük buluşlardan ve hareket gerektirmeyen işleri öğrenmekten oluşan bir süreçti. Ekmeği icat ettik, lastik çizmeleri keşfettik ve bir salın nasıl yüzdürüleceğini öğrendik. Jacobo, Jorge, sahilde ya da kırsal bölgede yaşayanların bazıları iyi balıkçıydılar. Gece geç vakit giderler ve ertesi sabah mutfakta bir sicime bağlanmış otuz veya daha fazla balık olurdu. Kampımız yeni bir görünüş almaya başladı, ilk kez okumak ve çok önemli deneyimlerimizin bazılarını incelemek için zamanımız oldu. Balsa ağacı ve bambuyla ilkel yolculuk aletleri yaptık ve erzaklarımızla aletlerimizi cangıla naklettik. Millerce mesafedeki yegane sakinlerdik. İçimizden biri dünyadaki en geniş eve sahip olduğumuzu söylerdi; bu evde su, ışık ve ısı ücretsizdi, kira yoktu.

Yağmurlarla birlikte malarya ve mevsimin felaketleri geldi. Tüm Haziran sanki sivrisineklerle işgal edilmişti. Onlara vurduğumuzda kollarımızın üstünde kanlı bir böcek kütlesi kalıyordu. Kaşıklarımızı kaldırdığımızda sivrisinekleri ağzımızda bu-

luyorduk. Şiddetli sağanaklar, gürlemeler ve yıldırımların ışıklarıyla kendilerini belli ettiler. Yağmurlu mevsim aym zamanda acı ve belirsizlik günlerini de getirdi. Bugünlerde akıntıyla birlikte yavaşça hareket etmeye çalışırken botlarımızın uçlarıyla zorlukla dibe dokunarak ve başlarımızın üstünde silahlarımızı ve aletlerimizi taşıyarak boynumuza kadar su içinde nehirleri geçtik. Diğer zamanlarda ise rüzgar tarafından bir oraya bir buraya sürüklenen sallar üstünde nehirleri geçtik. Çoğu kez, nehrin birkaç mil aşağısında bir kıvrımı dolaşıp güvenli bir plaja çıktığımız kıyıya ulaşıyorduk. Yağmurlar dokuz ay sonra, Ocakta kesildiler. Ormandaki açıklık alanımızın üzerinde birkez daha yıldızları görebiliyorduk. Şubatta, çok kısa süren bir ilkbahar tamborillo çiçeklerini getirdi. Daha sonra at sineklerinin, şiddetli ekvator sıcaklığının ve kene sürülerinin ayı Mart. Tüm bunlara sabırla tahammül ettik, çünkü o ana kadar, üstlendiğimiz görevin bir yıllar meselesi ve haklı bir mücadele olduğunu, öyle olması gerektiğini anlamıştık. O günler, görevimize yalnız gençliğimizi değil ama aynı zamanda yaşamlarımızın geri kalanım adama kararım verdiğimiz kolayca zihinlerden silinmeyen günlerdi.

Fakat çok azımız bu olağanüstü okuldan mezun olabildi. İlk başlaki onbeş kişiden biri, Efrain, birinci yılda çekip gitti. İyi bir konuşmacı, sempatik bir kişiydi ve bize çok yardımı dokundu. Her nasılsa onun devrimci inancı, daha önceki yaşamındaki bilinmeyen faktörler tarafından çökertilmişti.

Ne zaman birisi yaşına atıfta bulunsa yanıtı şu olurdu: "Deniz yaşlıdır, ama gene de balık verir." Neşesine, güleryüzlülüğüne ve günlük rutini, yardımıyla kabullenir gibi göründüğü iyi espri anlayışına rağmen, geçirmek zorunda kaldığımız yoksunluklara içten içe içerliyor ve yucca ile kurutulmuş domuz eti yediği tüm iyi günleri çok canlı bir biçimde hatırlıyordu. Bir ayrılma fırsatı doğarsa bizimle devam etmemeyi belki ta o zaman aklına koymuştu. Ağrıyan bir ayak bizi, şehre tedavi için gitmesine izin vermeye mecbur edince bu fırsat doğmuş oldu. Hastalığıyla çok sabırsızlandı ve kocakarı ilaçlarının bütün türlerini kullandı, fakat boşuna. Onu bir daha görmedik. Daha sonra, eski patronlarını arayıp bulduğunu dükkanda tezgahtar olarak eski işine döndüğünü öğrendik.

Ne yazık ki, companerolarımızdan bir diğerini Minche'i idam

etmek zorunda kaldık. Bu çok şiddetli, üzücü karar, bizim onu kurtarma yeteneğimizi tükettiğimiz bir sürecin doruk noktasıydı. Onun sorunları Guatemala'ya girmemizden birkaç hafta sonra başladı ve birkaç ay sonra kriz noktasına ulaştı. Minche ülkenin doğu kısmından genç bir companeroydu. Kırsal bölgelerdeki gerici terör yıllarında, o ve ailesi gerillalarla işbirliği yaptı. İdam tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu için kaçtı. Önceleri geriye kalanlarımızla aynı görevleri yerine getirerek etkili bir biçimde çalıştı, ancak güvenliğimizle ilgili herşey konusunda şüpheliliğiyle göze çarptı. Bu, büyük bir olasılıkla onun kişiliğinde vardı, çünkü kademeli olarak kişisel çıkarlarını tehdit eden her kolektif karardan şüphelendiğini kavramaya başlamıştık. Bu yiyecek meselesinde kritik bir noktaya ulaştı. Mutfak görevindeki herhangi birisi tarafından yapılan iradedışı haksızlıklara aşırı bir şekilde sinirleniyordu. Birkez kızdırılınca güvenini tekrar kazanmanın hiçbir yolu yoktu.

Kin besliyor ve öcünü çıkarmak için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. Üstelik, en kritik anlarda bizi demoralize etmeye yelteniyordu ve sonunda bu giderek bir sorun haline geldi. Açlık hepimiz için can alıcı bir sorun olduğunda talihimizi düzeltme şansımız konusundaki kuşkuculuğunu açıkça bildirdi. Halkın desteğini kazanma yeteneğimizden şüphe ediyor ve köylülerin yaptıkları alçakgönüllü katkıları küçümsüyordu. Neler olduğunun farkındaydık ve ona yardım etmek için herşeyi deniyorduk. İstihkakların ve görevlerin tam eşit payını ona vermeye özellikle dikkat ediyorduk. Gece toplantılarımızın birçok saatini onun durumunu tartışarak geçirdik. Onun daha iyi olan yargısına başvurmaya ve onu tekrar gruba kazanmaya çalıştık. Ne var ki, zaman geçtikçe onun ve geri kalanlarımızın arasındaki uçurum giderek derinleşti. Chixoy'a geri dönüş sırasında çok arkadan sallana sallana gelmeye başladı ki, bu da doğal olarak şüphelenmemize yolaçtı. Kasıtlı olarak sayısız küçük olaylar yarattı, belki de kötü niyetimizi kışkırtmaya, böylece ayrılmak için bir bahane elde etmeye çalışıyordu. Durumumuz gözönüne alındığında, ortak güvenliğimiz sözkonusu olduğundan buna izin veremeyeceğimizi anlamıyor gibiydi. Sonunda onu tecrit edecek genel bir komplonun kurbanı olduğunu ilan etti. Subjektif bir sorunu tek başımıza çözemediğimizde, kriz anlarında, bizi gruptan

psikolojik destek elde etmeye yönelten iç mekanizmalar onda mevcut değildi. Devrimci yaşamın bu büyük dersini hiç anlamamış gibiydi. Aksine, sonunda gönüllü olarak bağlantısını kesti ve böylece kaderini belirledi.

Bir başka dönemde ve başka koşullar altında kaderi şüphesiz farklı olabilirdi; ama bu koşullar altında başka seçeneğimiz yoktu. Aylarca süren çaba ve fedakarlıkla başardığımız şeyler konusundaki herşeyi biliyordu . Onun canlı kalmasına müsaade etmek hem kendi yaşamlarımızı hem de bizi koruyan köylülerin yaşamlarını onun ellerine bırakmak anlamına gelirdi. Cangılın yoksunluklarına katlanamayan birisinin işkenceye mutlaka yenik düşeceği kanaatına vardık. Onu bir Nisan sabahı bir sürü kuş ötcrken vurduk. Bu onun bir daha işitemiyeceği dünyanın en güzel seslerinden biriydi.

Birliğimizin genel bir toplantısında ona kararımızı ilettik. Sersemlemiş gibiydi sanki, duyduklarına inanamıyordu. O zaman kendini kurtarmak için umutsuz girişimlerde bulundu. Yaşama arzusundan, bağlılık ve daha birçok erdem vaadinde bulundu; bir bütün olarak kararın temyiz edilmesi için birime başvurdu ve sonra en büyük yetkiye sahip olduklarını hissettiği companeroslara. Fakat onların yüzlerindeki ifade ve verdikleri yanıtlar onun cezasını yalnızca onayladı.

İnfaz alanına doğru yürürken, arka cebinde taşıdığı bir parça şekeri istedi. İdam taburu ile karşı karşıya gelince gururunu tekrar kazanmış gibiydi ve o son anlarda dimdik durdu. Ateş emri verilmeden birkaç saniye önce, içinde Kızılderililerle ladinoların bozulmasını ister gibi görünen karmaşık bir konuşma yaptı. Gözbağım takmayı reddetti, sonra yüzünü idam taburundan başka yöne çevirdi.

Postalarımıza geri döndük. Derin bir sessizlik egemen oldu. Birlik olgunluğa ulaşmıştı. Belki de o andan itibaren herbirimiz daha iyi bir kişi olduk. Ülkeye girdikten altı ay sonra birkez daha onbeş kişi olduk, çünkü Haziran da Tavo yeniden bize katıldı. Şehirdeki örgüt büyümeye başlıyordu ve Tavo'nun çalışması oradaki bağlantıların yenilenmesini sağlamış ve gerilla gücümüz için lojistik bir destek ağı oluşturmuştu.

Artık çalışmalarımızın sonuçlarını toplamaya başlıyorduk. Hemen hemen bu dönemde yeni bir yerleşimciler akını başladı.

Bizim eski buluşma yerlerimizde günlük gürültüler duyuyorduk: Kesilen ağaç sesleri, avcıların bağrışmaları, köpek havlamaları, tüfek sesleri. Daha bir hafta önce yollarda yürürken yeni açılmış alanlara rastladık, ağaç yongalarımn güzel kokusunu kokladık ve yarı bitirilmiş krişleri gördük. Bu, şafakta kalkıp, günümüzü - daha önceki gün tanıdığımız- bir ailenin yerleşmesine yardımcı olmak için vahşi ormanın bir parçasını açmakla geçirdiğimiz bir dönemdi. Çalıları yolmalarına, testere ile ağaç kesmelerine ve on yağmur mevsimine dayanacak kulübelerin inşaası için palmiye ağacı yaprakları toplamalarına yardım ettik.

Daha sonra, zamanı gelince, tohum ekmeye ve ilk mısırın ekilip biçilmesine katıldık. Kuşların alışkanlıklarım ve yıldızların takvimini dikkatle gözlemledik, çalışarak ve sorumluluk taşımaya gayret ederek yerleşilen bölgenin ihtiyaçları konusunda daima dikkatli olduk.

Toplumsal ilişkilerimiz hızla çoğaldı. Bütün aileler ülkenin uzak bölgelerinden geliyorlardı ve plantasyonlarda* çalışmaya alışıktılar, ancak doğudan gelen insanlar da vardı. Herşeyden önemlisi, yakındaki dağlarda farklı etnik gruplardan gelen Kızılderililer de vardı. Arkalarında bir veya iki başıboş köpek, birkaç parça eşya, tencere ve tavalarıyla geldiler. Bize bir ağacın nereden kesileceğini hesaplamayı, toprağı belleme sopasıyla nasıl bitki ekileceğini, bir evin nereye yapılacağım ve kulübelere destek veren çatal direkler için en iyi ağacın nasıl bulunacağını; bizi yaz sıcağından ve sel gibi yağan yağmurlardan koruyacak çatıların örtülmesi için hurma ağacı yapraklarının farklı türlerinin nasıl kullanılacağını öğrettiler. Çoğu kez belli ağaçların gövdelerinde arı kovanları bulduk. Bunlar congo veya criolla arılarıydı, hepimize yetecek kadar bal vardı. Bazan ufak chumelita arılarının kovanlarıydı bulduklarımız ve sadece üç dört kaşık bal sağlıyorlardı. Her iki durumda da, petekleri almak saatlerce süren bir çalışma demekti ve bu, gerilla baltacılarına yeteneklerini gösterme fırsatım verdi. Zaman zaman bu uzmanlar ilk önce ağacın kabuğunu ayırmak için zor bir uzunlamasına kesik yaparak peteği zarar görmeden alırlar ve ağacın gövdesi içindeki yabani bala ulaşırlardı. Güzel kokulu mayalanmış çiçek tozları ve üzerleri ta-

*Plantasyon: Büyük çiftlik-ler (yn).

mamen arılarla kaplanmış ağaç parçalarından meydana gelen ganimetlerini zaferane bir edayla yukarıya kaldırırlar ve seyirciler tarafından alkışlanarak ödüllendirilirlerdi.

İşler arasında komşularımıza okumayı, silah kullanmayı öğretecek vakit buluyorduk, ayrıca Ekim ayaklanmasının nasıl olduğunu ve yoksullar dünyayı yönettiğinde yaşamın nasıl olacağını anlattık. Vahşi ormanda geçirdiğimiz ilk 15 Eylül'de - Guatemala Bağımsızlık Günü- politik bir oyun sahneye koyduk ve daha önce hiç konuşma yapmayanlarımız bile kürsüye çıktı. Boyunlarımıza bağlanmış renkli atkılarla, silahlarımızı örde tutarak selam durduk, bayrağı kaldırdık ve ulusal marşımızı söyledik. Köylüler doğaçlama bir gösteri yaptılar ve tamale* ziyafeti verdiler. Las Minas dağlarındaki günlerde, geçen on yılın bir gerillası ve ozanı olan Rigoberto Molina tarafından bestelenen "Edgar Ibera" adlı gerilla marşını okuduk:

Ülkemiz, Tecun Uman'ın beşiğinin hırsızlar
ve katiller tarafından yönetildiği bugün
Onun kaderine yol gösterecek savaşçılar
yollarda dağlarda ve kentlerde bulunuyorlar
Guatemala, cellatlarını hesap vermeye
çağırma zamanı geldi.

O andan itibaren hepimiz -köylüler ve gerillalar- devrimci companeroslardık. Bizimle Büyük Ayı ve Küçük Ayı hakkında konuşarak ilk adımı atan adam habercimiz oldu. Sahilden bir dikiş makinasını getirme konusunda tavsiye isteyen bu adam, gerilla eğitimine başlamak için eline silah aldı. Daha sonra maddeleri üretmek ve bunu çalışılan saat ve ihtiyaç temelinde paylaşmak için, yeni katılmış acemilerin en iyilerinden bir kolektif oluşturduk. Hasatın bir bölümü gerillalar için ayrıldı. Kolektif üyelerinin çoğu bireysel çiftçiliği bıraktılar ve yaşamlarını yoksulların savaşı çevresinde organize ettiler. Temel komünizm konusundaki bu deneyim yalnızca ilk düşman saldırısına kadar sürdü, ancak bu orman sakinleri arasında yeni tür bir toplumsal bilincin temelini hazırladı.

Bu biraraya gelmelerin ve ayrılıkların olduğu bir dönemdi. Aylarca Meksika'da kaybolduktan sonra Abel geldi. Sebastian ve

Atilio ayrıldılar, birincisi hastalık nedeniyle, ikincisi yeni yeni gelişen kent örgütünü güçlendirmek için. Hiçbiri ektikleri tohumların ilk meyvelerini görecek kadar uzun yaşamadılar. Edgar mısır tarlalarına göz kulak olmak için köyde kaldı. Mevsimlerde meydana gelen büyük değişiklik anının farkında olduğumuz kadar bilincimizin değiştiği anın farkında değildik. Ayrılma -gidip başka bir bölgede benzer bir süreci başlatma- zamanı geldiğinde geride insanlarımızın en iyilerini ve en yüce umutlarımızı bıraktık. Saturnino, iki yılda kazandığımız yegane gerilla eri, bizimle birlikte geldi. Dağlarda, konuşmalarımız kadar geniş ve büyük bir ordu bulacağını düşlüyordu.

Doğu Yöreleri

1973 yılının başlarında iki gruba ayrıldık. Birinci grup Chama dağlarına gitmek için güneye doğru hareket etti, diğer grup o zaman cangıl da kurulmakta olan bir köyde taban oluşturmak için doğuya gitti. Bu grup Alejandro, Jorge, Julian, Abel ve beni kapsıyordu. Köyün adı yoktu, çünkü yeni yerleşenler bir ad üzerinde anlaşamamışlardı. Bazıları köye Santa Cruz del Naranjo adım vermiş, diğerleri ise sadece haritada sitenin yerini gösteren Octagon'un numarasını kullanıyorlardı. Bu mantıklıydı, çünkü o dönemde tüm köy, Rio Tzeja'nın kıyısında ufak bir tepedeki alanda sekiz dayanağı ve üzeri sazla örtülmüş bir damı olan komünal bir kulübeden oluşuyordu. Sahipleri tarafından daha gelişmiş bölgelerden oraya getirilen her türlü eşya ve mobilya; zirai aletler, teraziler, metal tuzaklar, tencereler, ev aletleriyle dolu sandıklar ve her ziyaret ettiğimizde bize ne kadar yaşlandığımızı gösteren ısının yıprattığı gümüş arkalıklı bir ayna, geniş bir alana yığılmışlardı. Köylülerin ne tüfekleri ne bir radyoları vardı; ne de yaşamlarını keyiflendirecek ilk papağanlarını yakalamışlardı.

Ramon köydeki en yaşlı companeronun takma adıydı. Oraya doğudan gelmiş ve yaşamını gerillalara adamıştı. Ancak son derece machista; birinci sınıf bir palavracı ve ortalık karıştırıcıydı. Asla gözünüzün içine bakmazdı ve gözlerinin soluk sarı rengini yalnızca güldüğünde görebilirdiniz. Birkez onu evin içinde gafil avladığımızda, sanki onu yanlış birşey yaparken yakalamışız gibi, vahşi bir hayvanı hatırlatan ve kesinlikle güven vermeyen bir tutumla olduğu yerde kalakaldı. Fakat bizi sık sık evine davet edip rahat ettirdi. Daha önceki gerilla hareketiyle arasıra işbirliği yapmıştı, belki de bu yüzden hakkımızda yanlış fikirlerle doluydu. Her sohbet edişimizde kendini şiddet ve savaştan sözetmeye mecbur gibi hissediyordu. Onun hikayeleri sözü daima, palasını par-

latarak, bunu, şunu veya bir başka şeyi yaptığı ya da birisinin ödünü kopardığı noktasına getiriyordu. Birkez bir ayağı çamaşır ipine bağlanmış bir atmacası vardı. Kurnaz gözlerinde tatmin olmuş bir parıltıyla, "Onu cezalandırıyorum" dedi. Kuşu ölene kadar iki gün o şekilde tuttu.

Karısı bütün gün bir an bile dinlenmeye vakti olmayan bir köylü kadınıydı. Vadiden su taşır, mısırı pişirir, öğütür, ailesi ve bizim için tortilla yapardı. İşlerinden bir kısmını üstlendiğimizde önceleri çok kızdı, ama kısa zamanda pes etti. Mısır öğüten, tortilla hamuru yoğuran erkeklerin oluşturduğu ender görünüm onu biraz eğlendiriyordu. Ufak tefek, esmer tenli ve çıplak ayaklı olmasına karşın, doğduğu Ladino bölgesinden artakalan tek şey bir İspanyol Lady'sinin adı olan, ilk ve son adıydı.

Çiftin hepsi çok çalışkan ve cahil olan beş kızları vardı. Köyde kaldığımız süre içerisinde okumayı öğrendiler. Ramon'un en yakın komşusu aziz gibi bir adamdı. Bir İncil şahsiyetinin adını taşıyor ve öyle biri gibi davranıyordu. Bizimle tanışmak onu mutlandırmış gibiydi. Çok konuşkan ve meraklıydı. Bizi tanımanın "büyük bir keyif" olduğunu söylüyordu. Bu tabir bizi çok etkiledi ve kendi aramızda bunu değerlendirdik. O sözleri böylesine çekingen ve dürüst bir adamdan duymak önemli bir başlangıçtı. Bekardı ve vadinin yanındaki bir evde tek başına yaşıyordu, bir gün yiyor ve ertesi gün oruç tutuyordu. Çoğu zaman bir parça pelte veya közde rosto yapıp bizimle paylaştığı gevrek köklerle doyuyordu. Çölde sürgün olan bir peygamberinkine benzer esmer cildine tezat teşkil eden bir dilim karpuz kadar kırmızı geniş bir ağzı vardı. Belki de Tanrı iyiliklerini ödüllendiriyordu, çünkü hiçbir zaman yiyecek sıkıntısı çekmiyordu ve ona yiyecek sağlayan mucizevi tesadüfleri için sürekli olarak Tanrıya şükrediyordu. Bugün bu, tam kapısına gelen bir iguana* olur ve bir sapanla öldürülür; dün kurtsuz oltayı ısıran yumuşak başlı bir alabalık. Yegane arkadaşı onu zaman zaman ziyaret eden sarı siyah bir orman kuşuydu. Mutlulukla ellerini kavrayarak "Francisquito burada" derdi. Küçük kuş kulübesine girip bir kirişe konar ve orada seke seke giderek neşeyle şakırdı. Evinin üzerine

*İguana: Güney Amerika'ya özgü iri, parlak renkli ve eti çok makbul bir kertenkele türü (çn).

dam yapmasına yardımcı olduk, çünkü tek başına bunu yapamamıştı ve yağmura karşı korunmasız bir biçimde yaşıyordu.

Onu tanıdıkça, gerillaların çalışmasının onun için Tanrısal iradenin pekçok işaretlerden birini daha simgelediğini keşfettik. Kısa zamanda "keyif"in onun dinsel sözcük ve deneyimlerinde oldukça yaygın bir terim olduğunu anladık. Hemen hemen herşey onun için "keyif"ti. Fakat, kıyıdaki düşman baskısından sözederken, kendisiyle bizim aramıza aşılmaz ideolojik bir duvar çekerek bu dinsel olmayan konudan omuz silkerek çekildiğinde merhametten uzaklaştı. "Şimdi, bak" dedi, bir dalla ayağını kaşıyarak, "Gerçeği söylemek gerekirse boğularak öldürülme keyfini hiç tatmadım."

Zamanla iyi tanıdığımız üçüncü köylü sözlerini ve jestlerini esirgeyen, çekingen ve uyumlu bir kişiydi. Konuşmalarımız sırasında onun tek yaşam belirtisi arasıra elleriyle sivrisineklere vurması ve evet anlamında mekanik bir kafa sallamasıydı. Herşeyi kabul ederdi ve biz politikadan konuşmaya başlar başlamaz daha Guatemalalıların zengin ve yoksul olarak ikiye ayrıldıklarını, birincilere "sömürenler" ikincilere "sömürülenler" denildiğini açıklamadan önce, o evet demek için acele ederdi. "Evet" derdi, kolunun üstünde kandan şişmiş sivrisineğe doğru parmağını yavaşça ilerleterek "Tabi; usulü böyle". Köyde ayakkabı giyen birkaç kişiden biriydi. Silahların çalışma biçimlerine hiç ilgi göstermiyordu.

Eğer birisi silahı dikkatsizce ona doğrultsa, "evet" anlamına gelen kafa sallamalarını durdurmadan sessiz sakin bir biçimde uzaklaşırdı. Daha sonra karakterinin büyük bir kısmının işinin sonucu olduğunu öğrendik: Arı yetiştiricisiydi ve bu da iyi huyluluk, sınırsız sabır ve hafif bir el gerektiriyordu. Böylesi kişilerin bölgede savaşı yönlendirecek yerel bir çekirdek içerisinde örgütlene-bilecekleri aklımıza gelebilecek yegane fikirdi.

Fakat onların arasında sahilden gelen bir adam ve oğlu vardı. Baba Arbenz'in tarım reformundan faydalanmıştı ve eski başkanın hayranıydı. Bizi tanıdıktan birkaç gün sonra biraz erzak ve yıllardır sakladığı buruşmuş gazete haberlerini getirdi. Onların biri başkanlık kampanyası sırasında Arbenz'i kısa kollu gömlekle, oldukça genç ve yoksul bir kalabalığa konuşma yaparken gösteriyordu. Grubun taşıdığı posterler -artık eskimekten be-

lirsizleşmiş- o dönemin köylü örgütü olan CNCG harflerini taşıyordu. Arbenz'i incelerken arkadaşımız nostaljik bir biçimde "O kahraman bir adamdı" dedi. "Çok yazık, tam herşey bizler için düzelmeye başladığında görevden uzaklaştırılmasına izin verdi." Anti-komünist tepki 1954'de iktidarı yeniden ele geçirdiğinde arazisi elinden alındı. Hala o güzel eski günleri özlüyordu ve umudunu yitirmemişti.

O bölgede yedi ay dolaştık. Yağmurlu mevsim yeni bitmişti ve biz şiddetli cangıl yağmurlarının olduğu bir dönemde haftalarca yürümenin aşırı gerginliğini hissediyorduk. Şafaktan tropik yağmurların sonuna kadar, kemiklerimize kadar ıslanmış, yeni öldürülmüş bir yaban domuzunu ve nemden şişmeye başlamış fişek kutularımızı taşıyarak yürümüştük. O yıl, yağmurlu mevsim endişesiyle, Mayıs başlarında ormanın derinliklerinde bir kulübe inşa ettik ve yağmurlu mevsimi orada geçirdik. Kulübenin lacadon ağacından direkleri ve palmiye yapraklarından çatısı vardı. Yabani hindilerin sık sık gezindikleri kumlu bir derenin yakınındaydı. O gizli barınakta yavaş yavaş erzak topluyorduk. Bu, önümüzdeki haftaları ve ayları, bekleme ve planlama dönemiydi. Köylülerle birlikte olmadığımızda bütün günü kampta bunun üzerinde çalışarak, araştırarak ya da sadece konuşarak geçiriyorduk. Böylece birbirimizi gerçekten tanımaya vaktimiz oldu, çünkü ilk dönemin sert çalışma temposu bize birbirimizin iç derinliklerini keşfetmek için çok fazla boş zaman bırakmamıştı. Sözgelimi Abel enerji dolu ve harekete istekliydi. "Bugün ne istersiniz, yavaş hareketli iki ayaklı bir hayvan mı yoksa azgın bir domuz mu?" diye sorardı. Hamaklarında tembel tembel uzanan aramızdaki eski avcılar yabani hindi ve yaban domuzunun kolay av olmadıklarını çok iyi bildiklerinden şüpheci bir tarzda gülümseyerek ona bakarlardı. Gelgelelim, Abel ormanı bilmemesine karşın talih yıldızının rehberliğinde herzaman, vaadedilen av hayvanlarının en az bir tanesiyle geri dönerdi. Onun en iyi anı birkez kahvaltıdan sonra çişini yaptığında ve yanında 22 kalibrelik bir tüfek taşıma ihtiyatım gösterdiğinde meydana geldi. Şansına, en beklenmedik bir anda bir daha asla göremeyeceği kadar iri bir sülün, narin tüylü boynunu uzatarak ve tohum taneleri için orayı burayı eşeleyerek yolu geçmeye karar verdi. Abel çömeldiği yerden hareket etmeden nişan aldı ve tek bir atışla siyah-beyaz renkli kuşu vurdu. Sülün bir yabani hindi kadar büyüktü ve üç öğün yetti.

Bu çarpıcı kanıta rağmen Abel'in çocukluğunda bir avcı olarak muhteşem yeteneği konusundaki hikayelerine asla inanmadık. Şansı ilk kez kaybolduğu gün başarısızlığa uğradı. Ormanda oradan oraya dolaşarak bir gün bir gece geçirdi. Bu olaydan sonra uzun bir süre radyonun sesini duyabildiği alanın ötesine gitmeye cesaret edemedi. Yerine tekrar müzikle meşgul olmaya başladı. Gitarını -Mexico City otobüslerinde şarkı söyleyerek geçimini sağladığı aynı gitar- yanında getirmişti ve gece konserleri veriyordu. En tuttuğu şarkı "Ağacım ve Ben"di, ancak "Akbaba geçiyor" adlı şarkıyı da ağır ağır çıkarabiliyordu. Yaklaşık o dönemde ayağı mikrop kaptı ve kurtçuklarla cerahatlandı. Diğerleri çalışmaya gittiğinde o içerde kalmak zorunda kaldı.

Grubumuzun başka bir üyesi Jorge'un ruh hali çabuk değişirdi. Sık ve gür saçları, olağandan çok sakalı ve bıyığı, sıkı bir kararlılıkla parlayan gözleri olan yürekli bir gerillaydı. Hamağından doğrularak ve ava gitmeye hazırlanarak aniden "Tanrı hakkı için" diye yemin ederdi: "Tanrı hakkı için, size bir geyik getirene kadar geri dönmeyeceğim." Çarpık bacaklı ve enerji doluydu, köyünün kırmızı örgüden kuşağını beline sarar, 22 kalibrelik bir tüfek veya silahla, sırt çantasını alır ve vahşi ormanın içine doğru gözden kaybolurdu. Beş altı, yedi saat geçerdi. Bazan, uzak mesafeden bir silah sesi duyardık; sonra daha fazla sessiz saatler. Sırtında bir geyik taşıyarak ve rosto'nun hazırlanması için telaşlı emirleri neşeyle bağırarak alacakaranlıkta ortaya çıkardı.

Bununla beraber, Jorge geleceği düşündüğünde korkutucu önseziler gözünün önünden bir türlü gitmezdi. Birkez eleştiri-öz eleştiri oturumlarımızın birinde, hıçkıra hıçkıra ağladı ve birliğin önünde yürümekten daima korktuğunu itiraf etti. O duygunun şiddetli dışavurumu, "kader" konusunda bir tartışmaya yolaçtı. Bizler materyalisttik ve buyüzden bilimsel olarak savaşın mantıksal olasılıklarından biri olarak düşünülmesine karşın, ölümün rastlantı sonucu olduğunu ve önceden görülemiyeceğini biliyorduk.

Birşey onu neşelendirdiğinde Jorge'un bulaşıcı kahkahası tüm vücudunu sarsarak her yeri çınlatırdı. Muhteşem bir sevgiliydi, boş vaktini yol da tanıdığı kızlara nazik aşk mektupları yazarak geçirirdi.

Çekingenlikleri yoktu, ne de ayırımcılığın kurbanları olanlar

da yaygın olan derin güvensizlikten muzdaripti. Bağımsızlık Günü kutlamamızda bir hafta boyunca çalıştığı solo bir şarkı söyledi. Bu sıradan bir aşk şarkısıydı. Fakat bunu söylediğinde şarkı yeni bir boyut kazandı, ifade ettiği duygular çok temizdi.

Julian bir sabır ustası ve bir yaşam emektarıydı. Haftalarca çalışarak, pirincin kabuğunu soymak için ilk havan ve havan tokmağımızı yaptı. Birkaç gün sessizdi, ellerini sanki dua eder gibi dudaklarına bastırdı. İşini planlıyordu ve bu birkez kafasında şekillenince büyük bir beceriyle bunu gerçekleştirmeye girişti. Gömleğini çıkardı, bir balta kaptı ve bir ağaç gövdesinin ortasını kesti. Tanelerini ufalayıp un haline getirmek için kullanılacak iki uçlu havan tokmağını biçimlendirmek birkaç gün sürdü ve sonra çanak kısmını yakmak için bir meşale kullandı. Haftalar sonra, bitirdiğinde, sabahtan akşama kadar, uzun ve yorucu pirinç kabuğu soyma işinin sorumluluğunu üstlendi. Onun sabrı sayesinde temiz pirinç yiyebildik. Taneleri ufalarken eski bir Kızılderili melodisini ıslıkla çalardı. Marimba* yapmayı ve çalmayı biliyordu. Belki de bu ona şimdi uzak bir köyde büyüyen on senedir görmediği oğlunu hatırlatıyordu.

Bununla birlikte çabuk kızardı ve işler iyi gitmediğinde kolayca sinirlenirdi: "Kardeşim öyle dedin" derdi, kızgın bir şekilde: "Kahrolası ağzınla öyle söyledin". Daha sonra kontrolünü kaybettiği için kendini eleştirir, yaş ve rekabet nedenleri yüzünden yalnızca Pedro diye çağırdığı Pedro Amca hariç, hepimize karşı üstlendiği babavari tavrını kurbanına karşı da takınırdı.

Kendini eleştirdiği oturumdan bir saat sonra, birkez daha Tanrıya karşı korkunç bir iş yapacağı tehdidinde bulunurdu.

Beraberce Rio Chixoy'u bulmaya gittiğimiz dönem sırasında Alejo'yu daha iyi tanıdım. Temmuz da hareket ettik ve birkaç gün etrafta dolaştık. Tzeja'nın karşısına bir yol bulamadık ve akşam yemeğimiz için bir armadillo yakalamaya çalışıyorduk. Hayvanın saklandığı deliğe kolunu sokarak "Bekle" dedi birdenbire, "Armadilloları yakalamak için bir hile var. Tüm yapmam gereken parmağını hayvanın kıçına sokmak o zaman donup kalırlar."

Alejo sözcüklerden daha fazla gözleriyle ve el kol hareketleriyle konuşurdu. Zorlukla kontrol edebildiği öfke pat-

---

***Marimba:** Bir cins enstrüman (çn).

lamaları vardı. Küçük burjuva ortamlardan gelen companeroslara karşı derin bir önyargısı vardı. Kızdığında bunu saklıyamıyordu. Birkez kulübemizi inşa ederken birşey konusunda anlaşamadık ve o bu durumun nasıl üstesinden geleceğini bilmiyordu. Rakibi onu mantıksal bir çıkmazda beş yaşından beri okuyan bir kişinin kolayca becerebileceği bir tarzla tuzağa düşürdü. Bu, bilhassa o yaşta keçileri güdüyor ve mangal kömürü yapıyor olmasından ötürü Alejo'yu deli etti.

Devrime giden yolda tanıdığı öğrencilerin çoğu onu hayal kırıklığına uğratmışlardı. Onlara güvenmemekte kendini haklı buluyordu. Bu talihsiz tartışma sırasında öfkeden palayla yeri kesti. Daha sonra kendini daha iyi hissedene dek kustu. Öfkesi yağmurlu mevsimdeki bir hendek gibi taştı, ancak, aslında ilgiye ihtiyacı olan hassas bir kişiydi. Şu veya bu bahaneyi -ayağında bir kene vardı- kullanarak fakat gerçekte çocukluğundan sözetme, annesinin biraz para kazanmak için yaptığı tortillaları bize anlatma fırsatını arayarak hamaklarımıza gelirdi. Her altı ayda bir haber aldığı ailesinin umutlarını ve düşkırıklıklarını paylaşma gereksinimi duyuyordu.

Bu öküz arabasıyla yapılan yolculuk sırasında Alejo'nun aşırı derecede şüpheli ve ihtiyatlı olduğu açıklık kazandı. En yakın yerleşim bölgesinden günlerce uzaktaydık, ancak o en ufak bir ses için tetikte bekliyordu. Silahına ilk uzanan ve dolduran oydu. Daha önce yaşamını pekçok kez kurtarmış olan bir refleskti bu. Aynı zamanda çocuksu sevinç anlarının keyfini çıkarıyor, bir hücumu engellermişcesine el kol hareketleri yaparak tüm vücuduyla gülüyordu.

Bu yolculukta nehri bulamadık. Araştırmamız, cangılın tüm papağanlarının akşam karanlıkta biraraya toplandığı etkisini veren çok büyük ağaçlar ve bataklık arazisinden oluşan bir bölgede sona erdi. Binlerce kuş o vahşi ve ıssız yeri bize büyük bir mutluluk getiren seslerle doldurdu. İlk tapiri görmem aşağı yukarı bu dönemde oldu. Dışarıda avlanıyor, zamanın nasıl geçtiğini düşünüyor ve bunu nasıl hızlandıracağımızı merak ediyordum ki birdenbire o efsanevi hayvanı gördüm. Ixcan'daki günlerimiz sırasında tapir izleri bulmuş ve tapirin zırhlı vücuduyla açtığı yol boyunca bıraktığı atımsı kokusunu koklamıştık. Başka zamanlarda da tapirin hala sıcak olan dışkısını bulduk. Ancak bir-

kaçımız bir tapir görmüş, bazılarımız hiç görmemişti. Bu sefer izlendiğimi hissettim ve birkaç saniye hareketsiz durdum. Derenin en aşağı kısmına saklanmış olan tapir beni izliyordu. Duruşundan ve belinin kalınlığından bunun muhtemelen yaşlı bir erkek tapir olduğu yargısına vardım. Gürültü çıkarmamaya gayret ederek yere çömeldim ve dikkatlice nişan aldım. Tapir rahatsız olmadan izledi. Ateş açma anının geldiğini düşündüğümde, tetiğe bastım. Eski 22 kalibrelik bir remington taşıyordum. O kadar büyük bir dikkat ve gayretle konsantre oluyordum ki ilk atışı hemen hemen duymadım. Biran için fişeğin ıslak olması yüzünden tapirin tepki göstermediğini düşündüm. Tekrar ateş ettim. Bu kez atışı tamamen duyduğum halde, kayıtsız bir şekilde bana bakmayı sürdürdü. O zaman ardarda birkaç kez ateş ettim. Tapir sivrisinek sürüsünden rahatsız olmuş gibi, iki üç kez kulaklarını oynattı, yavaşça döndü ve ağır yürüyüşüyle yeri titreterek cangılın içinde gözden kayboldu. Zamanın bizim için tapir gibi olduğunu düşündüm.

Köyün nüfusu giderek artıyordu, fakat aylar geldi geçti ve mesajımızın köylülerin kafasına kök saldığı söylenemezdi. Şüphe, birbirine taş atma, önemsiz anlaşmazlıklar köylüleri böldü ve giderek herbiri ayrı bir dünyaya kapandı. Bitişik bahçedeki horozun ötüşü bir komşunun diğerinden aldığı tek haberdi. Çabalarımız boş yere harcandı. Çünkü bu önemsiz anlaşmazlıklara karışarak bizde bitmiştik. Her durumu çözmek için, tüm bir haftayı tek tek köylülerle yapılan özel toplantılarda geçirmek zorunda kaldık. Herzamankinden daha fazla bir çalışkanlıkla, bahçe işlerinde onlara yardımcı olduk ve aile sorunları konusunda önerilerde bulunduk. Daha sonra Ramon'un yalnızca ona güvendiğimiz, onu köyün lideri olarak gördüğümüz ve savaş başladığında neler olduğunu görecekleri konusunda kendisini övdüğünü öğrendik. Ramon'un yalanlarını kabul etmek zorunda kaldığı öfkeli bir toplantıdan sonra düşmanlıklar sona erdi ve devrim birkez daha gözle görülebilir yönetimini köyde kurdu.

Ramon terslikler ve güçlüklerden fazlasıyla sorumluydu, fakat biz de hatalar yapmıştık. Bize en fazla bağlılık ve sadakat gösteren kişi olduğundan, biz onun evini diğerlerinden daha fazla ziyaret etmiştik. Bu bir hataydı. Komşularıyla olan statüsünün değerini arttırmak için bizim onun ailesine karşı olan hürmetimizi

kullandı. Hatta bir keresinde onları tehdit etti. Bizim için bir av tüfeğini saklamasını isteme hatasını işledik. O bunu, bizim desteğimizin kanıtı olduğunu söyleyerek, kendisini övmekte kullandı. Köye yeni bir çift geldiğinde konudan ne kadar uzaklaştığımızın farkına vardık. Onları ilk tanıdığımızda diş ağrısı çeken genç kadına bir aspirin verdik. İkinci ziyaretimize kadar kadın iyileşmişti ve bize -sanki biz yoksulların gelecekteki ordusunun üyeleri değilmişiz de gezici tüccarlarmışız gibi- biraz vaselin ve saç tokamız olup olmadığını sordu!

Eylül'de güneye gitmeye giriştik. Dağlık arazilere karşı beslediğimiz tutku cangılda geçirdiğimiz dönem boyunca bizi terketmemişti ve biz bulutlu göklere tırmanmanın hayalini kuruyorduk. Ramon'un evinden gökle yerin birleştiği çizgiyi dikkatle inceledik ve planlar yaptık. Fakat bizimle dağ silsilesi arasında oldukça kalabalık ve köylü tabanımızın olmadığı ormanlık bölge vardı.

Yegane dost yerleşim birimi iki günlük yoldaydı. Oraya doğru gitmeye karar verdik. Yağmurlu mevsimin doruğuydu. Rio Tzeja'nın yükselişi bizi hazırlıksız yakaladı ve geri dönüş şansımızı engelledi. O gün radyo, Şili'de Allende'nin devrildiği haberini verdi. Şafakta, hatırlayabildiğimiz en kötü yağmur fırtınası sırasında, yürüyüşümüze başladık. Amacımız dost köy üssünden erzak sağlamak ve tükenene kadar yürüyüşü sürdürmekti.

Yağmur altında yürüdüğümüz için herşeyi kuru tutmaya gayret ediyorduk. Bir parça plastik kafalarımızı ve silahlarımızı örtüyordu, ama sürekli olarak kafalamızın üzerinde tuttuğumuz kollarımız yağmurun yavaşça silahlarımıza ve gömleklerimizin üzerine aktığı kanal oldu. Bununla birlikte, yürüyerek ürettiğimiz ısı elbiselerimizi ısıttı ve botlarımız aniden çok fazla ağırlaşana kadar sırılsıklam durumumuzun farkına varamadık. Sonra tamamen ıslanmış olduğumuzu anladık ve kendimizi olduğu gibi yağmura bıraktık. Derelerin üzerindeki köprüleri arayarak vakit kaybetmekten vazgeçtik. Tapirler gibi suyun içinde şapır şupur yürüyerek diğer kıyıya geçtik, çişini yapan iri hayvanlar gibi üzerimizden damlalar akıyordu. Yalnızca, kamp kurduğumuzda kuru elbiseler giyebileceğimizi bilmek, bize bu havaya katlanma gücünü verdi.

Fakat bununla kalmadı. On saatlik düzenli yürüyüşten sonra,

tam şafak sökerken ve derin bir derenin üzerinde sallanan bir köprüyü geçtikten sonra hiç de hoş olmayan bir sürprizle, kuru elbiselerimiz dahil çantalarımızdaki herşeyin ıslanmış olduğunu gördük. Tek bir yağmur fırtınası, Alejandro'nun hatıratında kaydettiği gibi, iki yıllık mücadelemizi başarısızlığa uğratmış ve kibritlerimizi hamura dönüştürmüştü. Hamaklarımızda balıklar gibi şapur şupur su sesleri çıkararak ve bir ateş yakamadan sırılsıklam uyuduk. O gece rüyamızda parlak güneş ışıkları altında eşyalarımızı kuruttuğumuz bir alana ulaştığımızı gördük.

Projemiz iki gün sonra başarısızlığa uğradı. Gerilla hareketinin daha önce birkez ihbar edildiği bir bölgeye ulaşmıştık. Bu yüzden görünmeden dağın eteklerine ulaşmaya çalıştık. Sessizce ağaçları geçtik ve bir yola rastladık. Seçtiğimiz yolun yoğun nüfuslu bir bölgeden geçtiğini gec anladık. Arasından ilerlemeye çalıştığımız dağ etekleri değirmenlerle ve elçırpan şarkı söyleyen insanlarla dolmuş ufak kiliselerle doluydu. Tamamen ıslanmış, havaya yenik düşmüş ve sırt çantalarımızın içinde filizlenmeye başlayan tohum taneleriyle geri döndük. Çocukken çubuklara bağladığımız kuşlar gibi cangıla bağlanıp kalmıştık.

Dağlara Yürüyüş

Eylül 1972'de dağlık bölgelerden ilk haberlerimizi aldık. San Juan Cotzal'dan birkaç Kızılderili lider varlığımızı öğrendikten sonra Ixcan'da bizimle buluştular. Bunlar dağlık bölgeler ve cangıl köyleri arasında yolculuk eden gezici tüccarlardı ve bu yollarımız karşılaşmadan çok önceydi. O ilk karşılaşmadan sonra bağlantıyı sürdürdük. Rahipler ve sık sık sahile yaptıkları yolculuklar sırasında öğrendikleri mükemmel İspanyolcayla tüccarlar bize köylerindeki sorunlardan sözettiler. Beş yıl önce, bir önceki dönemin gerillaları kuzeybatı bölgesini ilk kez ziyaret etmişlerdi.

Öyle görünüyor ki o zaman savaş için hazırlık yapanlar dağlık bölgelerden cangıla doğru uzanan bir erzak hattı geliştirmeyi ummuşlardı. Anayol boyunca alenen yürümüşler ve pala taşımamışlardı -ki böylece kolayca ortaya çıkarılabilirlerdi. İnsanların evlerini ziyaret ettiklerinde herhangi bir politik çalışma yürütmemişlerdi. Erzak ve yardım karşılığında bonkörce ödeme yapmışlar, köylüler tarafından yetkililere sık sık ihbar edilmişlerdi. Geçici olarak ortaya çıktıktan sonra kayıplara karıştılar. Beş yıl sonra, hala bu gerillaların dönüşünü bekleyen bir aileyi tanıdık. Bu grupların biri için satın almış oldukları bazı giysileri gizlemişlerdi ve onları hala saklıyorlardı. Cotzal'daki bunalım, malikanesini kırsal bölgeyi yağmalayarak ve köylüleri soyarak inşa eden bir toprak sahibi, Jorge Brol'un idamıyla kaynama noktasına ulaştı. Bazı insanlar, onun sonunun haklı olduğunu düşündükleri halde çoğunluk bunun nedenlerini anlayamadı, çünkü infazı politik bir açıklama veya başka tür bir politik eylem izlememişti. Doğrusu, pekçok insan onun şiddet kullanarak yapılan bir soygun sırasında öldürülmüş olduğuna inandı.

Brol'a karşı yapılan eylemde yeralan Ixil liderlerinin bazıları daha kalabalık kıyı bölgesine kaçtılar, diğerleri ise saklanmaya

devam ettiler. Liderlerden biri, Domingo Sajic, aylar sonra bir kıyı plantasyonunda ele geçirildi. Askeri polis tarafından feci bir şekilde işkenceden geçirildikten sonra, Cotzal'a götürüldü ve Brol'un San Fransisko plantasyonundaki bir kahve kurutma makinasına atıldı. Fakat baskı hoşnutsuzluğu ve zenginlerin nefretinin artmasını durduramadı.

Aralık 1973 de, yakalanmadan bir yıl sonra, dağlara olan yürüyüşümüzü başlattık. Bize yol gösterecek yegane şey Cotzal'lı arkadaşlarımızın bize vermiş olduğu talimatlar ve bir harita üzerindeki işaretlerdi. Nihayet Kızılderili dünyasına çıkma zamanımız gelmişti. Lacho aramızda bu tehlikeli işe girişen ilk kişiydi ve dağlık bölgelere doğru giden yolu açmak için aylar önce ayrılmıştı. Birkaç ay sonra Mario onun peşinden gitti. Haziran'a kadar, dağ eteklerinde eğrelti otları ve başka tropik bitkilerle dolu bir yer olan kayalık bir sırtta bir kamp kurmayı başarmıştık. Burası dağ silsilesinin tropik tarafındaydı ve kuvvetli dağ rüzgarları şiddetle çarpıyordu.

Derelerdeki su billur gibiydi ve kayalardaki büyük yarıklardan geçerek hızla ileriye doğru akıyordu. Orada Ju'yu tekrar gördük. O dağlarıaraştıran ilk companeroydu.

Kampı kurduktan birkaç gün sonra, eski bir Kızılderili şehrinin kalıntıları üzerinde oturduğumuzu keşfettik. Yüzyılların parlattığı antik bir değirmen taşını kazıp çıkarttık. Daha dikkatlice araştırınca başka kalıntılarda bulduk. Kampın arkasındaki vadinin yatağı kesilip düzgün sıralarla yerleştirilmiş taşlarla döşenmişti. Küçük nehir şimdi yosunla kaplı eski duvarların arasından vadiye akıyordu. Yukarı baktığımızda bulutların içine doğru aslından daha kocaman ve korkunç gözüken dağları görebiliyorduk.

Tırmanırken cangılın muazzam genişliği uzaktan geri gidiyormuş gibi görünüyordu ve birkaç gün içerisinde cangılın gürültüsü çok gerilerde kalmıştı. Bir iki mil daha tırmandıktan sonra artık uçarak geçen yaban hindileri yoktu. Bu noktada keçi yolu sona erdi ve sise girdik. Kuşların ötmediği sessiz, nemli bölgelerden geçerek yürüyüşümüzü sürdürdük. Dağ bitkileriyle örtülü keskin bir yarı kazıyıp temizledikten sonra doruğa ulaştık. İspanyol yosununun uzun iplikleriyle püsküllenmiş eski ağaçlarla örtülü kuru bir bölgeydi. Aralık ayı beraberinde dondurucu havayı da getirdi, yoğun nem nedeniyle ağaç gövdelerinin göbekleriyle ateş ya-

kabiliyorduk. Dağlık bölgelerde yaşayan Kızılderililer tarafından giyilen parlak renkli ağır yün örgü şapkalar zorunlu giyim eşyaları haline geldi. Kamptaki tek rahat yer ateşe yakın olan yerdi. Buradan birkaç adım uzaklaştığımızda soğuk kemiklerimizi uyuşturuyordu ve pus içimize işliyordu. Plastik parçalar kullanarak yağmur suyu toplayıp biriktirdik. Bu yükseklikte içme suyu elde etmenin tek yolu buydu.

Parazitler için ilaç almaya karar verdik ve nerdeyse tüm bir hafta tropik bölgelerde vücutlarımızı işgal etmiş olan milyonlarca kurdu boşaltımla çıkardık. Fakat cangılda hissettiğimiz sürekli açlıktan kendimizi bir dereceye kadar kurtarmıştı ve bir süre için iştahımız normaldi. Birkaç hafta içinde ırtifaya alışmıştık.

Aralık dağlarda portakal zamamdır, böylece birkez daha bu medeni meyvenin keyfini çıkarabildik. Portakallar, bizi birkaç günlüğüne ziyaret eden ve çok eski zamanlarda insanların topraklarının fakirliği ve arazilerinin kademeli olarak parçalanması yüzünden yemek için kapanla kuş yakaladıkları Huehuetenango'nun pekçok unutulmaz öyküleriyle bizi eğlendiren Cuchumatanes dağlarının Kızılderilileri tarafından getirildi. Ziyaretçilerimizin bazıları yaşlıydılar ve 1873'den 1885'e kadar başkanlık yapan Rufino Barrious'un döne ıi sırasındaki sömürünün ve zorla çalıştırmanın tarihini büyükanne ve babalarından duymuşlardı. Ziyaretçilerimizden birinin babası dağlık bölge tren yolunu inşa eden o Kızılderililerin acılarını paylaşmıştı.

Mam dili konuşan iki Kızılderili genç dağları geçerken bizimle kaldılar. Muhafazakar Protestan ve iyi şarkıcıydılar. Onun için köylerine dönünce onlara gitarlarıyla eşlik eden gerillaların iyi haberlerinden oluşan şarkılar söylediler. Bu noktada, erzak rotamız uzamıştı. Biri diğerinden epeyce uzak dağılmış üslerimizin olduğu, dağınık biçimde ikamet edilen bir bölgedeydik. Şiddetli soğuk ve güç araziyi geçmek için gerekli olan büyük miktardaki enerji büyük miktarlarda şeker tüketmeyi zorunlu hale getirdi. Çoğu zaman, bir günlük yokuş aşağı yürüyüşleri izleyen bir günlük yokuş yukarı yürüyüşler yaptık. Bir dağ tepesine ulaştığımızda önümüzde iki veya üç tane daha tepe belirdi. Avlanmanın pratik olarak hemen hemen imkansız olduğu soğuk, ağaçlıklı bir bölgedeydik. Rastladığımız birkaç ailede fazla ürün

yetiştirememişlerdi, bu yüzden yiyecek sorunumuz birkez daha vahim duruma geldi. İki aydan fazla bir süre erzaklarımızı, herkesin birbirini tanıdığı bir bölgedeki pazarlardan almak zorunda kaldık ve yetkililere ihbar edilme riskine girdik. Hakkımızda söylentiler yayılmaya başladı, fakat halkın hayal gücü gerillalarla ilgili herşeyi göklere çıkarır, işte bu yüzden pazarda veya yolda karşılaştığımız insanlar sırtlarında çantaları olan bu aynı etten ve kandan insanların yayılan efsanelerin kahramanları olduklarını hiçbir zaman tasavvur edemediler. Böylece ülkedeki en barınılamaz ormanları köylülerin bilgisi olmadan geçebildik.

Bu arada, devrimci üslerin oluşumunu ortaya çıkaracak prensiplerin pekçoğu, biz bu insanlarla bağlantı kurarken belirmeye başladı. Kızılderili bölgelerinde yaşayan insanların çoğunun gururlu aldırmamazlığını anlamaya başlıyorduk. Dil engeli ve Ladinos'ların eski güvensizliği tabii ki, önemli faktörlerdi, ama bunlar Ixil liderleri ve son aylarda tanıştığımız başka Kızılderililerle nasıl bağlantı kurabilmiş olduğumuzu açıklamıyorlardı. Yanıt, herzaman olduğu gibi, onların farklı maddi koşullarında uzanıyordu.

Aylar sonra, bir öğleden sonra Rio Copon'un ağzında, sapan taşıyan, baba oğul iki Nebaj Kızılderilisine rastladık. Oradan birkaç saatlik yürüyüş uzaklığında yaşıyorlardı ve kuş avlamaya çıkmışlardı. Uzaktan selamımıza yanıt verdiler ve ağaçların içerisinde gözden kayboldular. Biraz sonra dağlık bölgede yaşayan insanların iletişim kurmak için kullandığı özel bağrışmaları duyduk. Tuzaklarını kontrol etmek için muhtemelen birbirlerinden ayrılmışlardı ve birbirlerine nerede olduklarını söylüyorlardı.

Ertesi gün ocaklarından çıkan dumanla içi kararmış, iki ya da üç ağaç kütüğü ve palmiye dam örtüleri olan iki üç kulübeden oluşan meskenlerini bulduk. Ayakla çiğnenmiş toprak bahçede, erkekler sincap kapanlarını hazırlarken kadınlar kalçalarının üstünde oturmuş karmakarışık süslenmiş kumaşı dokuyorlardı. Bu en yakın pazardan birkaç saatlik yürüyüş uzaklığında başkasına muhtaç olmayan bağımsız bir aile birimiydi. Bir önceki kuşağın üyeleri toprak ararken ormana gelmişlerdi. Nehrin her iki yanındaki çalıları ve ağaçları kesmişler, yıllarca şu anda torunları tarafından sürdürüen geçim ekonomisinin temelini yaratmışlardı. Tarlalarda mısır, kulübelerin etrafında biraz şekerkamışı ve muz,

mısır sıralarının arasında da başka tahıllar ve kabak yetiştiriyorlardı. Aletlerinin ve kaplarının büyük bir kısmını kendileri yapmışlardı. Tuz, tek balta ve bir pala, dağlarda topladıkları benekli hint kamışının satışından elde ettikleri parayla pazardan satın aldıkları yegane maddelerdi.

Geçim vasıtaları psikolojilerini de etkiledi ve basit bir dünya görüşü meydana getirdi. Onlara göre, insanlar maddi eşyaları yüzünden birbirlerinden ayrılırlar. Plantasyon sahipleri farklı bir nesildendiler, onlar ladinos'du. Yoksul ladinolarla hiçbir bağlantıları yoktu, çünkü yaşadıkları yerde yalnızca başka Kızılderililer — bölgede onların birbirine ne kadar yakından bağlı olduğunu gösteren yalnızca iki ya da üç aile adının varlığı— vardı. Dünya nimetlerinden uzakta oldukları için paranın onlar için göreli bir değeri vardı. Gerçeğin yalmzca küçük bir parçasını bildiklerinden, bunun belli bir kısmına karışıyorlar ve genelini anlamakta zorluk çekiyorlardı.

Savaş onlara bir zamanlar köylerini yokeden tifüs salgını kadar anlaşılmaz ve münasebetsiz görünüyordu.

1974 yılının başı bizi, deniz seviyesinin yaklaşık 9 bin feet yukarısında, soğuktan kaskatı ve yerleşik alanlara ulaşabilme umudunu kaybetmiş bir biçimde buldu. Bir hafta önce, uçan Quetzal* kuşlarım ilk kez gördüğümüz boş bir ormandan geçtik.

Harita kullanmamıza rağmen, mesafeler tahmin edilenden herzaman çok daha uzak oluyordu: Haritada saat uzaklığında olan yerlerin birkaç günlük yürüyüş gerektirdiği ortaya çıktı. Yaklaşık o dönemde radyo Kohoutek Kuyruklu Yıldız haberini verdi; habere göre bu, yüzyılın önemli bir astronomi olayıydı. Rastlantı eseri, bizde rotamız üzerindeki en yüksek tepeye tırmanmak üzereydik. Dört gün, liken ve yosundan başka birşey olmayan kıraç bir arazide yol aldık, içme suyu için bu bitkilerin topladığı çiği sıkmak zorunda kaldık. İspanyol edebiyatında Don Quixote ve Sancho Pança tarafından sembolize edilen iki davranış biçimi aramızda belirgin bir hale geldi. Don Quixote'lar —idealistler— kuyruklu yıldızı beklemek için gece tepede kalmak istediklerini açıkça söylediler. Sancho'lar ıssız bir bölgede daha fazla vakit geçirmek için hiçbir neden olmadığını ve soğuk daha kötüleşmeden

*Quetzal: Uzun ve gözalıcı renkte tüyleri olan Orta Amerika'ya özgü bir kuş (çn).

yola devam edeceklerini ilan ettiler. Birkaç saat aşağıda sesini duyabildiğimiz bir nehri arayarak aceleyle vadiden aşağı indiler.

Kalmaya karar verenlerimiz sabahleyin erken yola çıkarak sert zemine gelene kadar yosunları kesme işine başladılar. Çam iğnelerinden kalın bir döşek yaptık ve bunu hemen oracıkta yapılan plastik bir çadırla örttük. Rasathanemizin önünde reflektör vazifesi görecek bir ateş yaktık ve gökyüzünü iyice incelemeye başladık. Kuyruklu yıldızın konumunu bilmediğimiz için, dürbünlerimizle gökyüzünü taradık, ama boşuna. Güneye doğru, oldukça uzakta, Sierra Madre'nin volkanik alanını, doğuya doğru, hemen hemen başımızın yukarısında donmuş hayal meyal Cuchumunatesleri farkettik. Yeryüzüne geçiş yakınlığı yüzünden kuyruklu yıldızın güpegündüz görülebileceğini duymuştuk. Daha sonra kuyruklu yıldızın beklenen görülmeye değer -güneş ışığı ve Komet'in kuyruğunun kimyasal bileşimi ile ilgili- özellikler taşımadığım öğrendik. Tam araştırmaktan vazgeçmiştik ki kuyruklu yıldızı gördük; tamamen şans. Ateş karıştırmakla meşgul olan birimiz gözünün ucuyla parlak kuyruğu gördü. Tam batıya doğruydu, güneş batıyordu ve ilk yıldızlar belirmeye başlamışlardı. Bu deneyim şerefine kamp kurduğumuz tepeye Kohoutek adını verdik. Aynı adı birkaç hafta sonra kentten gelen ilk silah yükü de aldı.

Ertesi gün, ancak bir saatlik yürüyüş uzaklığında, Companeroslarımızın kamp kurdukları yeri bulduk. Planladıkları halde yoğun bir bitki engeliyle tıkalı nehre ulaşamamışlardı. Birkaç gün sonra ilk köylere girmeye başladık. Etnik güçlükleri ve sayısız yolları olan yerleşik Kızılderili alanlarına nihayet varmıştık. Tamamen ticari yasalar tarafından yönetilen bir dünyadaydık. Kısa zamanda bu yasaların temel sonucunun yıllık göç olduğunu keşfettik. Yerlilerin ellerinde tuttukları arazi kuşaklar boyu parçalara ayrılmıştı ve toprak ardı ardına ürün verme nedeniyle verimliliğini yitirmişti. İspanyol işgali sırasında atalarının yaşadıkları topraklardan zorla çıkarılıp dağlara gitmeye zorlanan, günümüz Kızılderililerinin ataları güç arazi koşulları ve tecrit olmuşluklarımn koruması altında baskıya karşı inatla direnmişlerdi. İşgalcilerin dilini öğrenmeyi reddcttiler ve Katolik ayin tarzını kendi ibadet biçimlerine uyarladılar. Sık sık meydana gelen isyanları ateş ve kılıçla bastırıldı. Toprak sahipleri ile

hükümetlerin yıllar süren sömürüsünden sonra komünal toprakları -İspanya krallığı tarafından onlara devredilen topraklar- bölgedeki birkaç dağınık yerle birlikte daha büyük köylerin etekleri üstünde çok ufak yerler halinde parçalanıp yeniden tanzim edildi. Mısır yetiştirme dönemi nerdeyse bir yıl sürüyordu. Bu aşırı çalışma ve toprağın bileşimine göre birkaç farklı yetiştirme sistemini gerekli kılıyordu. Büyük çoğunluk için ürün birkaç ay zorlukla yeterliydi. Bundan sonra, mısır satın almak için gerekli olan para, sahil plantasyonlarına göçerek elde ediliyordu. Orada Kızılderililer kahve ve pamuk topluyorlar, şekerkamışı kesiyorlar ve İspanyolca konuşarak, ladinolar gibi giyinerek ve ayrıldıkları zaman kadar yoksul bir şekilde yortu günü köylerine dönüyorlardı. Boş zamanlarını bir dükkanda -keneviri örgü şeklinde dokuyarak, şapka örerek, donanma fişekleri yaparak- geçiriyorlardı. Kasabalarda bu çoğu kez gece yapılırdı, çünkü esnaflar sokak ışıklarından yararlamrlardı. Göç dönemi sırasında köyler boşalırdı. Çıkrıklar, dokuma tezgahları ve zirai aletler kullanılmadan kulübelerin içinde kalırlardı ve kulübelerde sahipleri yokken kapatılırdı. Bu insan karınca yuvasının yaşamlarımızda hemen iyi bir etkisi oldu. Yeraltında çalışan üyelerimiz birkaç aydır bölgede çalışıyordu, onun için düzenli yiyecek yüklerini kampımıza göndertebiliyorduk. Bu işbölümü bizi yakından tanımaya başlayan pekçok insanla politik konuşmalar ve onların askeri eğitimi için bize daha fazla zaman bırakıyordu. Bununla birlikte çok sayıda insanla iş yapma konusunda deneyimsizdik ve bu yüzden pekçok hata yaptık.

Companeroslarımızı gerçek ya da sözde gereksinimlerini çok sık finanse ettik, böylece maddi çıkarcılık oluştu. Ayrıca, yeni örgütü kendi liderlerinin otoritesine verme hatalı uygulamasım sürdürdük, halbuki liderlerin düşünüş tarzları savaşın genişlemesini tıkıyordu.

Fakat çok geçmeden yoksulların kendi savaşlarını finanse etmek zorunda olduklarını ve aralarındaki en kararlı ve siyasi bilinçli unsurların liderleri olması gerektiğini kavradık. Devrime giden yollar sayısızdır ve biz onlara yeni yeni ayak basıyorduk. Yürüyüşümüz sırasında bütün ayrıntılarıyla hazırlayıp geliştirdiğimiz askeri stratejimizin ön taslağı bu konudaki fikirlerimizin tümünü içeriyordu. Gerçekte bu daha çok, temel

amacı, dağlarda nasıl güçleneceğimizi anlamak ve bu yüzden tüm gerilla bölgesini zaptolunamaz bir kaleye dönüştürmek olan savaşın kaba bir çerçevesiydi. Fikirlerimiz bütün bu cesaret isteyen hareketleri gerçekleştirmek zorunda olan insanlardan daha fazla askeri manevralar üzerinde yoğunlaşıyordu. Ekonomik yapı ve savaş arasındaki bağlantıları hala tam olarak anlayamamıştık. Belgelerimize göre, savaş patlayıcı bir durumdan, zıt toplumsal sınıflar arasındaki şiddetli bir cepheleşmeden doğar ancak, düzenlenir ve yönlendirilir. Ne baskı altında ve sömürülen Kızılderililerin ikili durumunu, ne de onların ikili özlemlerini derinlemesine araştırmamıştık. Özellikle, büyük savaş makinasının işleyebilmesi için gizli örgütün motorunun hareket ettirilmek zorunda olduğu gerçeğini gözden kaçırmıştık.

Bu fikirlerin pekçoğu dağlarda organize ettiğimiz ilk gerilla konferansı sırasında açıklık kazandı. Bu anılmaya değer bir olaydı. Bu konferans sırasında örgütümüze bir ad verdik, yapısını tanımladık ve resmi olarak ulusal bir yönetim oluşturduk. Meksika da bölünmek zorunda kalan grup tekrar birleştirildi. Bir sabah, Quetzal ve alaycı kuşlar* dünyasına yaptıkları yolculuktan kılık kıyafetleri değişmiş bir şekilde Rolando ve Felipe ortaya çıktılar. Birkaç gün önce de Manolo gelmişti. Böylece, birçok aksilikten sonra dağlar bizi tekrar birleştirmişti. Birkez daha ayrılmadan önce pekçok verimli çalışma toplantısı düzenledik. Bu oturumlarda gelişme sürecini inceden inceye analiz ettik ve gelecek için, neredeyse iktidarı alacağımız zamana kadar, planları hazırladık. Uzun ayrılık dönemi sırasındaki deneyimlerimizi aktarmak için zaman da bulduk. Böyle anlarda sık sık olduğu gibi, hafızamızın ulaşabildiği en uzak noktaların içine girip yayıldık.

Rolando'nun olağanüstü maceraları ve karmaşık bir seyahatnamesi olduğu ortaya çıktı. Sözgelimi on yıl önce Las Minas dağlarına ilk gerilla saldırısını gerçekleştirmek üzere Caxlampon da karaya çıktığında bölgede yaşayan insanların çok azının gördüğü birşey görmüştü: Bir deniz ayısı. Eski zaman denizcilerinin, denizcileri aldatan periler olarak kabul ettikleri bu garip deniz memelisi, ay ışığında nehrin kıyısına oturmuş körpe ve sulu deniz yosunlarından oluşan akşam yemeğini yiyordu.

***Alaycı kuşlar:** Memus pylglottos (çn).

Daha evvel, Arjantin de sürgüne uçuşu sırasında, 1945'lerde uçağın motorlarından biri susmuştu ve uçakta Guatemalalı sürgünlerden oluşan grup kendini yaşam ve ölüm konusunda tipik bir kara mizaha kaptırmış ve kendi eşyalarından vazgeçmişlerdi. Daha sonra, Peron'un onları konukseverce misafir ettiği cezaevinde yabancı genç bir bayan hediye bir kitapla çıkageldi. Arjantin Komünist Gençlerinin onlara Arjantin halkının dayanışmasını haber vermek istediklerini anlattı ve bu genç bayan bu basit hediyeyi onlara getirmek üzere kura ile seçilmişti. Adı Tita Infante'ydi. Genç bayanın, dağınık genç Arjantinli maceracının, Guatemala'da Arjantin elçiliğindeki iltica ayları sırasında Rolando'ya sözünü ettiği kız arkadaşı olduğu ortaya çıktı. Bu genç şahıs bir süre sonra dünya tarafından Ernesto Che Guavera olarak tanınacaktı.

Daha fazla silah elde ettikçe daha fazla yeni gönüllülerde kazandık. Onların arasında, silahlanan ilk iki Ixil genci Bonifacio ve Tino, Haroldo -tüm gönüllülerin ilki- ve hepsi kentten ve güney sahilinden gelen Armando, Carlos ve Guillermo vardı. Bu genç insanlardan oluşan grup beraberlerinde gençliğin neşesini ve yaşlarına özgü mantık anlayışını da getirmişlerdi. Akşam toplantılarında ciddi bir tartışmanın tam ortayerinde aniden saygısızca bir kahkaha atarlar ya da münasebetsizce yellenirlerdi. İşte o zaman neşenin doğasında bulunan zıtlıkları analiz etmek durumunda kaldık. Önceki dönem sırasında edinilmiş mal ve servetler konusundaki görüşlerimizi tekrar tekrar açıklamak zorunda kaldık. Gençlerin ilk savaşları kampın yiyecek tedariklerini talan eden farelere karşı verildi. Fakat birkezden daha fazla yağmacıların tam anlamıyla kemirici olmadıkları ortaya çıktı. Bununla birlikte, zamanla dağlar onları olgunlaştırdı ve onlar mükemmel guerrilleros haline geldiler. Yalnızca biri, Guillermo, bir Pocom yerlisi, hiçbir zaman kökleşmedi. Kente döndü ve örgütten ayrıldı. Bir fabrikada çalışmaya gitti ve Ekim 1978'de bir barikat savaşı sırasında öldürüldü.

Bu noktadan itibaren görevlerimiz hızla çoğaldı. Quiche dağlarında bir yoksullar ordusunun oluşturulduğu haberi yayıldı ve pekçok köy onlara gelmemizi istedi. Bir hafta kamp, yün battaniyelere sarılı küçük armoikalar taşıyarak devrimi dinlemeye gelen insanlarla bir karnaval görünümüne büründü. Tartışmalar top-

rak sahipliği ve yeni toplumda vergilendirmenin nasıl halledileceği konusunda zor bir noktaya ulaştığında kendi dialektleriyle gevezelik ettiler ve konu netleşince duruldular. Bir hafta sonra ziyaretçilerimiz yeni fikirlerle dolu evlerine döndüler, biz de lisanımızın Guatemala'nın en eski sözcüklerle zenginleşmiş olduğunu anladık.

Varlığımızın "gizliliği" bölgenin dört bir yanında bilinmesine rağmen düşman bunu hiçbir zaman öğrenemedi. Etnik engeller sırrımızı saklamamıza yardımcı oldu ve hiçbir bilgi dışarı sızmadı.

Ixcan'ın tecrübeli askerleri; vahşi orman günlerini yaşamış ve silahları yağmur fırtınalarında ve nehir geçişlerinde paslanmış olanlarımız, sonunda saçlarını kestirmek, gerilla elbiselerini sivil giysilerle değiştirmek, sadece tüfeklerle ve halkın örgütleneceği birkaç temel fikirle silahlanmış olarak köylere doğru yola düşmek zorunda kaldılar. Yaklaşık o dönemde yaşlı gerillalardan birisi, silahlanmış, okuma yazma bilmeyen gençlere okumayı öğreteceği bir taş tahta ve alfabe kartlarını taşıyarak birkaç gün kalmak için şehirden gelen bir companeroyla tanışınca, kalbinde kuşların şarkı söylediğini duydu. Sandra geldi ve Jacobo ayağındaki av tüfeği yarası için tedavi olmaya gittiği şehirden geri döndü. Birkaç gün sonra Clavdio ve Lucas da geldiler. Yine de, bölgeden ayrıldığımızda, grubumuzun sürekli üyeleri ancak iki elin parmaklarıyla sayılabiliyordu. Fakat olgunlaşan bir şeftali ağacı gibiydik; çiçeklerimizi yitiriyor ve meyvelenmeye başlıyorduk.

Ixcan Jaguarı

1975 ilkbaharında farklı gerilla birimleri cangılda birbirlerine yaklaştılar. O ana kadar, örgüt 800 mil kareden daha büyük bir alana yayılmıştı. İlk birlik, bir arı kovanı gibi, iki ya da üç silahlı birim oluşturarak çoğalmıştı. Fakat bu birimlerin gerçek bir bağlantısı ya da savaş deneyimi yoktu. Geçen 26 ay süresince silahlı yaklaşık elli adam düşmana yalnızca tek bir atış yapmıştık. Köylülerden oluşan sürekli bir akın, yanlarında şikayete neden olan sıkıntılarını da getirerek yerel hücrelerimizi arayıp buluyorlardı. Umutsuzlukları kısmen onlara getirdiğimiz yeni bilincin sonucuydu. Eylem için halk baskısı güçlüydü, ancak eli kulağında olan savaş gereksinimi politik çalışmamızın bir parçasıydı. Doğal olarak, savaşmaya gönüllü olan insanların sayısı av tüfeklerini bile saysak mevcut silahların sayısını fazlasıyla geçiyordu.

Bu hızlı büyüme bir anlamda bize nitelik olarak zarar veriyordu. Varlığımız binlerce insanın bildiği bir sırdı. Hazırlık ve koşuşma düşman tarafından farkedilmemişti. Gerilla kara sahamıza karşı ilk saldırıyı her an bekliyorduk. Temeli sağlam atmadığımızı biliyorduk. Barış koşullarında savaş için planlanmış bir örgütün inşa edilmesini sürdürmek imkansızdı. Askeri eylem yapılmamasına ülkenin her yanında kızılıyordu. Şehirdeki örgütümüz, başlangıçtaki başarıya rağmen, gelişip büyüyememişti ve kitlelere giden yolu bulamayan çevreler halinde çalışıyordu.

Güney sahilindeki biliçlendirme çalışmasına, bir yeraltı yapılanmasını yaratmaya yönelik birçok girişime rağmen, güçlükle başlanmıştı. Ülkenin her yanındaki birimlerimiz Mart ayında bu çelişkiler labirentinden çıkış yolunu tartıştılar. Cangıldaki tartışmalarımız dağlık bölgeler için birinci seferberlik kararıyla sonuçlandı. Bunun temel amacı -ki ülkenin öbür böl-

gelerinde de benzeri yapılacaktı- sınırlı bir askeri operasyon başlatmaktı. Böylece düşmanın tepkisini, halkın bu tepki karşısındaki tutumunu ve bizim düşman karşısındaki durumumuzu anlayacaktık. Harekete geçirdiğimiz rüzgar, tomurcukları ağaçtan sökecek kadar güçlü olmamalıydı. Askeri gücümüz böylece tek bir birim olarak hareket etmeyecek, üç parçaya ayrılıp silahlı propaganda eylemlerine başlayacaktı.

Bu yolla örgüt, düşmanın karşılık verme yeteneğini yargılayabildiğimiz yeni bir gelişme evresine girdi. Herbiri kendi eylem sahasına sahip üç birliğe bölündük. Dağlık bölgeler operasyonunda yer almak için ayrılanlarımız daha çok Ixcan Jaguarı olarak tanınan, bölgenin en nefret edilen toprak sahiplerinden birisi, Luis Areras Barrera'nın cezalandırılmasını ilk görev olarak aldı. Ixcan cangılı jaguarlarıyla meşhurdur. Bölgenin köylüleri jaguarların ani baskınlarından sıkıntı çektikleri halde bu olağanüstü güzel ve yırtıcı hayvan yalnızca arasıra görülür. Gücü ve çevikliği bir efsanedir. En sevdiği et domuz eti olan büyük bir jaguarın bir kez 200 pound ağırlığındaki yetişkin bir erkek domuzu ağılın çitinden ağzında domuz olduğu halde atlayarak alıp götürdüğü söylenir. Büyük bir avcı olan jaguarın hareketleri mükemmel denecek kadar düzenlidir.

Bir jaguar, rivayete göre, ertesi sabaha kadar farkedilmeyen bir dizi sinsi baskında birkaç köpeği alıp götürmüştür. Çiftleşme mevsimi Aralıkta başlar. Bir avcı borusunu çalınca, erkek jaguarın cevap veren kükremesi uzaktan duyulur. Birkaç dakika sonra, kırılan dalların gürültüsü jaguarın yakında olduğunu gösterir. Sevgi çağrısına karşılık verirken tüm dikkat duyusunu kaybeder.

Köylülerden birisinin cesur karısı bir gece tek başına bir jaguarla karşılaştı. Domuz ahırında gürültüler duyunca bir lamba alıp araştırmaya gitti. Kadının hareketlerinden tehlikeyi anlayan jaguar o girmeden birkaç saniye önce çatı kirişlerine sıçradı. Karanlıkta büzülüp olduğu yerde kaldı, ancak gözlerinin parıltısı onu ele verdi. Çabucak arkasındaki kapıya yaklaşan kadın evde olmayan kocasının tüfeğine almaya gitti. Geri döndü, kulübeye girdi, nişan aldı ve hayvanı öldürdü. Ölümün sessizliğinde, doğal ortamının dışında, jaguarın bedeni, kötü bir cangıl ruhunun terkedilmiş maskesini andırır. Jaguarın gevşek dişleri leş kokusunu yayar.

Zalimliği ve duygusuzluğu nedeniyle, köylülerin Ixcan Jaguarı olarak adlandırdığı Luis Areras Barrera'yı cezalandırmak bizim görevimizdi. Luis Areras'ın nehrin, merkezi dağ kitlesi Cuc humatanesleri ağaçlıklı kuzey Quiche dağlarından ayırdığı dağlarda, Rio Xaclbal'ın kıyılarında sık sık ziyaret ettiği bir çiftliği vardı. Onun kötü şöhreti 1954'de yeni hükümetin ona bu çiftliği verdiği ABD müdahalesi günlerine kadar uzanır. Çiftlik arazisi daglık bölgeden gelen Kızılderililerin arazileri üzerinde açıldı ve inşa edildi.

Bütün amele grupları vaatlerle biraraya getirilip ormanda yer açmaya götürüldüler. İşçilerin çoğu askeri helikopterlerle bolgeye taşındılar ve aylar boyunca kaderleriyle baş başa bırakıldılar.

Bazıları ormanı yürüyerek geçip kaçmaya kalktılar, ancak silahsız ve yiyeceksiz, çoğu hayatlarını kaybettiler. Topraklarının bir kısmındaki Kızılderililer tomruk cezasına konuldular. Areras'ın kiraladığı arazilerden La Perla'da, ameleler sonu gelmek bilmeyen borçları "çalışa çalışa üzerlerinden atıyorlardı". Areras, kahve ürünlerinin az olduğu sırada onlara avans verir ve sonra karşılığını insafsız oranlarla ürün olarak toplardı. Kahve taneleri katır kervanlarıyla daha büyük kasabalara taşınırdı. Güçlü adamları at sırtında, öldürme tehdidiyle yolu açardı. Onun adı vahşet ve kutsal şeylere saygısızlıkla birleşmişti.

Nisan'ın son haftasında, Areras beylik arazisine doğru yürüyüşümüzü başlattık. Planımız Areras kaçamasın diye gizlice yaklaşmaktı. Bu operasyonun başarısı, hem dağlık bölgelerde hem ülkenin dört bir yanında başarılı askeri operasyonlar başlatmamız açısından çok önemliydi. Birimimizin mensuplarının büyük bir kısmı askeri deneyimi ve yeterli silahı olmayan yeni elemanlardı. Her ikisini de elde etmeyi umuyorlardı, ancak bunları elde etmenin ne kadar zor olduğu hakkında gerçek bir kanıya sahip değildiler. Yürüyüşün ilk evrelerinin önemsiz sınavları, inançlarının zayıflığını ve politik eğitimlerinde hala katedilmesi gereken uzun yolun varlığını ortaya çıkardı. Yaz ortasıydı ve dağlarda su yoktu. Bir önceki gün, susuzluklarını gidermeye çalışarak çiğ meyve yemişler ve mide kramplarına tutulmuşlardı. Üç günlük yürüyüşten sonra demoralize olmaya başladılar.

Gideceğimiz yer hala birkaç günlük yürüyüş uzaklığında, kıraç ve ıssız dağların obür tarafındaydı. İlk başkaldırma be-

lirtisinin ortaya çıktığı öğleden sonra bir köy bulmaya, su stoğu yapmaya ve gece anayolda yürüyerek yolu kısaltmaya karar verdik. Bu, hedefimizden vazgeçmeden bir krizi bertaraf etmenin yegane yoluydu. Ancak umutlarımız hızla kayboldu. Köyde su yoktu. Yegane kuyu birkaç mil uzaktaydı ve gerçek bir domuz ağılıydı. O gece anayolda, dağ yollarında bizim birkaç günümüzü alacak bir mesafeyi katettik. Geceyarısı, bitkin ve susuzluktan aklımızı bozmuş bir halde, hayvanların su içmeye geldikleri bir gölcükle yetinmek zorunda kaldık. Sümüksü dış tabakayı uzaklaştırılıp koyu bir sıvı bulduk ve grubumuzdan birçok kişi patlayınca kadar bunu içti. Şafakta aramızdaki emektarlar, zihinsel ve fiziksel bitkinliğe boyun eğmenin ve yola devam etmeyi reddetmenin eşiğinde olanlar için silahları taşıdılar. Yolda yürümek için güvenlik limitimiz, ilk erken kalkan kişilerin ortaya çıktığı saat 5 di.

Ancak gün ışığı bizi açık alanda yakaladı ve hala dağlardan uzaktaydık. Günü yolun birkaç adım yakınında, çalıların içine sinmiş, yoldan geçenlerin seslerini dinleyerek geçirdik. Akşam karanlığında bölgede, ormanın içerisindeki yegane pınara doğru hareket ettik ve birkaç günlüğüne kamp kurduk.

Yeni katılan gönüllüler için savaş orada sona ermişti. İki, üç gün sonra hepsi, eve geri dönmek için çeşitli bahaneler buldular. Onların hiçbiri planlarımızı bilmediği için gitmelerine izin verdik. Savaşın ve mevsimlerin ritmi ile ilgili olarak ormanın yasalarını hatırlayarak dostça ayrıldık, ama deneyim bizi oldukça hayal kırıklığına uğrattı.

O öğleden sonra, eğer ilk savaşın önemi konusunda hiçbir fikrimiz yoksa savaşın güçlüklerini anlamaktan çok uzak olacağımızı anladık. Bal üretmek için çiçek tozu dikkatle seçilmeli ve petek bunun muhteşem nitel dönüşüm vaktini beklemek için dikkatle inşa edilmelidir. Bizler arıydık ve savaş baldı; kovan bizim örgütümüzdü.

Bu arada kampımızın, daha iyi günler gelene dek gömülü kalması gereken 22 kalibrelik tüfeklerden ve tek namlulu av tüfeklerinden oluşan harika bir askeri teçhizat deposu da vardı.

Birimimizin sayısı sekiz kişiye düştü, onların bazılarım ovalık alanlardan getirdiğimiz malarya yatağa düşürmüştü. Bir son dakika hatası yüzünden, anti-malarya ilaçlarımız artık bizim bi-

rimimizde bulunmayan bir companeronun sırt çantasında kalmıştı. Bu sağlıklı olanların işini adamakıllı çoğalttı: Bölgedeki yegane ufak kinin şişesini bize getirmek için, en iyi, Ixil engebeli arazi yürüyüşçülerinin ikisi üç gün içinde altmış mil yol katetmek zorunda kaldılar. Bir aylık sıkıntıdan sonra, yoğun bitki örtüsünün arasından süzülerek gelen birkaç güneş ışığını kovalayan bir iskeletler grubuyduk. Sonra yağmurlar geldi ve şimşekler çakmaya başladı.

Mayıs'ın son günleri infaz için gerekli bilgiyi araştırmak ve biraraya getirmekle geçti. Kendi gaddarlıklarla dolu geçmişinin ve ormanda gerillalar olduğunun bilincinde olan Areras azami dikkatle hareket ediyor ve belli bir rota ya da program izlemiyordu. Bazan uçakla bazan da at sırtında geliyordu. Dış görünümü bile onu tanımlayan kişinin korkusuna -ve hayal gücüne- göre farklılık gösteriyordu. Onun ana üssü, La Perla, bir kaleydi. Dağlık bir burun üzerine oturtulmuştu ve görünmeden oraya ulaşmak imkansızdı. Cuchumatanes dağlarının çıplak etekleri burasını batı yönünde koruyordu. Dış dünyayla daima telsiz ile bağlantıdaydı. Bu nedenle siviller gibi giyinerek ve ufak silahlar kullanarak Areras'ı yolda gözlemeye karar verdik. Yalnızca üç tabancamız olduğundan, habercileri uygun silahlar için iki gün uzaktaki en yakın üssümüze gönderdik. Haberciler hatırlanmaya değer askeri teçhizatla geri döndüler: Üç paslı yıpranmış şey, bunların bir tanesi eski Kızılderililer tarafından harquebus olarak adlandırılırd; bu İspanyollar tarafından kullanılan uzun namlulu silah değildi ama bir çeşit antik bir tüfekti.

Operasyonu gerçekleştirmek için güvendiğimiz haritalar savaşın tarihsel olayları içinde hiçbir zaman eşdeğerde olmayacaktı. Haritacılarımız yazmayı son zamanlarda öğrenmişlerdi ve parmakları kalem tutmaya hala alışmamıştı. Eski kaşiflerin haritalarını andıran haritalarımız doğanın her engebesini içeriyor, her bölge ve geleneği tanımlıyordu. Batıya doğru şişman yanaklı bir güneş ve rüzgarları sembolize eden hayal ürünü bir gül: Her iki şekilde de okunabilirlerdi, çünkü çocuksu bir perspektif duyusuyla çizilmişlerdi. Yine de, başlangıç ve geri dönüş rotamızda onları izledik.

Fakat yoldaki başarısız bir pusudan sonra, avımızı kendi kalesinde beklenmedik bir anda yakalamaya karar verdik. 7 Haziran

ödeme günüydü ve bu da bizim, işçilerin haftalıklarını aldıkları ofislere yaklaşmamızı kolaylaştırdı. İşçiler, paralarını bekleyerek idarecinin ofisinin önünde biraraya toplandılar. İdarecinin önünde duran ve yırtıcı bir kuşu andıran toprak sahibi paralarını sayıyor ve buruşuk faturaları katlıyordu.

Ona ellerini kaldırmasını emrettiğimizde, gözleri bir saniye için saldırganların üstüne dikildi ve içgüdüsel olarak elini tabancasına attı. Tam tabancasının tetiğini çekerken hızlı bir el ateş onu öldürdü. O anda gördüklerine inanamayan kalabalık, kendi lisanlarındaki açıklamayı sinirli bir biçimde dinledi. Suçlama Areras'ın adaletsizliklerini ve yağmalarım hatırlatarak ilerledikçe kalabalık arasından, konuşmacının sözünü kesen ve adamın infazı için kendi gerekçelerini ilave eden sesler duyulmaya başladı. Sonunda yüzyıllardır sessizlik ve mateme alışkın gırtlaklardan çıkan sevinç bağrışmaları, geçmiş zamanlara ait haykırma gibi bir şeyle, hep bir ağızdan bizim sloganımızı söyledi: "Yaşasın yoksullar, zenginlere ölüm!"

Masanın ve yerin üzerine saçılmış paranın tek bir centavo'sunu bile almadık. O andan itibaren gerillaların yerel dialekti kullandıklarından yabancı olmadıkları, paraya dokunmadıklarından hırsız olmadıkları ve yoksulların kanı ve alınterinden zenginleşen bir adamı cezalandırdıklarından mutlaka adaleti yerine getirmek için geldikleri sözü bölgenin dört bir tarafına yayıldı. Komşu köy Ilóm'daki iki günlük Fiesta halkın olay üzerindeki sevincinin en iyi kamtıydı. Tecrit olmuş bazı yerleşim birimlerini daha sonra ziyaret ettiğimizde, pekçok Kızılderili - özellikle yaşlı olanlar- ellerimizi tutup şükranla ve minnettarlıkla uzun uzun gözlerimizin içine baktılar.

Ixcan Jaguarının Kızılderili gerillaların ellerinde ölümü haberi dağların her tarafına süratle yayıldı. Halk savaşının ilk silah sesleri duyulmuştu. Ertesi gün gökyüzü helikopterlerle ve askeri uçaklarla karardı. Takip eden aylar sırasında düşman ülkenin o güne gördüğü en yoğun anti-gerilla operasyonunu başlattı. Yüzlerce asker eski C 47 uçaklarından Ixcan yerleşim birimlerine paraşütle indirildi ve farklı askeri üslerden gelen birlikler ormandaki anahtar noktaları işgal ederek karadan yayıldılar. Tam güç olarak inmeden önce bizim top ateşimizi duymak için bekliyorlardı.

Ana kentte yerleştiler ve oradan orman savaşı için eğitilmiş askeri kuvvetler dağları taradılar. Üç ay boyunca yolları ele geçirdiler ve şüpheli görünen veya gizli servis dosyalarındaki listelerde adı bulunan herkesi tutuklayarak köyleri aradılar. Tüm gerilla kara sahası düşman ablukasına düştü. La Perla'daki operasyondan sonra, keşif kolumuz hiçbir aksilik olmadan daha uzak bir ormanlık bölgeye doğru geri çekildi. O noktadan itibaren ovalık bölgelerdeki companeroslarımızla iletişim kesildi. Yollar askerlerle doluydu ve radyo haberleriyle helikopterlerin uzaktan gelen uğultusu yegane bilgi kaynaklarımızdı.

Gerillalar Ergenlik Çağına Giriyorlar

Düşman saldırısının ilk etkileri ormandaki grubumuz tarafından hemen hissedildi. Düşman uçaklarınm tehdit edici uğultusunun güneyimize doğru uzaktan duyulduğu bir sabah genç bir teğmen büyükçe bir askeri birliğin eşliğinde en eski işbirlikçimizin evine geldi. Evin sahibini çağırıp yollar hakkında bilgi istedi. Bu ev, 60'ın üzerinde olmasına karşın, gençliğinin neşesini ve gücünü korumuş olağanüstü bir adama, David'e aitti. Kısa boylu ve tıknazdı, açık havada geçirilen bir ömrün esmerleştirdiği bir cilde, bir oduncunun güçlü ellerine ve çalışması sayesinde dünyanın girdisi çıktısını öğrenen birinin zekasına sahipti. Sayısız kereste ağacı türlerini bir bakışta söyler, temel insan gıdalarının yaşam devirlerini ve sırlarını ezbere bilir, hatta sağanak yağışlar ve bitki aşılama hakkında da herşeyi bilirdi.

Yaklaşık ondokuz yaşındayken, tüfek ve barutla, Diktatör Manvel Estrada Cabrera'ya karşı silahlanma çağrısı bekleyenlerden biri olmuştu. Kıyıda, yağmur kuşlarının saatleri belirlediği, muz ağaçları ve güllerle dolu avlusu olan çocukluğunun geçtiği evi duyarlı bir biçimde onardı. Bölgenin, tren yolunun yeni yeni girmeye başladığı bakir bir balta girmemiş orman olduğu dönemde Pasifik sahilinin uçsuz bucaksız boşluklarında serbestçe hareket eden Coati* topluluklarını ve papağan sürülerini sanki dün gibi hatırlardı. Babasının elinden tutup, köylüler tarafından temizlenerek açılan çayırlara büyükbaş hayvan sürülerini getiren büyük toprak sahiplerinin yararına arazi açılmasına yardımcı olarak, bir plantasyondan diğerine giderdi. Ağaçlar hakkındaki bilgisini geliştirdiği ormandaki bir bıçkıhaneyle ve kasabaya gidip o yeni icadı, treni ilk kez gördüğü dönemle ilgili canlı anıları vardı.

*Coati: Güney ve Orta Amerika'ya mahsus kedi büyüklüğünde bir cins memeli hayvan (cn).

Gençliğinde bütün sevilen şarkıları bilir ve istendiğinde ilk besin satıcılarının tren yolu istasyonlarında söyledikleri melodiyi genç bir erkeğin sesiyle söylerdi.

Teğmen ve David, karşılıklı söyledikleri birkaç cümleden daha fazla jestleri ve bakışları temelinde birbirlerini tartarak konuşurlarken askerler çevredeki herşeyin durumunu gözden geçirdi. Teğmen gidecek gibiydi, ama birdenbire fikrini değiştirdi. Çok kibar bir biçimde, David'ten öğle yemeği için bir tavuk hazırlamasını istedi. Sonra veda edip, adamlarıyla birlikte geldikleri yoldan köyü terkettiler. Ertesi gün yeni bir asker grubu ortaya çıktı, ancak bu kez aksi yönden gelerek onu hazırhksız yakaladılar; hemen ses çıkarmadan David'i tutukladılar. David tekrar tekrar gerillalarla bağlantısı olduğunu inkar etti ve mükemmel mazeretleri vardı. Ama ne olursa olsun elleri kelepçelendi ve yere fırlatıldı. Oğullarının gözü önünde bayılıncaya kadar dövüldü . Kendisini döven subaya, "Erkek ol ve beni öldür ama sakat bırakma" dedi.

David o yerleşim biriminin başkanı ve dürüstlüğüyle tanınan bir adamdı; belki de bu yüzden askerler onu öldürmeye korktular. Birkaç kaburga kemiği kırılmasına rağmen, darbelerden ziyade onuru hakaretlerle daha fazla yaralanmış bir şekilde onu orada bıraktılar. En küçük oğlu ayağa kalkmasına yardım etti ve sonra onun titreyerek, sessiz aniden yürüyüp gidişini izledi, sanki aklını ve yolunu kaybetmişti. O gece oğulları ona tüfeğini getirdiler ve ordu saldırısının geri kalan kısmım dağlarda gizlenerek geçirdi.

Diğer companeroslar David'e göre daha az şanslıydılar. Düşman onları tarlalardan ya da evden, gündüz vakti ya da geceyarısı topladı. Vahşice dövüldüler ve yerel kumandanlık birimine götürüldüler. El altından işi yapması emredilen kısa boylu ve tıknaz çavuş insanlar kanrevan içerisinde kalıp bayılana dek onların yüzlerini paramparça ederdi. Ufak bambu parçalarını tırnaklarının altına sokmak da bu insanların sessizliklerini kıramayınca, oracıkta öldürüldüler ya da helikopterlerden atıldılar. Hemen ağaçların üzerinde uçan bu uçaklar köylerin üzerinden gürleyerek geçiyorlardı. Yola ve patikalara çıkma cesaretini gösteren köylülere, askeri bir birim geçerken aniden durmaları ve yüzüstü yere uzanmalarını emrediyordu. Göbekli ve kan ter içindeki kumandanlar emirler yağdırıp, görevin sıkıntılarından şikayet ederek oraya buraya koşuşturuyorlardı. Köpeklerin havlaması ufak bir

köyde bir geceyarısı tutuklamasını haber verirdi. Askerler, silahlarını kadın ve çocuklara doğrultarak yetişkin erkeklerin kulübelerden çıkmalarını sağlarlardı. Bu yetişkin erkekler bir daha hiç görülmediler. Terör yayılmaya başlamıştı.

Tıpkı bir jaguar belirdiğinde dört bir yana dağılan vahşi orman kuşları gibi köy üslerimizin pekçoğu da ordu belirdiğinde ortadan kaybolmayı başardılar. Bir haftadan daha az bir sürede, himayemizi arayan köylülerin artmasıyla üye sayımızı üç katına çıkardık. Dört ya da beş farklı dialekt aniden kamplarımızda duyulmaya başlandı. Diğer köylüler, bir daha geri dönmemecesine, köylerine gitmek üzere yola düştüler. Bu saldırı sırasında silahlananların pekçoğu -özellikle bunu yıllardır tasarlayanlar- yaptıklarının tam olarak bilincindeydiler. Onlar zaman ayırıp, eşleriyle evle ilgili ayrıntıları düzenlediler ve üzerinde kafa yorarak silahlandılar. Halbuki diğerleri kamplarımıza yürekleri gümbür gümbür çarpar durumda geldiler. Bunlar uzakta bir helikopter sesi duyar duymaz rengi sararan ve titremeye başlayanlardı.

Birkaçı onları esir edenlerin ellerinden kaçabilme şansına sahip oldu. J. Lorenzo, -bir Mam Kızılderilisi ve geniş bir ailenin babası- yaklaşık iki ay esir tutuldu. Bütün bu zaman boyunca, onu suçlayanlara karşı kendisini dinsel inanç temelindeki fikirlerle savundu. Tabanca darbeleriyle kaburga kemikleri kırılıp yeşil otları yemeye zorlandı ve konuşmadığı takdirde nehirde boğdurulmakla tehdit edildi. Bir sabah, mutfak ateşi için odun keserken bir yolunu bulup ormanın içerilerine doğru kaçmayı başardı. Zaman zaman tarım işlerinde çalışarak Meksika sınırı yakınlarında birkaç ay dolaştı. Mümkün olan en kısa zamanda memleketine geri dönüp örgütümüzle yeniden bağlantı kurdu.

Diğer taraftan, Ernosto -bir Quiche kahini- yalnızca birkaç saat tutuldu. Bir nehir boyunca yürüyerek askeri karakola götürülürken onun arkasında bulunan askerin biran için dikkatinin dağılmasından yararlanıp hızla ormanın içine daldı. Kök yiyerek ve geceleri ağaçlarda gizlenerek ormanda beş altı gün geçirdi.

Düşmanın saldırısına rağmen, güçlerimiz, insiyatifi kaybetmediler. Baskı bölgenin batı bölümünde hasara yol açarken, ormandaki iki askeri birim güçlerimize katıldı ve doğu bölümündeki birkaç köyü ele geçirdi. Bölgede adı çıkmış iki düşman ajanı yakalanıp idam edildi. Bir köyü aldıktan sonra köylüleri topladık ve

mücadelemizin nedenlerini açıkladık. Onlara kendilerini orduya karşı savunma konusunda öneriler getirdik. Bu silahlı propaganda kampanyası sırasında yüzlerce köylü mesajımızı aldı. Köylüler biz gerillaların tıpkı onlar gibi -tabii mümkün olabildiği kadar silahlanmış- insanlar olduklarımızı hayretle öğrendiler ve zaferden öylesine inançla sözediyorduk ki umutlarımız kolayca yayıldı. Ordunun merhametsiz davranışlarını ve köylülerin malını mülkünü yağma etmesini kınadık. Askerler gittikleri heryerde tavukları ve bulabildikleri her türlü gıda maddesini kapıp götürdüler. Bu uzunca toplantıların birinin sonrasında, çoğu zaman ihbar edilme riskini göze alan insanlar tarafından kendiliğinden önerilen buğday ve tortilla bağışlarını kabul ettik. Daha sonra, silahlı köylülerden oluşan grubumuz birdenbire ormanın içerisinde gözden kayboldu.

Fakat orman artık bir zamanlar olduğu gibi içine girilemez bir sığınak değildi. Subaylar tarafından sevkedilen anti-gerilla kuvvetleri ısrarla varlığımızın işaretlerini araştırarak bölgenin iç kısımlarına doğru hareket ettiler. İlerlerken o kadar fazla gürültü çıkarıyorlardı ki güçlerimizi teyakkuza geçirdiler ve daha hızlı hareket etmemize olanak sağladılar. Fakat hiçbir bölge emniyetli değildi. Dikkatle hareket eden ve hiç iz bırakmayan ufak düşman devriyeleri onları bize götürecek her sesi veya ipucunu dikkatle izleyerek balta girmemiş ormanı taradılar. Telsizleri vardı ve alışılmamış herşeyi kumanda postalarına bildiriyorlardı. Bu yüzden yalnızca çok zorunlu olduğunda ilerlemekle yetindik. Eski kamp bölgelerine geri dönmemek için çok dikkat ediyorduk, çünkü düşman oraları tekrar tekrar kontrol ediyordu.

Tam bir sessizlik içinde çantalarımız sırtlarımızda daima en yakın sığınağı düşünerek ve etrafı inceleyerek gündüz saatlerini geçirdik.

Birçok kez düşman askerlerinin yürüyerek geçişlerini izledik. Bağırılan emirler ve hareket halindeki askeri birimlere özgü genel gürültüler duyduk. Bununla birlikte, başka durumlarda düşmanın keşif kolları bizi hazırlıksız yakaladılar. Bu, bize yardım eden bir aileyi tahliye edecek bir devriye kolunun başına geldi. Eski bir siteyi dikkatlice araştırıp düşmana ait hiçbir işaret bulamadıktan sonra devriye kolu akşam karanlığında kamp kurdu. Sorumlu compañero -bizim ilk birliğimizin kurucularından biri, ihtiyatlı olma duygusu hayli gelişmiş olan sakin bir arkadaş- heran kampa gel-

mesi beklenen aile için hazır, ilk nöbeti aldı. Arkasında ayak sesleri duyduğunda görevi daha yeni almıştı. İlk önce companeroslardan biri olmalı diye düşündü, fakat içgüdüsel olarak geriye döndü. Tam o sırada birkaç düşman askeri belirdi. Tek bir saniye kaybetmeden, hatta ateş açma pozisyonuna bile geçmeden ateş açtı ve hemen bir askeri düşürdü. Sonra bir ağacın arkasına siper almış ve otomatiğini ateşlemeye başlamış subayı gördü. Bizim companero adama nişan aldı, ama tetik sıkıştı. Hızla indirdi, ama bu süre içinde palasını ve beresini düşürdü.

Düşman ateş açmaya başlayınca yapraklar sallandı ve bizim companero yerdeki sığ bir çukura sığındı. Üstteki ağaç yapraklarını parçalayan kurşunların etkisiyle gevşeyen yapraklar ve dallar onun üzerine yağmur gibi boşaldılar. Sinirleri bozuk, gece ve şafakta bölgeyi keşfe çıktı, ama başına beklenmedik bir talihsizlik daha geldi. Kıvrılmış bir mazacuata yılanının üstüne bastı. Ama öğleden sonra ana kamptaki devriye grubuna tekrar katıldı. Tahliye edilmeleri gereken köylü ailesi -bir çift ve beş kızları- kendi başlarına ayrılmak zorunda kaldılar. Ordunun antigerilla kuşatmasını atlatarak ormanda bir hafta yol aldılar ve hiçbir askerle karşılaşmamayı başardılar.

Üssümüzden çok uzaktaydık. Düşman, erzak tedarik yollarını kesmişti. O günler çok zor günlerdi. Ufak besin rezervlerimiz kullanılıp bitince, yiyeceğimizi doğrudan tarlalardan sağlamak zorunda kaldık. Bununla birlikte, düşman kuşatmanın bir parçası olarak köylülerin bulunduğu bölgeleri yakın takibe almıştı ve mısır tarlalarına yapmak zorunda kaldığımız akınlar çoğu zaman hafif çarpışmalarla son buldu. Kayıp vermememize karşın, çoğunlukla ellerimiz boş döndük. Bize gelince, biz daima düşmanlardan en az birini yaraladık ya da öldürdük. Ama zaman geçtikçe yiyecek durumumuz daha da kötüleşti, başka çare kalmayınca yumuşak meyveler toplamaya ve dağ hurması yemeye başlamak zorunda kaldık. Bu, korunmak için bize gelen sığınmacıların pekçoğu için krizi hızlandırdı. Eğer düşmanın ellerinde işkence ve ölümle bizim kamplarımızda açlık arasında bir seçim yapmak zorunda kalsalardı, pekçoğu ilkini tercih ederdi. Bu yüzden bir gözümüzle düşmanı gözlemek diğerini de sığınmacılar arasındaki olası isyancılar üzerinde tutmak zorunda kaldık.

Aşağıdaki anekdot companeroslarımızın hareketlerini ka-

rakterize eden ihtiyatın örneği oluyor: Alacakaranlıkta hurma filizleri aramaya çıkan en genç üyelerimizden ikisi meydanda birşey gördüler. O kadar ihtiyatla ilerlediler ki yeri tırmalayan jaguar onların yaklaştıklarını duymadı. Üçü uzun süre birbirlerine gözlerini dikip baktılar, ta ki hayvan dönüp ormanın içerisine doğru hızla koşana kadar.

Gerillalar kamptan uzakta işlerini yaparken, kadın companeroslarımız -bir tanesi o derece miyoptu ki on yard uzaklıktaki şekilleri güç bela seçebiliyordu- mesele çıkaranları yanlarına yaklaştırmazlardı.

En ufak taviz bizim için öldürücü olabilirdi. Siyasi çalışmalarımız iki katına çıkarıldı ve disiplin sıkılaştırıldı. Kamplarda tam bir sessizlik emri verildi ve mutlak zorunluklu etkinlikler için bir program oluşturuldu.

Ateşler karanlıkta, yalnızca uzun dikkatli araştırmalardan sonra yakıldı.

Ama çok geçmeden bazı iyi haberler aldık. Birkaç haftadır kayıp olan Saturnino ve Rodolfo sağ salim döndüler. Bu süreyi halk destek üssümüzün olduğu ve düşman saldırısının yatıştığı köylerden birinde geçirmişlerdi. Birkaç gün sonra kampı mısır tarlalarının yakınına taşıdık ve ilk ürünü bekledik. Hasat zamanı Ağustostaydı. Helikopter uçuşları rutin sortilere düşürülmüş ve düşman kışlalarına dönmüştü. Ormana karşı ilk büyük saldırı sona erdi. Dağlardaki gerillalar hiçbir kayıba uğramadı. Ancak köylerdeki örgütlü destekçilerimiz arasında kayıplar hayli fazlaydı. Baştan beri yardım eli uzatıp bizi destekleyen sevgili companeroslar ormana gömüldüler.

Belki de küçük bir çiftlikte limon ağaçları olarak yeniden hayat bulmuş bir biçimde, yaşamlarını verdikleri amaca doğru bizim ilerleyişimizi bilmenin hoşnutluğuyla geçişimizi izlediler.

Bu saldırıdan aldığımız en büyük ders, güvenilebilir bir köylü tabanımızın olduğu heryerde köy savunmasını örgütleme gereksinimiydi. Basit bir işaret sistemi sayesinde ve birlikte yürütülen planlarla, yerel silahlı çekirdek kolay tutuklamaları bertaraf edebilir ve bir köye gelen düşman kuvvetlerine kayıp verdirebilirdi. Bu tür köy savunmasının etkinliği, güvenilir bir politik geçmişi olan yerel çekirdeğin varlığına bağlıydı.

Fakat bütün fikirlerin geçerliliği ancak savaş realitesi ile

sınanabilirdi. Bu ise yaşamlarımızı tehlikeye atmak demekti, çünkü aynı nesilden olan insanların yaşamları sözkonusuydu.

Eylüle kadar, sığınmacıları tahliye ettikten sonra, güçlerimizde hala büyük sayıda iyi savaşçılar kalmıştı. Ülkeye girdiğimizde yalnızca çocuk olan birçok kişi artık yetişkindi ve saflarımıza katılmışlardı. Pekçoğu, yaşamlarına girecek büyük değişikliklerden tamamen habersiz yalnızca çekmeceli bir sandık, bir ayna ve bir bileği taşı taşıyarak yıllarca önce ormana gelen o aynı göçebe sığır çobanları, onların babalarıydı.

Savaşın ilk yılında tüfeklerinin ağzında bir çiçekle ilk köyü ele geçirmeye girişen, işte bu insanlardı.

Fonseca

Dağ gerilla birimi tekrar güçlenince, örgüt için yerel olarak canalıcı iki görev üstlendi. Birincisi ve en acil olanı ormanda kuşatılmış gerillalara, durumları savunulamaz bir hal aldığında, dağlık bölgelere doğru giden alternatif bir yolaçacak altyapı ve güvenilebilir bir tedarik sisteminin yaratılmasıydı. Birincisinin üzerine dayandırılan ikinci acil görev, düşman saldırısının kötü bir biçimde sarstığı bölgedeki örgütümüzün güçlendirilmesiydi. La Perla'daki başarılı silahlı propaganda operasyonumuz iki görevi de olanaklı hale getirdi. Cesur ve sadık üyelerimizi sağlamlaştırdı ve kararsızlık içinde olanları silkip attı.

Bu dönemde oluşturduğumuz gizli çekirdek tamamen farklı koşullarda canlandı. Yoksulların gelecek yönetimi hakkında kuramlar yürüttüğümüz günler çok gerilerde kalmıştı. O kadar sessiz yol alıyorduk ki yalnızca köpekler arada sırada bizi farkediyordu.

Gizli toplantılarımızda gizlilik sanatı, yeni üyelerin dikkatli seçilmesi ve savaşı sürdürmek için mevcut silahların sayısı konusunda ciddi olarak konuştuk. Okumayı yeni öğrenen ve hala bir halk savaşının kompleks kavramlarını kendi dialektlerine çeviren bu yeni gerillalar bir tabanca ve bir defterle silahlanmış halde köylere tayin edildiler. Orada, biçimsiz olan yazılarıyla halkı doğru fikir ve silahlarla donatmanın temel kural ve prensiplerini yazdılar. Orman birimi Aralık'ta geldiğinde, dağ birimi ilk ateş sınavından geçmeye hazırdı.

Fonseca dağlık bölgelerdeki örgütleyicilerimizin en erken gelişeniydi. Açık tenli, karakteristik Kızılderili yüz hatları ve süt dişleri gibi görünen ufak dişleri olan bir Ixil Kızılderilisiydi. Fonseca birkaç yıl okula gitti, ama işe girip ailesinin yetersiz bütçesine katkıda bulunmak zorundaydı. Zamanı geldiğinde okulu terketti ve toprağı işleyen adamlara katıldı. Eğer hafızam

yanılmıyorsa annesi ölmüştü, ancak onu çok seven bir üvey annesi vardı. Sahile ilk kez ondört onbeş yaşlarında göçtü. Bu her yıl tekrarlandı, çünkü ailenin mısır ürünü herzaman onları besleyecek miktardan daha azdı.

Fonseca İspanyolcayı sahilde öğrendi ve kapitalist üretimin lisanını bildikçe merakı da arttı. O andan itibaren, halkının açlığının ve sahile yıllık göçünün hazin realitesini anlama gereksinimi ona hükmetti. Gerillaları keşfedince hemen kabul edilmeyi istedi, köyündeki birkaç aylık deneme süresinden sonra, dağlardaki birime katıldı. Orada hem okuma yazmayı hem de temel matematiği öğrendi. Boş vaktini elyazısı çalışarak ve politik yazıları defterine kopya ederek geçirdi. Çalışma oturumlarında daima bin tane soru sordu. Birkaç ay içerisinde, bütün bilimlerin en faydalısının, insanlara dünyayı devrimci bir tarzda değiştirmeyi öğreten bilimin temellerini öğrendi.

Bu bilime tutkun bir şekilde kendisini, açık bir biçimde anlamaya başladığı bir idealin gerçekleştirilmesi için çalışmaya adadı. Fakat köyleri örgütlemeye gidince gerçekte ne kadar az şey bildiğini farketti ve günlük yaşamın bitmez tükenmez kitabını okumaya başladı. Onsekiz yaşında gelenekleri zaman kadar eski olan bir halkın örgütleyicisiydi.

Şubat 1976'da Fonseca Cuta ya da Brandi'nin illegal olarak üretildiği bir kasabada, Chajul'da düşman tarafından yakalandı. Pekçok dağlık Kızılderili köylerinde olduğu gibi, Fiesta zamanında veya bir pazar gününün sonunda taş caddeler görünmez bir savaşta vurulup yere yıkılmış gibi sarhoşluklarını uyuyarak geçiren kadın ve erkeklerle kaplanırlar. Bu koloni kaynaklı kötü alışkanlık, alkolizm, erken yaşlarda hem kadınları hem de erkekleri kırıp geçirerek dağlık bölgeleri mahveden bir beladır. Bunu farketmedik, ama Fonseca'nın, düşman teritoryasında hareket etmek zorunda olan bir suikastçi için öldürücü olan bu zayıflığı vardı. Birgün, pazarın olduğu gün, yabancılar ve tüccarların sık sık gittiği bir barda içerken kendi memleketinden bir muhbir tarafından tanındı ve polise bildirildi. Kalabalık bir caddede alınan Fonseca tabancasını kullanmaya vakit bulamadı. Daha da kötüsü, sırt çantasında bir pusula ve el bombası taşıyordu. Birinci işkence turu Chajul cezaevinde uygulandı. Ertesi gece bir askeri kamyonla San Jual Cotza'daki kışlaya götürüldü. Ağzı burnu dağılmış bay-

gın bir şekilde, bir çuval gibi kamyondan atıldı. Genç bir subay Fonseca'ya ne kadar genç olduğunu ve diğerleri hayatın keyfini çıkarırlarken bu tür bir belaya girmesinin ne kadar mantıksız olduğunu söyleyerek hemen soruşturmayı başlattı. Sonra, konuştuğu takdirde daha fazla işkenceye maruz kalmayacağını ona söyledi.

Bu arada kasabanın gizli örgütü bir avakado ağacının altında toplanıp Fonseca'yı kurtarma planları yapıyordu. Fakat bu kamyonlar dolusu yeni askerlerin gelmesiyle engellendi. Hiçbir kurtarma operasyonu mümkün değildi. Fonseca üç gün örgütü korudu, ama dördüncü gün aptalca bir hata yaptı. Hayal ürünü bir hikaye uydurdu ve bir çelişkiler labirentinde tuzağa düşürüldü. Hemen sonra companerosların adlarını vermeye başladı. Bunu hiç yapmamalıydı, çünkü o noktadan itibaren geri dönüş yoktu. Fonseca konuşup düşman subayları örgütümüzün yapısım anlamaya başladıkça kamyonlar dolusu asker köyleri istila ederek ve kırsal bölgeye birkaç koldan yayılarak bölgeye ulaşmaya başladı. Yollar hareket etmemiz için tehlikeli hale geldiler. Bir hafta sonra genç hainin ilk yerel çekirdeği eğittiği bir sitede, hücre üyelerinin dördü yakalandı ve idam edildi. Bundan sonra, Fonseca çıplak ayak ve düşman üniforması giymiş bir halde evleri, yolları ve kamp yaptığımız son siteleri göstererek bir düşman birliğinin önünde yürürken görüldü.

Bununla birlikte, onun yakalanışını bir gün sonra öğrenmiş ve hemen geri çekilmiştik. Bir site de 2 bin pountluk malzeme ve yiyecek stoku saklamıştık. Bunu yapmamız birkaç haftamızı almıştı. Uçurumun kenarında bir mağara kazdık, girişi düz bir taşla örttük, bunu kuru tutmak için üzerine bir parça plastik yerleştirdik ve sonra deliği yosun parçalarıyla gizledik. Ama geri çekilme telaşı içinde plastiği dikkatlice örtemedik ve bir kısmı görülebiliyordu. Düşman siteyi taradı ve tam hiçbir şey keşfetmeden ayrılmak üzereyken bir asker parlak yeşil plastiği farkerek kumanda subayına bildirdi. Mağarayı boşalttılar ve herşeyi yaktılar. Subay zehirli olduğundan korkarak adamlarımn şekeri almasına izin vermedi.

3 Mart'ta düşman o günkü kamp alanımıza ulaştı. Bu derin bir koyakta iyi gizlenmişti ve Fonseca'nın bunu bildiğinin farkında olmamıza karşın düşmanı oraya getirecek kadar ileri gideceğine

ihtimal vermedik. Ama yanıldık. Devriyelerimizden biri dağ sırtında yürürken düşman birliğini gördü. Liken ve yosunlarla kaplı soğuk ve nemli bir yerdi. Devriye kolu büyük bir dikkatle hareket etti ve görünmeden düşman askerlerini gözledi. Daha yeni kalkıyorlardı ve bazıları, soğuktan boyunları tutulmuş, erken sabah güneşinin sıcaklığında güneşleniyorlardı. Çok gürültü çıkarıyorlardı ve nöbetçileri yok gibiydi. Devriyemiz alışılmış nöbet mahallinde ufak bir pusu birliği bırakarak binbeşyüz fit aşağıdaki kampımıza hemen haber verdi. Tahliye etmeye hazırlamrken tepeden tepeye eko yapan ilk atışlar epeyce üzerimizden gidip gelmeye başladı. Biraz sonra, pusu birliği ana gruba katıldı ve raporunu verdi. Düşman birliği sarp ve kaygan yollarda çoğu zaman düşerek tek sıra halinde güvenle ilerlemişti. Pusu birliğimiz, askerlerin o kadar yakma gelmesine müsaade etmişti. Ateş açtıklarında onların sırt çantalarındaki malzemeyi görebiliyor ve yüzlerini açıkça ayırdedebiliyorlardı.

Ixil gerillalarından biri bu durumda üstünlük sağlamıştı. Baştaki hızlı ateş açma sırasında şaşırmış askerlere karabinasıyla ateş açarak destek ateşi olmadan ilerlemişti. İlk atışta askerler kendilerini yere attılar ve uzun bir süre, pusu birliği çekilmeye başlayana kadar ateşe cevap veremediler. Ardından gelen çarpışma sırasında da adamlarımız siper alabildiler.

Bir saat sonra askeri bir helikopter bizim çekildiğimiz ağaçlıklı derin vadi üzerinde gürlüyordu. Daha sonra bunun birliğin yardım çağrısına yanıt olduğunu öğrendik. Birkaç asker pusuda yaralandı, onların arasındaki bir çavuş midesinden yara almıştı, ve askerler karargahı durumları hakkında telsizle acele bilgilendirdiler. Ancak yoğun bitki örtüsü, helikopterin bir kurtarma operasyonu yürütmesini zorlaştırdı. Çavuş, helikopter için alan açılırken öldü. Vücudu ertesi gün bir kabloya bağlanarak götürüldü. İki ay boyunca, hemen hemen hiç kimsenin olmadığı bir bölgede tıkılı, üslerimizden tecrit olduk. Çevredeki bütün köyler ve dağlardaki birkaç yerleşim bölgesi düşman ordusu tarafından işgal edilmişti. Yalnızca tecrit olmuş evler ve uzak köyler işgalden paçayı kurtarabilmişti. Askeri birlikler patikalarda devriye gezdiler ve üslerimizin olduğu köylerin çevresindeki nehir kıyılarını taradılar. Yüzlerce masum köylü tutuklandı ve Santa Cruz del Quiché'deki askeri üsse gönderildi. Orada sorgulandı ve her

türlü işkenceye maruz kaldılar. Ordu çocuklar dahil tüm aileleri götürdü. Askerler gerilla liderleri ve yerel gizli çekirdek hakkında onları aralıksız sorguladı. Dağ yollarında veya anayol kavşaklarında rastladıkları herkesi durdurdular. Yüklerini ve kişisel eşyalarını aradılar. Erkeklerin pantolonlarının paçalarını bile aradılar ve insanların pazara götürdükleri tamaleleri ortasından ayırıp gerillalar için mesajlar aradılar. Aradıklarını hiçbir zaman bulamadılar, ama Fonseca ihbarcı olduktan hemen sonra tutuklanan işbirlikçilerimizden altısı bölgenin ordu karargahında idam edildi. Geriye kalanlar saklanacak yerlere gitti ve düşmanın saldırılarına karşılık verdi. Yörede oturanları terörize etmekle tanınan iki subay, evleri basılarak rehin alındıktan sonra köy savunma grubumuz tarafından idam edildiler.

Bu arada dağlardaki gerilla birimi kendi yiyecek rezervleriyle hayatta kalmayı başardı. Düşmanın taktiklerinin neler olabileceğini bilmiyorduk, fazla yolculuk edilen patikalardan ve geniş nehirlerden kaçınarak ihtiyatlı olmayı elden bırakmadık. Dağ zirvelerinin yakınlarındaki daha küçük yaya yollarında askerlerin yakın çevrelerde olduğunun belirtileri olan boş konserve kutuları ve başka atıklar bulduk. Şafakta yamaçlarda uçan baykuş sürülerinin telaşlı bağırışı bizi düşmanın varlığından haberdar ediyordu. Gece, dağın yüksek kısımlarında çınlayan yaylım atışlarının seslerini uçurumlar ve derin vadilerde yavaş yavaş kesilene kadar duyuyorduk. Düşman ve biz dağlarda başbaşaydık.

Çavuşun öldüğü pusu hücumundan bir ay sonra kampımızın üzerindeki gökyüzü birdenbire gök gürlemesine benzer bir gürültüyle doldu, sanki bir fırtına yaklaşıyordu. Biraz sonra, uzakta patlamalar duyduk ve uçak motorlarının sesini açıkça tanıdık. Askeri jetler pusu hücumunun olduğu bölgeyi bombalıyorlardı. 64 patlama saydık. Bir hafta sonra düşman doğrudan üzerimizdeydi, bir uçak filosu her yüz yardaya tahrip bombaları bırakarak dağ mıntıkasının her tarafındaki meyilli yüzey ve hatları sistematik olarak bombaladı. Duyduğumuz ilk şey bir uçağın gürültüsü ve tüfek sesine benzer ilk boğuk infilaklardı. Biraz sonra, uçaklar derin vadinin karşısında gürlüyorlardı ve bombalar kampımıza düştüler. Bir tanesi yıkandığımız dereden birkaç yarda öteye düştü. Uçaklar ileri doğru uzaklaşırken gürültü de azaldı.

Düşmanın amacı bizi dağları terketmeye ve daha elverişsiz

alanlarda savaşmaya zorlamaktı. Nisan ayına geldiğimizde durumumuz umutsuzdu. Yiyeceğimiz az ve kalitesizdi. Fakat yabani kökler, otlar, kurtlu mısır ve -arasıra- tecrit olmuş bir yerleşim biriminden aldığımız az miktardaki iyi mısırı yiyerek hayatta kalmayı başardık.

Tükettiğimiz çok selülozlu yiyecek maddelerinin miktarından dolayı dışkılarımızın otçul hayvanların pisliğini andırdığı haftalar yaşadık. Fakat bütün bunlar ana problem değildi. Endişelerimiz düşmanın bizi yerleştirdiği savunma pozisyonuyla ilgiliydi. İletişimimiz düşman kuşatması tarafından kesilmişti, halbuki düşman bölgenin insanlarına sıkıntılı günler yaşatıyordu. Savaşçı sayısımızın askeri olarak insiyatifi ele geçirmek, böylece kuşatmayı ve düşman saldırısını kırmak için yetersiz olduğunu biliyorduk. Durumu değiştirip hasmımızı savunma durumuna sokabilsek savaş üstüne savaş kazanabilirdik. Ancak sayımız ve köy savunma gruplarımın embriyonik doğası gözönüne alındığında bu açıkça imkansızdı. Hala, halka ve kendimize, gerilla güçlerinin ve yerel örgütün bir düşman saldırısına dayanabileceğini kamtlama sürecindeydik. Askeri potansiyelimiz sınıra ulaşmıştı ve biz diğer faktörlerin gelişmesini beklemek zorundaydık. Düşmanla başa çıkabilmek için daha kompleks bir strateji yaratmak zorundaydık.

Çözüm radyoyla geldi. Ajans haberleri haklarım talep eden sanayi işçileri ve diğer grupların grev ve gösteriler dalgası haberleriyle doluydu. Birkaç on yıldır ilk kez halkın mücadelesinin dili kitle iletişim araçlarını istila etti ve dört bir yana yayıldı. Deprem Guatemala toplumunu temellerinden sarstı ve bunun dayandığı çürük temeli açıkça ortaya koydu. Bir çatışmayı göze alıp düşman hatlarına geçerek, köyleri harekete geçirecek politik mücadele konusunda temel kural ve prensipleri üs alanlarımıza gönderdik. Bu fikirler birkaç sayfaya sıkıştırılmıştı, ama halkın arasında hareketsiz duran çok büyük bir potansiyeli açığa çıkaran bir etkisi oldu. Yavaşça fakat giderek artan bir biçimde temel kural ve prensipleri benimsediler. Protestolar örgütlemeye, taleplerde bulunmaya başladılar. Annelerden oluşan delegasyonlar, ordunun Ixil halkı arasındaki yağmalarım ve katliam politikasım önce kent halk örgütlerine ve sonra gazetelere haber vererek yürüyüş yaptılar. İlk kez tüm ülke dağların bombalandığını ve köylülerin kırsal

ordu garnizonlarında esir tutulduklarını öğrendi.

Nisan ve Mayıs'ta ajans haberleri askeri operasyonlarla doluydu. Kent gerillalarımız, Kuzey Quiche'nin dağlık nüfusunun baskı altında olmasından sorumlu bir toprak sahibi aileye ait kahveyle yüklü dört kamyonu ateşe verdi. Yanan kamyonlar, av köpekleri ve silahlar kullanıp köyleri basan, isyan belirtileri gösteren köylüleri yakalayarak orduya teslim eden feodal lordlara bir uyarıydı. Birkaç gün önce, olağanüstü cesur bir hareketle, kent örgütümüz merkezde bulunan bir cephaneliğe hücum etmiş ve yüz savaşçıya yetecek kadar silah ele geçirmişti. Bir süre sonra, yüksek rütbeli bir istihbarat subayı ayakkabı tamircisi kılığına girmiş gerillalar tarafından vurularak öldürüldü. Sahilde silahlı işçi gruplarının 22 dezenfekte uçağını, tarlaları zehirleyip plantasyon işçilerinin sağlığını ve yaşamını tehlikeye sokmalarını kınayarak, yakıp kül ettiklerinde, bu kahramanca eylemin haberi zorlukla yayınlanmıştı.

Bütün bu olaylar düşmanı ülke çapında savunma durumuna soktu. Bizde o zaman Xaxboc'daki ufak garnizona saldırmak için hazırlanmaya başladık. Bir haftalık sıkı çalışmayla, araç gereç topladık ve garnizon yakınındaki araziyi inceledik. Garnizon, Cuchumanates'lerin Zona Reina olarak tanınan ılıman platoya doğru hafifçe indiği sık ağaçlıklı bir dağda tecrit olmuş bir yerdi. Keçiler gibi tırmanarak ve gece katır patikalarında yürüyerek, garnizonun yerleştirildiği küçük köyün ilk evlerine ulaştık. İlk kez silahlanan büyükçe bir acemiler grubu bizimle birlikteydi. Yerel köy savunma gruplarından önceki hafta kampımıza gelmişlerdi. Onların arasında, cangıl yıllarımız sırasında tanıdığımız Ixil liderlerinden biri, Xan Cam vardı. Siyasi yaşamımızın o zamandan beri birçok iniş çıkışları olmuş, bu nedenle gerillalara katılma kararını ertelemişti. Bu, Kızılderili bölgelerindeki yaşlı insanlar için ortak bir deneyimdi. Onlara daima aşağılayıcı ve ikiyüzlü davranan ladinolarla ilgili deneyimleri, hareketimizin yalnızca Kızılderililer için olamayacağı, ama bütün yoksul Guatemalalılar için olmak zorunda olduğunu kabullenmelerinin uzun zaman alması demekti. Cam'ın muhteşem zekası, onu bu konular hakkında ciddi ciddi düşünmeye sevketti; çünkü kendi görev ve sorumluluklarının tüm takipçilerinin görev ve sorumluluğu demek olduğunu biliyordu. Halkın sefalet ve sömürülmesinin gözönüne alınacak en önemli

husus olduğuna karar verdi. Bu koşullara bir son vermek için savaşan, ayrıca ayrıma uğramış ve baskı altına alınmış bir halk olarak Kızılderililerin durumu arasındaki bağlantıyı görmesine yardımcı olanların amacını kabul etti.

Xan Cam ondokuz ay boyunca dağlardaydı. Bu süreçte umut vaadeden bir örgütleyici, dağlardaki gerilla cephesinin, Guatemala Kızılderililerine ulusal ve toplumsal özgürleşme savaşlarında gerekli olacak ilk savunma hattım temsil ettiğini anlayan bir devrimci haline geldi. 1978'de hastalandı ve tedavi için şehre gitmek zorunda kaldı. Kendini devrime adamışlığı onu, bazı kent gerilla operasyonlarında yeralmak için izin istemeye itti. Sorumlu olanlar bu istekteki mutlak riskleri anlayamadılar ve başkentin caddelerinden birinde en umut vaadeden halk liderlerimizden birini kaybetmemize yolaçtılar. Colon sinemasındaki saldırı sırasında -o yılın Ekim ayında kamu ulaşım araçlarındaki fiyat artışını protesto etmek üzere gösteriler yapıp barikatlar kuran kent kitlelerini içeren bir silahlı propaganda eylemi- Xan Cam companeros kahramanca dövüştü ve eylem yerinden ayrılan companeroslarını korudu. Ayaklarından yaralı, park etmiş bir arabanın arkasından son atışlarım yaptı. Son anda, intihar etmeyi düşmanın ellerine düşmeye tercih etti.

Fakat tüm bunlar Xaxboc garnizonuna saldırıdan sonraydı. Saldırının taktik önceminden başka, bu, yeni katılan acemilerin çok şey öğrenebileceği, gerillaların örnek alınacak yöntemlerinin bir gösterisi oldu. Bununla birlikte ortaya çıkan, en deneyimli companeromuzun, operasyondan sorumlu olan kişinin, dikkatsizliğiydi.

Alacakaranlıkta, en geniş grubumuz bulundukları yerden garnizonun görülebildiği bir dizi kulübeyi ele geçirdi. Askeri üssün düzenini, giriş yollarını, ileri karakol bölgelerini öğrenmek için gündüz saatlerini kullanmak yerine, kumanda eden companeronun dikkati, Chajul'daki uzak pazardan bize yiyecek maddeleri getiren kaygılı bir yerel esnafla fiyat ve miktar konusunda yaptığı tartışmayla dağılmıştı. Tüccar toptan verilen parayı kabul etmedi ve her kalem için ayrı -her küçük bisküvit paketi ve her soda şişesi için- ödeme yapılmasını istedi. Çok az madeni paramız vardı ve tekrar tekrar el değiştirdiklerinden alışveriş karışık bir hal aldı. Hesap görülene kadar karanlık olmuştu.

Bu noktada, keşif kollarımız tarafından iki köylü yakalandı. Bir tanesi kulübelerden birinde oturuyordu ve başından beri bize bilgi sağlamayı reddediyordu. Bizim kumandan bu adamın düşmanın ileri karakollarını bize göstereceğine inanmakta diretti. Halbuki adam, ölmeyi seçti. Daha sonra onun ordu için çalışan sivil bir casus olduğunu öğrendik. Arkasından gelen bir askeri operasyon karikatürüydü.

Askeri birliğimiz, bu yakalanan casusun rehberliğinde, garnizonun gaz lambalarını görmemiz gereken bir tepeye ulaştı, fakat sivil kulübelerin ışıklarından ayırdedilemiyorlardı. Bu koşullar altında neye ateş açılacağım bilmek imkansızdı. Artık kelepçeli olan rehber bize yardımcı olmayı hala reddediyordu. Köyde görülmüş olabileceğimizden saldırıyı ertesi güne bırakmak iyi bir fikir olmazdı. Liderimiz bu yüzden bize iki alternatif sundu: Şansımıza güvenerek düşmamn bulunduğu mevziye saldırmak ya da bulunduğumuz mevkiden üsse sadece ateş açmak ve içinde bulunanları teslim olmaya zorlamadan geri çekilmek.

Biz ikincisini seçtik. Garnizonun çevresindeki kulübelerde her yaştan siviller vardı ve askerler onların birçoğunda nöbet tutuyorlardı. Sivillere zarar vermeyi göze almak açıkça sorumsuzluk olurdu. Böylece ateş emri verildiğinde sokak lambalarından gelen ışığı kullanarak birkaç dakika garnizonu kurşunlarla delik deşik ettik. Sonra, geride kullandığımız farklı kalibre kurşunlardan meydana gelen bir set ve casusun cesedini bırakarak geri çekildik. Daha sonra, ani ateş açılmasından korkuya kapılan, garnizondaki askerlerin silahlarının büyük bir kısmını ve bazı durumlarda pantolonlarını bile bırakarak aceleyle dağıldıkları öğrendik.

Aylar sonra Fonseca'nın öyküsünün sonucunu bize ulaştı. Xaxbac eylemi sırasında ordudan kaçtığını duymuştuk, bu yüzden kuzeye gitmeden önce, örgütümüzle bağlantı kurmaya çalışırsa yar- gılanıp kurşuna dizilmesi konusunda talimat bıraktık. Ne çok sayıda companerosun ölümü cezasız kalabilirdi ne de o bölgedeki örgütümüzü soktuğu riskli durum. Ormana geri döndüğümüzde Fonseca'nın sesiyle neler olduğunu detaylarıyla anlatan bir kaset aldık. Dağ çamları altında şimdiden sonsuz istirahatine çekilmiş bir adamın sözleriydi bunlar. Hikayesini esaret altında yaşamayan kuşu temsilen "Quetzal" diye imzalamıştı. Kelime dağarcığı artık kışla argosunu içeriyordu, ama akıcı İspanyolcayla tutuklanmadan

sonra neler olduğunu anlatıyordu. Yaşamımızdaki son olayların sıkıntısını hafifletmiştik, ama bu kez aylarca bir hainin mahçupluğu ve yalnızlığı ile yaşamış birisinin perspektifinden. Onun yaşam sevgisi ülkesinin yoksullarına olan görev ve sorumluluğundan daha güçlü olmuştu. Bununla birlikte, sorumluluğu üzerinden atmaya girişmeyen onurlu bir itiraftı.

Fonseca nasıl dövüldüğünü ve ihanet ettiği companerosların Santa Cruz del Quiche garnizonunda bir sabah erken nasıl infaza götürüldüklerini gördüğünü anlattıyordu. 3 Marttaki pusuda ölüm tehlikesi atlattığım ve o an kaçıp companeroslarına katılmayı ne kadar istediğini söylüyordu. Ama korku ve mahçubiyet onu dondurmuş, bulunduğu yere tutkal gibi yapıştırmıştı. Hücumla alarma geçen subayların hemen geri çekilmeye nasıl karar verdiklerini ve bunu haklı göstermek için üstlerine söyleyecekleri hikayeleri, askerleriyle birlikte nasıl uydurduklarını açıklıyordu. Bir sabah terkedilen kamplarımızdan birinde, kelepçeye vurulan ve yüz hatları tanınmayacak derecede kötü dövülen Rafael'in -tutuklanan adamlardan biri- onu itiraf etmeye sahip olmadığı bilgi için daha fazla işkence görmekten kurtarmaya zorlandığım belirtiyordu. Fonseca, tüm tutukluluk süresince kaçmayı ve bize -herşeye rağmen, ait olduğunu hissettiği yere- dönmeyi umuyordu.

Hiçbir zaman düşman onun inançlarım değiştirememiş, toplumun bir ölüm-kalım mücadelesi içindeki zenginler ve yoksullardan meydana geldiği görüşünü hiçbir zaman yitirmemişti. Ona söyledikleri herşey yalnızca bu gerçeği doğrulamıştı. Doğrusu, askerler ve bazı subaylar bunu kabul ediyorlar ve gerillaların er veya geç kazanacaklarım gizli bir biçimde itiraf ediyorlardı. Sonunda, bizim dağdaki kamplarımızın yakınındaki düşman karakolunda, askerler ona güvendikten sonra mutfak görevini vermişlerdi. Bir öğleden askerler futbol oynarken, gizlice ve dikkat çekmeden ormana süzülüverdi. Onun gittiğini anladıklarında askerler bölgeyi taradılar, ama o bizimle işbirliği yapanlardan birinin tecrit olmuş kulübesine ulaşmayı başardı. Arkadaşımız onu sakladı, sivil elbiseler ve bir gün yetecek kadar yiyecek verdi. Ona bölgenin dışına çıkan patikayı gösterdi. Ayrılırken companero şöyle dedi: "İyi olmaya ve daha fazla hata yapmamaya gayret etmek zorundasın."

Bir müddet sonra Fonseca, verilecek her cezaya hazır, ken-

disini yerel bir çekirdeğe teslim etti. Daha önce evine gitmişti ve ailesi sahil bölgesine kaçabilsin diye yardım ve yeterince para teklif etti, ancak o, teklifi reddetti çünkü bu yaşamboyu kaçma anlamına geliyordu. Örgütle bağlantı kurmak için ayrılırken üvey annesi ona bir daha onu hiç göremeyecekmiş gibi bir önsezisi olduğunu söyledi. Fonseca ölmesi gerekiyorsa bunun companeroslarının ellerinde olması gerektiğini çünkü hatalarının örgüte çok zarar verdiğini söylüyordu annesine.

İnfaz anında kadın gerillalardan biri gözyaşlarını tutamadı. Fonseca gözyaşı dökmemesini çünkü ölümünün diğerlerini aynı hataları yapmaktan alıkoymaya hizmet edeceğini söyledi. O anda tüm gerilla biriminin boğazına birşey düğümlendi. Ölümünde yanında bulunsun diye kızkardeşlerinin köyden gönderdiği 32 centavos mezarına konuldu.

Fonseca'nın kasetini dinlerken devrimci olmanın ne demek olduğunu düşündük. Birkez tedarikleri almak için gittiğimiz dağlık bölgelerdeki uzak bir köprüyü anımsadık. Bu başdöndürücü bir hızla akan nehrin üzerinden karşı tarafa konulmuş gayet uzun ve ince bir ağaç gövdesiydi. Bitmez tükenmez yağmurlar ve dalgalı akıntı bunu cam gibi düz ve kaygan yaparak ıslatmıştı. İki kere üzerinden geçmek zorundaydık: Tedarikleri almak ve sırtlarımızda yüz poundluk bir ağırlıkla geri gelmek. Yolun yarısında, ayak basacak sağlam bir yer tutmaya çalışarak yavaş yavaş ilerlerken durmak bilmeyen su akıntısı başımızı döndürdü. Ortayerde tereddüt eden kıpırdayamaz hale geldi, ne ileriye ne de geriye gidemiyordu. Bunun sırrı yavaşça ama tereddüt etmeden geçmekti. Beş yıl önce, Ocak ayının yıldızları altında sakin Rio Lacant akıntısında gidip cangıl günlerine başladığımız o gece böylesi tehlikeleri zihnimizde bile şekillendiremezdik.

YAŞAM ve ANILAR

"Guatemala'ya ilişkin sessizliği ilk kez Mario Payeras'ın uzun zamandır beklenen kitabı bozdu. Payeras 1972-1976 yılları arasında Ixcan bölgesinin en ücra cangıllarında Ejercito Guerrillero de los Pobres'in (EGP), yani Yoksulların Gerilla Ordusu'nun nasıl oluştuğunu anlatıyor. Payeras'ın üslubu, gerilla savaşının özünün sert ve romantizm arşı olmasına karşın, şiirsel algılar yarattığını gösteriyor. Bir gerillayı harekete geçiren güçlerin ne kadar insanca olduğunu doğruluyor. Kimilerine [illegible] şiirsellik garip bir nitelik olarak görünebilir... Ama Payeras, Şilili yazar Marta Harnacker'in 'Ixcan deneyimi size ne öğretti?' sorusunu şöyle yanıtlıyor: 'Compañeros'ları sevmeyi ve gerçek [illegible] göstermeyi öğrendik. Bu [illegible] sevmek kadar önemliydi'."

MONTHLY REVIEW

ISBN 975-344-082-0

9 789753 440820